AL LIAMM

Tir na n-òg

NIVERENN

28

Gwengolo - Here

1951

Ma fell deoc'h e voulfemp levrioù, koumanantit d'hon embannadurioù. Al levr kentañ a vo moulet.

Ali Baba hag an daou ugent laer

lakaet e brezhoneg flour gant

Jakez KONAN

Rakprenit hon embannadurioù da zont :

750 lur war baper boutin

1.300 lur war baper kaer

AN ANTEKRIST

Tangi MALMANCHE

War baper kaer : 320 lur ; war baper boutin : 180 lur

AR SPONTAILH

Jarl PRIEL

War baper kaer : 480 lur ; war baper boutin : 350 lur

AQUIS SUBMERSUS

STORM, *tr.* P. DENEZ

War baper kaer : 280 lur ; war baper boutin : 150 lur

P. BODENAN, 42, rue La Tour-d'Auvergne, Ergué-Armel
Quimper - C.C.P. 212-23 Rennes

AL LIAMM

Tir na n-ôg

Gwengolo - Here

7et BLOAVEZH

Profoù eus deroù ar bloaz betek miz Gwengolo :

89.430 lur

Gant kresk ar priziou n' hellimp ket paeañ holl mizoù ar bloaz hep :

150.000 lur profoù

TAOLENN

Loargann, *Maodez Glanndour* 3

Tronozh, *Roperzh ar Mason* 5

Marv out, *Ronan Huon* 8

An distro d'ar Vro, *J. Prévert* (tr. gant *Kerlann*) 9

An tri goulenn, *Roparz Hemon* 11

Al Louarn Gwenn, (kontadenn bobl) dastumet *M. Klerg* 21

E peoc'h an nevez-hañv, *Per Denez* 37

Ur weladenn da Abati Bodgwenn, *M. Klerg* 48

Prederiadennoù (Youenn Drezen), *Y. Olier* 54

Kad Mag Tured, *Arzel Even* 64

Al levrioù 67

Notennoù 69

LOARGANN

gant *Maodez GLANNDOUR*

1

E-touez deil al loa-zour,
War velezour al lenn,
Bleunienn velen, al Loar !

2

Pa stegnit en noz
Ho kwiad espar,
Kefnid brizh al lann,
Hag-eñ 've 'vit pakañ
Bannoù splann al loar ?

3

Sonit gant an drompilh evit al loar nevez
Evit al loar-gann, evit hon deizioù gouel...
Psalm 80.
Speciosa sicut luna, Ecclesia...
Ambrosius.

Selené, Selené,
Da c'houlou gwelevus
'Vel dassked an divrall
War dremm ar boud kemmus !

Splannder o tont
Eus an tu-hont, an tu-hont...

Teñvalded eo pep tra
Nemet aour al lugern
War da noazhder.
Trouz eo pep tra
Nemet da sonerezh
Er sioulder.

Em daouarn, kemerout
Pailhour da skinennoù,

Hag o tañsal, Gobelin-noz,
O strewiñ war va zro.
A vozadoù...
Sellout ouzhit, hag eus da luc'h
Leuniañ va daoulagad,
Eus da drivli
Kargañ va c'halon vle,
Ha didrouz, kanañ dit em askre
Ur c'han diglevus,
Ur c'han d' al luc'h hepken
En tu-hont d' an noz,
Ur c'han d' ar vuhez hepken
En tu-hont d' ar maro...

O va c'halon vezvet, berrbad,
Ur predig troiata
Ur predig daslammat,
Betek dinijal kuit eus ar boupenn (1)
E tarzh laouen ar goulou deiz.

Nevez-amzer 51.

(1) Poupenn : **Chrysalide de papillon.**

TRONOZ

gant *Roperzh Ar MASON*

Pan very disochet diouz an faet a'n bet man.
Mellezour an Maru (371).

Pa zeuy achimant kantvedoù an tir,
Pa vo distrujet buhez ar bed-mañ,
Pa vo dasorc'het, goude mored hir,
Hor c'horfoù distag, lugernus ha glan,

N' hor bo neuze koun ag an douar pounner
A vreign war e oar hor c'hig diskaret,
Nag a vroud e flemm, pa zeuas (1) d'hor c'hemer
An Ankoù digar, o muiañ-karet !

Barzh mintin sklaer war islonk ar (2) mor,
E vo graet ur bed skedus ha seder.
Aeled a bep neuz, a-dreuz al lijor,
A skino d' al laez truez ar Salver.

Ha setu dispar, o sevel arre,
Broioù nevez-flamm o deus hor bamet,
Kêrioù hon enderv ha leur hor beure,
Lec'h m' hon eus bivet, leñvet ha strivet...

E-kreiz ar vered digor he bezioù
Un iliz a vo, leun a sklerizenn,
Evel e prantad hor c'harantezioù...
Ha ne oa ket dec'h eur hon euredenn ?

Ar c'hleier sklintin du-hont o tintal
A embanno splann hon eus bet an trec'h
War ar madoù faos, war tun an noz dall.
Ankouazhaet hor bo o yav hag o bec'h.

(1) ur silabenn hepken.
(2) distaget ër.

Ganimp e kerzho, lerc'h-ouzh (3) *-lerc'h el lann,*
Mignoned e-leizh ha tud dianav,
O strebotiñ holl, edan an heol splann,
Gant o daoulagad divarc'het ha bav.

Rak ne vimp mui boas (4) *ouzh pouez an danvez.*
Daoust dezhañ bout skañv ha boull ha mibin.
Pell hor bo kousket e donded ar bez
Hor c'horf a vo mezv met bev ha lirzhin !

Setu ma redo pobloù a bep gouenn,
Re wenn ha re zu, war-du lein an tir
Ha, stank er flagenn, bodadeg laouen
Ar vretoned kozh a strew o blev hir...

Ar re a wele bugulez Plarnel
War an erin gouez, engroez ar re varv,
Holl ar soudarded kouezhet er brezel,
Tud yaouank ha blouc'h gant tud louet o barv.

Ha tostoc'h ouzhimp, doujus ha tener,
Evel chal ar mor, tolp hor bugale.
O diskennidi, rummad diniver,
O kanal uhel evel an aelez !

Neuze a-pa sellimp
An eil ouzh egile,
Da glask ar gred oa dimp
E amzer gozh hol le,

Da spial 'vel agent
Fulenn hor c'harantez,
Hec'h adkavin, divent,
E don da lagad-te !

O sell fizius atav
E tonkadur an Neñv,
Miloer un ene brav,
Ur youl dener ha kreñv !

---

(3) distaget ozh.

(4) distaget boes.

Ken peoc'hus ha gwechall
Goude bennozh hon Doue,
Pa veze didamall
Paradur hor c'hig gouez...

Ha gwiv ha digabestr
E kerzhimp dre ar glen
Davet kalon ar Mestr,
A-unan da viken !

Brest 1950.

Marv out

gant Ronan HUON

Marv out
Ne oa ket kalz a dud
p' o deus da gaset d' ar vered.
Petra 'ri ? Nevez 'zo oas er gêr-se,
Ne oas ket anavezet,
Ar gargidi te oar, kaset ha degaset
Ha yaouank.
E gwir, ne zarempredes ket kalz a dud
Da wreg az poa, da di
Neuze, ne chomes ket
da ruzañ er straedoù,
nag en tiez-evañ
e-lec'h ma vez kavet mignoned.
An dud — Arabat dit
Kaout droug outo — hañ ?
Memestra.

An Distro d'ar Vro

gant *Jacques PREVERT*

lakaet e brezhoneg gant KERLANN

Ur Breizhad eo, d' e vro c'henidik e tistro,
Graet gantañ meur a daol fall
Pourmen dirak ar friturioù e Douarnenez a ra.
Ne anavez den
Den n' e anavez
Trist bras eo.
Mont a ra e-barzh un ti-krampouezh da zebriñ krampouezh.
N' eo ket evit debriñ hini avat.
Bez' ez eus un dra bennak a vir outo diskenn.
Paeañ 'ra
Kuit ez a
Lakaat tan en ur sigaretenn a ra
Butunat avat n' eo ket evit ober.
Bez' ez eus un dra bennak 'n e benn
Un dra bennak treuz
Tristoc'h-trist eo bremañ
Hag, a-daol, e teu dezhañ da soñj :
Unan bennak, pa oa bihan, a lavaras dezhañ :
« Echuiñ a ri da vuhez war an dibennerez ».
Ha bloavezhioù-pad
Biskoazh ne kredas ober netra
Neket zoken treuziñ ar straed,
Neket zoken mont war ar mor,
Netra, netra-netra.
Dont a ra ar soñj dezhañ :
— An den-se, diouganer pep tra, e donton Kras eo an hini oa.
E donton Kras a denne droukchañs war an holl dud,
Ar pemoc'h !
Hag e soñj ar Breizhad en e c'hoar
O labourat e Vaugirard
En e vreur marvet er brezel.
En holl draoù en deus bet gwelet
E kement tra holl en deus-eñ graet, e soñj.
An dristidigezh a beg outañ a bep tu
Ur wech all c'hoazh e klask
Lakaat an tan en ur sigaretenn

C'hoant butunat avat n' en deus ket
Neuze e ra e venoz mont da welet tonton Kras.
Mont a ra
Digeriñ a ra an nor
An tonton ne oar ket piv eo
Eñ avat a oar
Hag a lavar :
« Devezh mat, tonton Kras ».
Ha neuze ober ur gwe d' e goug
Echuiñ a reas e vuhez e Kemper war an dibennerez
Aet a-raok div zousennad krampouezh en e gof
Ha devet ur sigaretenn.

Jacques Prévert
« *Paroles* »

AN TRI GOULENN

gant *Roparz HEMON*

Bez' e oa latar en aer, hag an aotrou Pont, da c'hwec'h eur diouzh an abardaez, o tont er-maez eus e vurev, a oa mall warnañ bezañ er gêr. Evel ma oa e miz C'hwevrer, e oa noz. Ne oa ket yen. Klouar oa al latar kentoc'h. An aotrou Pont a vije chomet a-walc'h o pourmen. Ya, pourmen, d' an eur-se, e zisglavier digor a-us d' e benn, hag al latar o perlezennañ e vantell hag e gachkol gloan, hag o tiamantañ e voustachoù, a oa bet du, hag a oa o treiñ da c'hlas, o c'hortoz treiñ da wenn.

O pourmen, dre ar straedoù leun a dud o tont eveltañ eus o labour : implijidi, micherourien, bugale-skol, dimezelled ar Post, daktiloed, ar re-mañ ken mibin o zreid ha ma oa bet o bizied a-hed an deiz, hag oc'h ober tak-ha-tak war ar pavez dres evel o mekanikoù-skrivañ war o zaolioù bihan re burevioù.

Pourmen, eus ur reverber d' egile, gant un torkad-bleunioù en-dro da bep hini anezho, bleunioù tan, ha ne oa ket daou dorkad heñvel en o zouez. Teurel ur sell a-gleiz, ouzh prenestr milskedus ur stal horolajer ; a-zehou, ouzh diabarzh ul limouzinenn, ur vaouez kaer enni, gwennder he c'horzailhenn flouret en he foulinennoù ; a-gleiz, ouzh dor un ostaleri, ar pajig galoñset o tigeriñ an nor da zaou aotrou ; a-zehou, ouzh kistin o tañsal war ur bladenn-rostañ, hejet gant pasouer ar varc'hadourez ; a-gleiz, ouzh...

O klevout un tramm o tont, evel pa vije, eus a-dreñv e skoaz, e rankas sellout a-zehou. Neuze e komprenas n' eo ket hepken c'hoant pourmen en doa bet. O pourmen e oa bet e gwir ; hag an tramm o pellaat, en ur drabidellañ war an div roudenn, leun-kouch evel ur c'horn-butun chouket mat.

Ne oa d' ober nemet kerzhout pelloc'h c'hoazh, betek an harz kentañ, ha pignat, ma vije tu, en un tramm all. Adarre e vije diwezhat o tont d' ar gêr. Adarre e klevje gant e wreg. Hag hiziv, war ar marc'had, e oa e zeiz-ha-bloaz ! Hiziv en dije an aotrou Pont, dalc'her-kontoù en ur stal-ispisiri vras, nav bloaz ha tregont. Zeli he doa graet, sur a-walc'h, ur wastell. Pa veze ur gouel da lidañ, Zeli ne dorre ket he fenn da c'houzout petra ober : dezhañ, ur wastell ; d' he c'hoar Anna, ur golo-levr e ler koagrennet ; d' he breur-kaer, gwaz

Anna, ur voest-sigaretennoù e ler koagrennet ; da dintin Varc'harid, un daolenn o tiskouez bleunioù en ul lestr porselen. Me a lavar : ober. Rak Zeli a ouie ober an holl draoùse. Morse ne brene ur prof en ur stal, evel ma reomp-ni, ar re na ouzont ober netra. Evel ma rae an aotrou Pont.

An aotrou Pont a gerzhas buanoc'hik. Ur guchennad tud a oa o c'hortoz an tramm.

Un dorn a voe lakaet war e vañch.

Bez' e oa un dorn treut, skarn, askornek, ivinek evel krabanoù ur sparfell. Ouzh an dorn-se e oa stag ur vrec'h, moan evel ur werzhid. Ar werzhid a oa sanket e profont ur chal du, tev-eston, gloan pilpousek pleg war bleg evel houlennoù dour lous en ur c'han-distrouilh. E-barzh ar chal e oa ur penn, ha penn an teir Gorgon a oa hegarat en e gichen : ar blev evel naered rous, ar genou tric'hornek evel beg ur pesk, an daoulagad ront hag evel daou vaen-oniks o flamminañ.

« Ur gwenneg en anv Doue, » eme ar wrac'h.

Gant e zorn dieub, an aotrou Pont a firbouchas e godell e jiletenn. Kavout a reas ur pezh aluminiom dek gwenneg, a lezas da gouezhañ war ar chal. Kerkent e voe skrapet gant ivinoù eil dorn ar glaskerez.

An dorn kentañ ne ziskroge ket dioutañ. Gwaskañ ha bresañ e vañch er c'hontrol. An daou vaen-oniks a fulennas.

« Peogwir oc'h ken mat, » eme he mouezh, flour evel mouezh un ael, « ez an d' ober deoc'h un donezon. Grit tri goulenn, a-raok hanternoz, hag e vezint sevenet. Me a zo ur voudig koant kuzhet dindan stumm ar gorkerez. »

Hag an aotrou Pont a chomas teoget, badinellet, meduzet, amzer d' ar voudig koant da steuziañ, o lezel war he lerc'h ur frond lavand, tin ha jesami.

Un tramm a dremenas c'hoazh. Ne c'hellas an aotrou Pont kavout plas nemet en hini war-lerc'h.

Ur vaouez en e gichen a oa o kontañ un istor :

« Ya, evel ma lavaran d' am c'hoar-gaer, kement-se n' eo nemet sorc'hennoù. Bez' ez eus tud, c'hwi 'oar, a wel traoù na vezont ket gwelet gant ar re all. Sorc'hennoù, me 'lavar dezhi. Mes krediñ a ra. Kaer a zo ober, krediñ a ra. Me 'gav din ez echuo ar plac'h-se e Montroulez. »

An aotrou Pont n' en doa ket c'hoant echuiñ e Kemper. Ar skuizhnezh e oa, a soñjas, ar skuizhnezh, ha netra ken. E miz Genver ez eus muioc'h a labour eget d' ar mareoù all eus ar bloaz. Rolloù da sevel diwar-benn ar bloaz paseet. Neuze, e kontoù ar miz, e oa bet ur fazi. Ha pep tra d' ober div wech.

Pa ziskennas eus an tramm e oa daou daol o seniñ e tour an iliz : seizh eur hanter ! Ur pennad-hent en doa d'ober

c'hoazh, dre ruioù bihan didud, goulaouet fall. Hag eñ da vont, hogozik d' ar red, damserret e zaoulagad koulskoude, gant aon na vije ar voudig dre aze o riboulat.

Dor an ti bihan a oa digor-bras. En trepas e oa gouloù war elum. Ne oa den eno, nemet c'hwez an dev o tont eus ar gegin. Ha bremaik Zeli, er sae lien a lakae war he dilhad all evit ober ar gegin pe ar menaj, ruz ha divjod, fuloret :

« D' an eur-mañ e teuez d' ar gêr ! »

An aotrou Pont a zigoras e zisglavier d' e lakaat da sec'hañ, evel boaz, e korn ar sal-gibellañ.

« Kement a dud a oa o klask kemer an tramm, » emezañ.

Zeli ne selaoue ket.

« Ha bremañ, ar wastell am boa graet evit da zeiz-ha-bloaz a zo devet ! »

An aotrou Pont, o tostaat ouzh e wreg, a lakaas ur pok war unan eus an div jod ruz. N' en doa ket amzer da lakaat ur pok war eben.

« Lez ac'hanon, » emezi o pellaat. « Tremen poent eo mont ouzh taol. »

An aotrou Pont a voe an hini kentañ azezet ouzh taol. Tomm-touforek e oa er sal-debriñ, ruz an tan er fornigell A-dreñv ar c'harrezennoù mika. E chaosonioù gloan en e dreid, er chupenn du a zouge e-barzh an ti e-pad ar goañv, staget gant ur gordenn seiz plañsonet en-dro d' e zarzreiz, e servietenn sanket ur c'horn anezhi e fal e chupenn hag astennet ledan war e varlenn, e c'hortoze, e zaouarn juntet war an daol, en ur dreiñ e zaou viz meud.

Ouzhpenn ur c'hardeur a dremenas. Zeli a oa o vont-dont eus ar gegin d' ar gambr hag eus ar gambr d' ar gegin. En diwezh e teuas. Lamet he doa he sae-geginerez. He fried a remerkas e oa ganti ur vlouzenn nevez, ur vlouzenn satin gwenn, — pe seiz, pe reion, ne ouie ket reizh, mes lufr-dilufr atav, — gant balafenned liv flamm, melen, ruz, glas ha limestra, brodet, — pe livet, ne ouie ket reizh kennebeut, — o nijal eus he dargreiz d' he skoaz. Paour kaezh Zeli ! Ar vlouzenn-se, sur, n' he doa ket koustet ker, ker en arc'hant da vihanañ : un troc'had satin, pe n' eus forzh pe zanvez e c'helle bezañ, ar restaj diwar ur c'houpon bennak chomet e traoñ ur stal, ha kinniget hogozik evit netra. Ar balafenned a oa bet graet gant Zeli, hag a oa c'hoarezed pe genitervezed d' ar re a boble an ti, ur famlih niverus, war an tog-kleuzeur, war ar skramm dirak ar siminal, war ar rideozioù er gambr, war an dougdisglavieroù en trepas, war ar « c'hozi » da virout an te tomm er pod-te pa veze degemeret tud. Zeli an arzourez ne felle dezhi kaout nemet traoù arzel war he zro.

An aotrou Pont en doa gortozet gant kalz a basianted, rak an amzer a dremen buan pa vez ar spered o c'hoari. O c'hoari e oa. Pred eo diskleriañ deoc'h, lennerien, d' ar re ac'hanoc'h a vije bet touellet gant komzoù ar voudig, ne oant bet morse lavaret. Ur glaskerez kozh o c'houlenn, — hag o kaout, — an aluzen, ya. Mes ur voudig koant, nann. Kement-se a oa bet ijinet gant an aotrou Pont. Hag an aotrou Pont a ouie ne oa nemet ur faltazi. An dud a lenn romantoù, a ya d' ar sinema pe d' an teatr, perak ? Da vagañ o faltazi, da ren e-pad ur pennad ur vuhez ha n' eo ket o buhez wirion. Mat, an aotrou Pont a rae gwelloc'h : empentiñ a rae e istorioù hag e filmoù e-unan, hag a zo muioc'h, c'hoari anezho.

Zeli a oa ken arzel en he c'hegin hag e lec'h all ; da lavarout eo, liv ha, siwazh, blaz an arz a oa gant he c'heusteurenn, ma n' eo ket ar ger keusteurenn ur ger re zanvezek evit ar meuzioù milzin ha dilikat a lakae war an daol, douget gant mil evezh war begoù hec'h ivinoù skarlek, ur minc'hoarzh prerafaelitel war he diweuz. An aotrou Pont, pa oa c'hoazh paotr yaouank, e ti e vamm, a veze roet dezhañ da goan soubenn, ha goude kig ha legumaj. Soubenn e vamm a oa druz, enni tammoù bara, kaol, ognon, hag alies patatez, ken stank ma ranked kaout nerzh evit fiñval ar gloge. Soubenn Zeli a oa bouilhoñs graet gant daou askorn poñsin hag un dailhennig bara krazet o neuiñ e-kreiz e-giz ur radell. En abardaez-se, avat, ne oa ket a soubenn. En enor e zeiz-ha-bloaz, ar servij porselen Limoj a oa bet tennet eus foñs ar ganastell, ha da lakaat en asiedoù kaer e oa oliv hag un hilienn gwer-ha-melen graet dre veskañ ur voestad piz-munut gant ur voestad kranked ha pebr hag eoul ha safron ha paprika. Ar garafenn hag ar gwerennoù Bakara a oa bet tennet ivez. Mes dre eurvad, an aotrou Pont a veze lezet e karg eus ar gwin, ha gwin mat a c'helle prenañ gant un diskont en e stal-ispisiri.

Debriñ a rejont da gentañ hep kaozeal nemeur. Zeli eo a gomze atav en ti-se, rak tavedek oa he fried dre natur. Ha Zeli ne oa ket difachet c'hoazh. Goude an oliv e voe ur pastez kig, prientet diouzh ur segred nevez dizoloet en ur gazetenn. Ne oa ket mat. Zeli a rankas anzav ne oa ket mat.

« Ha me, » emezi, « gant an dra-se abaoe ar mintin ! »

Huanadiñ a reas. Ne voe nemet un huanadig. A-walc'h koulskoude da rannañ kalon an aotrou Pont. Hag eñ goulenn un eil tamm.

« Nann, » emezi. « Evit ober plijadur din e c'houlennez. N' eo ket mat. Ha bremañ, ar wastell a zo devet. »

Zeli a lamas an div asied hag ar plad diwar an daol evit o

c'has d' ar gegin. He fried a chomas er sal-debriñ e-unan-penn. Dastum a reas bruzun bara e-skign war an doubier hag o lakaat en e c'henou evit o chaokat goustad, prederiet, mel-koniet, dic'halloud.

Souden e soñjas er voudig koant, hag en tri goulenn.

« Feiz, » emezañ a vouezh izel, « feiz, me 'zo o vont d'ober ar goulenn kentañ : *arabat d' ar wastell bezañ devet !* »

Mousc'hoarzhin a reas outañ e-unan. Ha posupl e oa d' un den o vont war e zaou-ugent vloaz bezañ ken bugel ? Hor-jellañ a reas e benn ha bransellat e gorf war e gador, evel ma rae pa oa bihan, o soñjal ez eo pep den evel ar boestoù-se a vez renket war al listrier, — pebr, kafe, holen, sukr, bleud, — hag e c'hell an hini vihanañ mont e-barzh an hini nesañ, ha houmañ c'hoazh e-barzh an hini nesañ, betek derc'hel holl e-barzh an hini vrasañ : ar babig e-barzh ar paotrig, ar paotrig e-barzh ar c'hrennard, ar c'hrennard e-barzh an den yaouank, an den yaouank e-barzh ar gour. Digorit ar gour, hag e kavot kement-se en e greiz.

« Mat ! N' eo ket ken devet-se ! » eme Zeli o tont ; « a-boan suilhet, ha c'hoazh ! »

Daoulagad an aotrou Pont a baras war ar wastell, sichen-net brav war ur follenn baper-dantelezh e-kreiz an daol.

Zeli ne seblante ket bezañ re souezhet. Marteze ne oa ket bet devet ar wastell, evel m' he doa huchet dezhañ. Ar merc'hed-se ! Ken buan he dije lavaret e oa bet losket, pul-luc'het zoken. Pezh a oa sur koulskoude, c'hwez ar bleud devet a oa en trepas pa oa erruet an aotrou Pont. Dor an ti a oa bet lezet digor, a zo muioc'h, moarvat abalamour d' ar c'hwez. Pe marteze, Zeli he doa digoret an nor da welout hag-eñ e oa o tont ?

An aotrou Pont ne gredas ket ober atersoù. Edo Zeli o troc'hañ ar wastell gant ar gontell dorn arc'hant. An diabarzh a oa melen, an diavaez gell-kistin ; nemet ur pik du pe zaou war ar barr, ne oa ket an disterañ suilhadenn. C'hwez ebet, nemet c'hwez an amanenn hag ar vioù fresk. Zeli, laouen, en em lakaas da ragachat :

« Ha pa soñjan ez eus tud a ya da brenañ kouignoù e ti ar pastezour ! Kouignoù graet gant margarin, poultr-vi, sakarin ha brenn-heskenn ! »

« Evelato ! »

« Me a oar penaos e reont. Ha pa lavaran da Anna, arabat prenañ kouignoù er stalioù-se, te a gouezho klañv a-benn ar fin, ha da waz, ha da verc'h... »

Amañ e chomas krenn a-sav. Rak Suzan, merc'hig he c'hoar Anna, a oa klañv e gwirionez, diwar re gorfad koui-

gnoù pastezourien pe diwar un abeg all ; klañv-fall e oa, hag en devezh-se end-eeun e oa bet oberataet en he zi, re glañv da vezañ kaset d' an ospital.

« Ha Suzan ? » eme an aotrou Pont.

Zeli, mezhek un tammig, a rankas anzav he doa ankouna-c'haet Suzan.

« Ez an da bellgomz, » emezi.

Abaoe bloaz e oa kaozeadennoù hir, ha zoken tabutoù, etre Zeli hag he fried evit gouzout ha lakaet e vije an telefon. Zeli he doa c'hoant bras, bremañ ma oant perc'henned un ti, gwelout o anv e Levr an Telefon. An aotrou Pont a vire :

« D' ober petra ? Da vezañ direnket deiz ha noz ? »

Zeli, avat, he doa c'hoant bras ivez kaout ur yenerez er gegin.

« N' omp ket pinvidik a-walc'h, » en doa lavaret he fried, « evit kaout er bloaz-mañ ur yenerez hag ar bellgomz war un dro. Ret e vo dibab : ar frijider pe an telefon ! »

Dibabet oa bet ar frijider. Edo an armel wenn, gwerniset ha kromet, o lufrañ er gegin, ha bep miz e oa ret ober ur boulc'h e gopr an aotrou Pont da baeañ ar skod. Evit pellgomz e ranke Zeli mont da di he mignonez, gwreg ar medisin, en ti e-kichen.

Zeli a lakaas he mantell-c'hlav plastik treuzwelus, sur a-walc'h evit ma vije gwelet he blouzenn nevez gant he mignonez, hag a yeas er-maez.

An aotrou Pont a gargas e werenn gant gwin ruz, hag a danas ur sigaretenn. Amzer a oa. Anaout a rae teod Zeli ha teod gwreg ar medisin.

Ober un eil goulenn ? Ar c'hoari a oa aet re vat hag an aotrou Pont a oa un tammig nec'het. Ha goulenn petra ?

Anat e oa : Suzan a oa klañv.

« *Ra vezo pareet Suzan !* » emezañ.

Skrijañ a reas o klevout e vouezh, rak ar c'homzoù-se en doa lavaret uhel, ha tregerniñ o doa graet en ti didrouz, o lakaat, — moarvat ne oa nemet e faltazi, — ispilhennoù strink ar c'hantolor war ar siminal da dintal hag al loaioù bihan war ar gredañs da respont.

Mes skrijañ kalz kreñvoc'h a reas c'hoazh ur pennad goude, o klevout dor an ti o tigeriñ trumm, ha Zeli o krial e anv :

« Fernant ! Fernant ! »

Hag hi da redek, hogos da lammat, er sal-debriñ :

« Fernant, biskoazh kemend-all ! Me oa krog en telefon, ha Solañj, — (hounnezh oa gwreg ar medisin) — he doa lakaet ar selaouer all ouzh he skouarn da glevout, hag unan bennak en ti, ur glañvdiourez a gredan, a oa o c'houlenn piv

oan, ha ne felle ket dezhi reiñ keloù, hag a-greiz holl he deus lavaret din gortoz, ha gortozet em eus, ha neuze em eus klevet mouezh Anna, ha lavaret he deus din e oant en trepas, o sellout dre an nor e-barzh ar gambrig ma oa Suzan enni, ha n' he doa ket digoret ul lagad abaoe ma oa bet operet, hag ar medisin yaouank en doa lavaret d' an tad ne oa mui esper da gaout, daoust ma oa ar medisin kozh fuloret ha ne felle ket dezhañ lavarout netra, ha neuze o deus klevet galv an telefon, — me e oa, te 'oar, — ha kerkent Anna he deus gwelet Suzan o tigeriñ ul lagad, ha neuze egile, hag o klask sevel en he c'hoazez, hag ar medisin kozh a zo aet e-barzh ar gambrig hag ar medisin yaouank war e lerc'h, ha neuze ar medisin yaouank a zo deuet er-maez, hag en deus lavaret da Anna : ho merc'h a zo saveteet. Ha neuze ar glañvdiourez a zo deuet da gerc'hat Anna da respont an telefon, hag Anna a zo aet hag he deus kontet kement-se din, hag a-boan ma c'helle padout gant al levenez. »

Ar c'homzoù a vourbouilhe o kouezhañ eus genou Zeli evel lammdour an Niagara, hag an aotrou Pont n' en doa ket komprenet an hanter. Komprenet en doa a-walc'h koulskoude.

Hag eñ lonkañ e werennad win en un taol ha chom alvaonet ha bourouellet da sellout ouzh Zeli, hag e sigaretenn oc'h en em vutuniñ hec'h-unan er pladig-ludu.

« Sabatuet out, » eme Zeli. « Me 'zo bet sabatuet ivez. »

Hag hi, plijet bras gant hec'h istor, da vont d'ober ar c'hafe.

An aotrou Pont he c'hleve o vouskanañ er gegin. Eñ n' en doa ket c'hoant da ganañ. Ar wech diwezhañ dezhañ, a soñje, da c'hoari gant ar boudiged. Ha ma oa bet ar wrac'h kozh-se ur voudig e gwirionez ? Ne c'helle ket bezañ. Ne oa ket a voudiged. Traoù iskis a c'hoarvez. En deiz all, ur plac'h en ispisiri a oa o kaozeal diwar-benn he breur, a oa en Tonkin. Ha piv a oa o tont er stal, a-dreñv he c'hein, nemet he breur, deuet e permision hep bezañ skrivet d'ar gêr ? Ha kant ha kant skouer evel-se a vije aes da gavout.

Marteze eo ar gwin a oa o sevel d' e benn : ur momed goude, evel ur skleur a baras e teñvalijenn e ene, hag a fennas ul liv fentus war e ved. An trede goulenn a chome c'hoazh da ober. N' eus forzh petra. N' en doa nemet goulenn n' eus forzh petra, hag e vije roet dezhañ : bezañ impalaer Bro-Sina, bezañ ur ramz, bezañ gouest da nijal... Peseurt penn a rafe Zeli !

Graet a-walc'h en dije ur goulenn diot evel-se, netra nemet evit daeañ ar voudig koant. Prometet he doa reiñ dezhañ tri goulenn, ...nann, n' he doa prometet netra, ...an aotrou Pont

an hini eo en doa graet dezhañ e-unan ar bromesa en anv ur voudig na oa ket anezhi... Mes bremañ en doa bet daou c'houlenn, ha ne ouie mui petra krediñ pe digrediñ.

Se a zeskfe dezhañ. Atav e tistroe ar menoz-se war e spered : se a zeskfe dezhañ c'hoari gant ar boudiged ! Ar sklerijenn-se a oa tarzhet en e galon a oa dija o vervel, o vervel, o taskrenañ evel an neudenn en ur glogorenn-dredan pa vez prest da derriñ. Ar gouloù a oa ruz, disked. En un taol e voe mouget.

Moarvat e vije furoc'h chom hep ober goulenn ebet. Mes an aotrou Pont en doa aon, aon da goll e dammig poell. Ne oa ket a voudiged. An dra-se a ouie. Ha koulskoude, perak en doa bet neuze e zaou c'houlenn ? Penaos en doa bet anezho ? Gant piv e oa bet selaouet ? Kendarvoud hepken ? E youl o labourat hag oc'h efediñ dreist d' e emskiant ?

Nann, gwelloc'h oa ober un trede goulenn, goude holl. Kazi sur n' en dije ket anezhañ. Neuze e vije mat pep tra.

Seurt goulenn a ranke bezañ graet en doare, — o lakaat e vije sevenet evelato, — na vije diskleriadur ebet da reiñ da zen, na dreist-holl da Zeli. Kontañ istor ar voudig dezhi ? Un devezh goude ne vije brud nemet eus an dra-se e kêr, marteze er vro a-bezh, rak lakaet e vije war ar c'hazetennoù, gant e boltred, ha skeudenn e di, hag all, hag all. Hag er stal-ispisiri, an holl, eus ar mestr bras betek ar mousig bihan o tont da sellout outañ en e vurev.

Gwir eo e c'helle goulenn bezañ pinvidik, ha neuze ne vije mui ezhomm dezhañ mont da labourat. Mes penaos ? Penaos, hep ober trouz, hep bezañ anvet laer, ha marteze bezañ kaset dirak ar polis da ziskuliañ penaos en doa gounezet e binvidi-gezh...

An aotrou Pont ne gavas nemet un doare, an hini a vije bet kavet gant ne vern piv :

« *Ra c'hounezin fenozh,* » emezañ, « *al lodenn vras el lotiri !* »

Gouzout a rae e tenned al lotiri en abardaez-se. Gouzout a rae e oa bet prenet gant Zeli un dekvedenn, evel kustum.

Hag eñ sevel da zigeriñ ar radio. Edo Zeli o tont gant ar c'hafe.

« Ya, digor ar radio, » emezi, « me 'm eus c'hoant selaou un dra bennak gant Scarlatti, a dle bezañ c'hoariet d' an eur-mañ. »

Scarlatti, Cimarosa, Cavalli, Monteverdi, ar re-se oa anvioù hud gant Zeli, hag a ouie a-boan lenn he notennoù, ha c'hoazh an alc'houez sol nemetken, abaoe m' he doa klasket deskiñ c'hoari ar vandolinenn en he yaouankiz. Hogen an

anvioù-se a oa distañget. Ne oant ket evel Gounod ha Massenet, mat a-walc'h evit porzhierez an ti bras e korn ar ru.

« Me... » eme an aotrou Pont, e zorn war ar bouton, e vouezh o krenañ un tammig, « me... a garfe selaou al lotiri... »

« Al lotiri ? »

« Da c'houzout hag-eñ e c'hounezimp... »

« Gounit el lotiri ! Te 'oar ervat ne c'hounezomp morse. Ne ouzon ket zoken perak e talc'homp da brenañ un dekvedenn. Se 'zo koll arc'hant. »

« Pelec'h emañ ar bilhed ? »

« C'hoant ac'h eus selaou al lotiri ? »

Zeli a oa imoret. Mes a-greiz-holl, e lavaras, hogos hegarat :

« Mat ! peogwir ez eo da zeiz-da-bloaz ! Ne ran forzh. Emañ ar bilhed e tiretenn ar bufed. »

An aotrou Pont a gavas ar bilhed etre lizher-dle ar gompagnunezh-tredan ha karnedig ar gannerez-dilhad. Zeli a zistalias an daol diouzh un tu, a savas an doubier, hag en em lakaas da dresañ gant ur c'hreion glas patromoù broderezh war un tamm lien evit ober penn uhelañ un hiviz. He fried, e stilo en e zorn, un tamm paper dirazañ, ar bilhed en tu dehou, en em lakaas da verkañ sifroù al lotiri dre ma vezent embannet, e gafe o yenañ en dasenn hanter leun en tu kleiz.

E vuzelloù a oa serret, e dal krizet. Al lodennoù bihanañ a voe embannet. Neuze, al lodennoù brasoc'h, hag al lodenn vras en diwezh.

« N' hon eus ket gounezet, » emezañ.

« Petra am boa lavaret dit ? » eme Zeli hep sevel he daoulagad.

M'he dije savet he daoulagad he dije gwelet ur mousc'hoarzh o ledanaat war dremm he fried.

« A ! » emezañ o harpañ e gein ouzh lein e gador, o lezel e zivrec'h da gouezhañ, hag o tisammañ e galon gant un huanad hir.

Ar bed en e blom ur wech c'hoazh ! Friket, flastret, drailhet, dispennet, bruzunet ar voudig ! Netra war he lerc'h, na zoken ur vogedenn. Pep tra en-dro dezhañ evel boaz : an arrebeuri sioul, an tan er fornigell, e chaosonioù en e dreid.

« C'hoant kousket ac'h eus ? » eme Zeli.

« A gav din, » emezañ o vazailhat. Hag ez eas da serriñ ar radio.

Pa voent en o c'hambr, en ur lemel e chupenn, e welas ul lizher war gorn ar siminal.

« Petra eo al lizher-se ? » a c'houlennas.

« O, » eme Zeli, « disoñjet em boa. Skritur tintin Varc'harid. Moarvat ul lizher deiz-ha-bloaz. Me 'zo sur e lavar n' he deus ket bet amzer da brenañ ur prof dit. Ar prof a deuio diwezhatoc'h, a-benn miz pe zaou. Te 'anavez tintin Varc'harid ! »

Ar aotrou Pont a rogas golo al lizher. Lenn a reas :

« *Ne ouzon ket, Fernant, petra da reiñ dit evit da zeiz-ha-bloaz. N'em eus kavet netra d' ober plijadur dit. E-giz-se e kasan dit ur bilhed lotiri. Gwell a se ma c'hounezez ! Ur pok bras dit ha va gwellañ gourc'hemennoù da Zeli.* »

Gant al lizher e oa ur bilhed lotiri, ha n' eo ket un dekvedenn, mes ur bilhed klok e oa.

« Zeli, » eme an aotrou Pont, disliv e zremm, e zivhar aet flak dindanañ, cheñchet e vouezh.

« Zeli, » emezañ, o lakaat ar bilhed hag an tamm paper skrivet warnañ sifroù al lotiri kichen-ha-kichen, hag o tiskouez un dra bennak gant e viz.

Zeli a deuas da sellout : sifr ar bilhed a oa sifr al lodenn vras.

An aotrou Pont a santas e galon o pouezañ evel ur voull houarn en e vruched. Ar gambr en em lakaas da dreiñ, goustadik, ha neuze buan-ha-buan en-dro dezhañ. Kouezhañ a reas a-c'hwen e gein war ar gwele, semplet.

Ha Zeli da redek d' ar sal-gibellañ : ...ar yenerez paeet en un taol... an telefon diouzhtu... ur c'harr-dre-dan... ur vatezh... un ti war ar maez... ur veaj hir bep bloaz... peseurt prof a vo roet da dintin Varc'harid d' he zrugarekaat ?...

An aotrou Pont a oa e benn holl a-dreuz, un orbid euzhus war e vuzelloù, ar braouac'h en e zaoulagad difiñv, brasdigor.

« Ar joa a spont, » eme Zeli, o tont gant an dour-Kologn hag ur servietenn.

AL LOUARN GWENN

(Kontadenn bobl)

Bez' e oa ur wech e-barzh ar Frañs ur roue hag en devoa tri mab. An den-mañ evitañ da vezañ roue ne oa ket muioc'h espernet gant Doue evit ar re all. Setu ar roue, dre e gozhni, a gouezhas klañv-bras. Klasket e voe medisined, ar re vrudetañ a oa er vro, evit dont d'e welet. Tout e leveront ar memes tra p' o deveze hen biziteet : « Ma ! ma roue, ho kleñved-c'hwi a zo dreist hor galloud ». Un devezh, ar mab henañ en ur bourmen dre alezioù ar jardin, a welas war ar gazetenn edo nevez erru e Pariz ur medisin bras hag a ouie diouzh an holl gleñvedoù.

Kerkent, ar mab henañ a yeas da gaout e dad ar roue hag a lavaras dezhañ : « Sellit, » emezañ, « ma zad, ouzh ar gazetenn-mañ ». Kerkent ha m' en devoe ar roue lennet ar pennad, e lavaras d' e vab kas unan bennak diouzhtu da zegemenn d' ar medisin bras dont d' e vizitañ. 'Dal ma voe roet keloù dezhañ eus ar roue, ne zaleas ket ar medisin da zont d' e vizitañ. P' en devoe biziteet ar roue, troet ha distroet anezhañ, ha hemañ o lavarout dezhañ :

« — Va roue, na me na medisin all ebet, nag an holl drogaj a c'hellfe bezañ roet deoc'h ne c'hellint ho kwellaat. »

« — Neuze, eme ar roue, emaon o vont da vervel ? »

« — Nann, » emezañ, « va roue ; be' ez eus un dra bennak hag a c'hellfe ho kwellaat. Rak bez' ez eus er bed ur voualc'h arc'hant en he c'haoued aour ; ha ma ve honnezh o kanañ aze a-us d' ho kwele e vefec'h pare diouzhtu. »

Setu ar mab henañ a lavaras d' e dad :

« — Ma zad, » emezañ, « ma permetit, me a yelo war-c'hoazh vintin da glask ar voualc'h arc'hant-se. »

« — Ya da, » eme ar roue. « Gwelout a rez ez on erru fall ha 'benn un nebeut amzer ez an da guitaat ar bed-mañ, ha te evel mab henañ a gemero ar gurunenn a roue em flas. »

« — Nann, » emezañ, « ma zad. Me a fell dín kaout ar voualc'h arc'hant-se evit gallout c'hoazh ho kwellaat. »

Kement ha ken bihan e reas ar mab henañ derc'hel war e dad, ken un devezh e lavaras ar roue dezhañ :

« — Ma ! ma mab, p' ac'h eus c'hoant kaer da vont, me a laosko ac'hanout, 'met benn un deiz hag ur bloaz amañ, ma

ne vezez ket distroet d' ar gêr e vanko dit skrivañ din da reiñ da c'houzout e vi bev. »

Reiñ a reas dezhañ kant skoed, ur c'hi hag ur marc'h ; hag an deiz war-lerc'h ar mab henañ en hent.

En em gaout a reas en un tamm bourk bihan, hag eno e roas d' anavezout e oa mab ar roue. Pa voe klevet e oa erruet mab ar roue er bourk e tiredas an dud d' hen gwelet. E-touez an dud-se e kavas kompagnunezh fall, merc'hed ha tout, hag e chomas eno da c'hoari loupenn ken n' en devoe debret e holl arc'hant. Gwerzhañ a reas e loen-kezeg hag e gi, ha tennañ c'hoazh ur bern dle war ar marc'had. Setu neuze pa ne oa den da baeañ e zle evitañ e voe lakaet er prizon.

Tremenet e oa un deiz hag ur bloaz, ha keloù ebet dioutañ er gêr... M' en em veñje ar roue a-raok, bremañ 'vat ne oa ket brav bezañ war e dro.

Ar mab hanter-henañ un devezh a lavaras d' e dad :

« — Ma ! ma zad, mar kirit va leuskel da vont, me 'gred e kavin-me ar voualc'h arc'hant. »

« — Ya, » eme ar paotr kozh, « evel m' en deus kavet ivez da vreur henañ, hag ez i du-se e-touez an dud gouez hag e vi lazhet ha ne zistroi mui d' ar gêr evel da vreur henañ. Ha te eo a dle kaout ar gurunenn war va lerc'h. »

Kement ha ken bihan e reas derc'hel war e dad, ken un devezh e lavaras ar roue dezhañ :

« — Ma ! ma mab, p'ac'h eus c'hoant da vont, me 'ya d' az leuskel da vont hag a roio dit evel d' az preur, da varc'h, da gi ha kant skoed. »

Siwazh dezhañ ! kemeret en devoa ar memes hent gant e vreur. En em gavet er bourk-se diouzh an abardaez e lavaras e oa mab da Roue Frañs. Kerkent e voe lavaret dezhañ edo mab Roue Frañs 'barzh ar prizon tremen bloaz a oa. Hemañ raktal a c'houlas gwelet e vreur hag a lavaras dezhañ :

« — Te, » emezañ, « 'zo aze ? »

« — Ya, » eme egile, « me 'zo amañ ; ha mar karez paeañ va rañson me 'yelo ganit er-maez hag e tebrimp ar peurrest eus an arc'hant ha goude ez aimp d' ar gêr hag e livirimp d' hon tad penaos n' hon eus ket kavet ar voualc'h arc'hant-se. »

Neuze e rejont evel an dro gentañ, peurzebriñ an arc'hant, gwerzhañ al loen-kezeg hag ar c'hi, ober ur bern dle, kement ha ken bihan ken e voent boutet o-daou er prizon... Tremenet e oa un deiz hag ur bloaz ha keloù ebet diouto, hag ar roue kozh a zalc'he da fallaat.

Jañ-Lui, e vab yaouankañ, aet skuizh o klevout e dad o klemm, a lavaras dezhañ :

« — Ma ! ma zad, ma laoskit da vont ha me a gavo deoc'h ar voualc'h arc'hant-se en he c'haoued aour. »

« — Ne rin ket, » eme ar roue. « Tri mab am boa ; an daou all a zo marv pell 'zo ha te az po bremañ va c'hurunenn a roue. »

Kement ha ken bihan a reas Jañ-Lui derc'hel war e dad, ken un devezh e lavaras hemañ dezhañ :

« — Ma ! ma mab, » eme ar roue, « te n' i ket bepred keit ha da vreudeur. Ne roin ket nemet hanter-kant skoed, na loen-kezeg na ki d' az kas. Setu er mod-se n' i ket gwall-bell diouzh ar gêr. »

« — N' eus forzh, » eme Jañ-Lui, « me 'yelo bepred. »

Hag an deiz war-lerc'h vintin, Jañ-Lui en hent. Dichañs a reas dezhañ tremen ur bourk, hag eñ oc'h ober ur sell 'trezek an iliz hag e welas ur vaouez mantellet e-barzh porched an tour hag un arched en hec'hichen. « Sell 'ta, » eme Jañ-Lui, « petra eo kement-se ? Ur plac'h hec'h-unanik e-kichen un arched ! » Ha Jañ-Lui war e giz hag o tont da gaozeal ganti :

« — Demat, » emezañ, « maeronez. »

« — Demat deoc'h, » emezi, « priñs yaouank. »

« — Petra, » eme Jañ-Lui, « emaoc'h oc'h ober hoc'h-unanik e-kichen an arched ? »

Ha hi da respont en ur ouelañ :

« — Me, » emezi, « tri deiz 'zo ha teir noz 'zo emaon amañ hag an Aotrou Person ne c'houl ket interiñ va fried ken n' en devo bet hanter-kant skoed. »

« — It da lavarout d' an Aotrou Person dont da gaozeal ganin. »

An intañvez a yeas raktal d' ar presbital. Ar person ouzh he gwelout a lavaras dezhi :

« — Kit kuit, kit kuit, » emezañ ; « ken n' ho po hanter-kant skoed ne vo ket graet an interamant. »

« — Ya, met... » emezi.

« — Ya, met... » eme ar person, « kerzhit a-raok. »

Ha homañ he devoa bet amzer evelkent da lavarout d' an Aotrou Person :

« — Ahont, » emezi, « ez eus ur priñs yaouank hag a lavar din lavarout deoc'h dont da gomz outañ. »

« — A ya ! » eme ar person ; « neuze ez an diouzhtu. »

Pan erruas ar person, edo Jañ-Lui o veilh e-kichen an arched.

« — Demat deoc'h, Aotrou Person. »

« — Demat deoc'h, priñs yaouank. »

« — Petra ? » eme Jañ-Lui, « ha c'hwi a nac'h interiñ ar paour-kaezh den-mañ ? »

« — ...Ne ran ket, » eme ar person ; « p' he devezo hanterkant skoed ez in diouzhtu ; ac'hann da neuze e chomo aze. »

« — Ma ! » eme Jañ-Lui, « grit an interamant ha me ho paeo. »

Hag ar person raktal d' ar sekretiri da wiskañ e zilhad evit ober an interamant. Ne oa en interamant nemet Jañ-Lui hag an intañvez. Pa voe fin d' an interamant, an intañvez paour o ouelañ ouzh Jañ-Lui gant ar joa he devoa outañ, eviti da gaout keuz d' he fried, a lavaras dezhañ :

« — Priñs yaouank, » emezi, « me ho trugareka eus ar servij hoc'h eus rentet din, met n' on ket evit paeañ deoc'h nag ur bannac'h kafe na netra, rak n' em eus ket daou wenneg. »

Jañ-Lui a lavaras neuze dezhi :

« — N' em eus ket ezhomm a netra, » emezañ ; « me a zo o vont da glask ar voualc'h arc'hant en he c'haoued aour evit gwellaat ma zad, ha n' em eus ket ezhomm a gen. »

An intañvez a lavaras dezhañ :

« — Beaj vat, priñs yaouank, ha chañs deoc'h da zont a-benn eus ho mennad. »

Ha Jañ-Lui en hent.

Ne oa ket aet pell diouzh ar bourk pa zeuas da soñj dezhañ : « An intañvez paour-se am eus dilivret eus du-hont, met n' eus manet sañtim ebet ganin. Met n' eus forzh, me 'ya bepred e bolontez Doue ».

Pa oa erru an abardaez ec'h en em gavas en ur c'hroazhent 'lec'h e oa pevar hent ; hag eñ o welout ul loen e-kreiz an hent : « Setu aze, » eme Jañ-Lui, « ur pezh loen hag a zo heñvel a-walc'h ouzh ul louarn panevet ez eo gwenn ». Ha Jañ-Lui da dostaat ouzh ur bern-mein a oa war bord an hent da gargañ e c'hodelloù ; bep ma tostae d' al loen hag eñ da skeiñ mein gantañ. Kaer en devoe skeiñ, al louarn ne cheñche ket a blas. « Sell 'ta, » eme Jañ-Lui, « sed aze ul loen hag a zo hardizh, met mont a rin memes tra, e bolontez Doue. » P'en em gavas damdost dezhañ, e komzas al louarn outañ :

« — Pelec'h ez te, preñv-douar ? »

« — O, » eme Jañ-Lui, « loen paour, te 'gaoze ? »

« — Ya, » eme al louarn, « me 'gaoze. »

« — Feiz, loen paour, me n' ouzon ket da belec'h ez an, met kat da lavarout dit pelec'h em eus c'hoant da vont ez on... Me a zo mab da roue Frañs ha ma zad a zo gwall-glañv, hag emaon o vont da glask ar voualc'h arc'hant en he c'haoued aour da lakaat a-us da wele va zad, ha neuze, a lavar ar medisin bras, e vo yac'haet. »

« — Honnezh, » eme al louarn, « a zo pell ac'hann. »

« — Jezuz ! loen paour, te 'oar pelec'h emañ ? »

« — Ya, » eme al louarn, « me 'oar pelec'h emañ. »

« — O, ma vijes kontant da ziskouez din an hent. »

« — O paour-kaezh preñv-douar, e-pad da vuhez n' hellez ket biken erruout eno... Kae war ma c'hein. Krog em lost ha krog ervat rak me 'zo o vont da skeiñ kaoc'h en avel. »

« — Nan in ket, loen paour, breviñ a rafen ac'hanout. »

« — Kae, pa lavaran dit, ha ne vimp ket pell o vont. »

Jañ-Lui a asantas ; hag eñ war gein al louarn.

Biskoazh n' en devoa gouvezet dre belec'h e oa tremenet, ken e voe erru e-kichen porzh ur c'hastell. Al louarn a lavaras dezhañ :

« — Deus bremañ en traoñ ha selaou ac'hanon, ha selaou ervat. Gwelet a rez an nor vras a zo aze ? 'Drek an nor, pa zigori anezhi, ez eus daou ramz, unan bep a du d' an nor. Ageñver an nor-se ez eus ur pez-lojeriz bras ha paz i e-barzh e weli, a-us d' ar pondalez, ar voualc'h arc'hant en he c'haoued arc'hant, hag ar gaoued aour en he c'hichen. Met gant a ri, na lakez ket ar voualc'h arc'hant 'barzh ar gaoued aour da zont kuit, peotramant ar ramzed a zo dihun kerkent. »

« — Me 'sento ouzhit, loen paour. »

Pa oa antreet, edo an traoù just evel ma levere al louarn dezhañ. Gwelout a reas ar voualc'h arc'hant a-us d' ar pondalez en he c'haoued arc'hant hag ar gaoued aour en he c'hichen. « Ma, » eme Jañ-Lui, « ne dalvez ket ar boan, heñ 'z na ra, degas an div gaoued. Al loen fall-se ne ray ket kementse a drouz evit bezañ lakaet er gaoued all. » Kerkent ha ma oa cheñchet kaoued d' ar voualc'h, ha homañ da gomañs richanat, richanat. Raktal e tihunas ar ramzed hag int da lavarout :

« — C'hwezh ur c'hristen a santan ; hen kaout da zebriñ a rankomp. »

« — Alo ! petra a vo graet dezhañ ? her rannañ dre an hanter m' hor bo pep a damm. »

Jañ-Lui ne oa ket evit tec'hout hag a soñje gantañ edo o vont da vervel. Koulskoude unan eus ar ramzed a lavaras d' e gamalad :

« — Gortoz 'ta. Pell 'zo emaomp amañ ha biskoazh n' en devoa den tizhet dont betek amañ da glask laerezh hon teñzor. Hemañ moarvat a zo ur paotr dilikat, ha ma sinje deomp gant e wad degas amañ Priñsez he Blev Aour, abalamour deomp da gaout kaerañ daou deñzor a zo er bed, e laoskjemp anezhañ da vont kuit... Ha sinañ a ri ? » a voe goulennet digant Jañ-Lui.

« — Ya, » eme hemañ, ken trist ha tra.

Neuze e voe laosket Jañ-Lui en hent.

Met al louarn a oa er porzh, an dour en e zaoulagad. « Paour-kaezh den ! » emezañ. « Ma karjes e oas bremañ o vont d'ar gêr. Ha bremañ ac'h eus prometet degas aze Priñsez he Blev Aour. Honnezh, avat, a zo pell ac'hann ; met p' ac'h eus prometet n' en deus ken nemet ober. Kae adarre war ma c'hein ; krog ennon ervat evel an dro all, rak ez eomp d' ober hent. »

Adalek ma oa aet Jañ-Lui war gein al louarn, n' en devoa gouezet netra, ken e oa erru 'lec'h m' edo kastell Priñsez he Blev Aour.

« — Alo ! » eme al louarn. « Selaou ac'hanon an dro-mañ ervat. Gwelout a rez an nor vras a zo aze ? »

« — Ya, » eme Jañ-Lui.

« — Aze, a bep tu d' an nor, ez eus daou ramz. Gwelout ri ouzh-eeun, kastell Priñsez he Blev Aour. N' az po ken d' ober nemet mont er c'hastell, hag ouzh-eeun d' an nor ez eus ur viñs ledan ha paz errui war ar pondalez e weli en ur gambr wer ar Briñsez hag a zo er mare-mañ o skrivañ. N' az po ken d' ober nemet ober sin dezhi hag e teuy d' az heul. Met selaou ac'hanon ervat : gant a ri, nan ez ket da bokat dezhi, rak ma pokez dezhi e tihuno ar ramzed raktal. »

Met ar paour-kaezh Jañ-Lui, p' en devoa gwelet ar Briñsez ken kaer, ne gemeras ket amzer da zigeriñ an nor hag a dorras ar gwer evit mont da reiñ daou bok d' ar Briñsez. War an taol e tihunas ar ramzed ha lavarout :

« — C'hwezh ar c'hristen a santomp ; hen kaout da zebriñ a rankomp. »

« — Alo ! » eme daou anezho, « rannomp ar preñv-douar-mañ etrezomp. »

« — Koulskoude, » eme an daou all, « ni a zo amañ tremen kant vloaz 'zo ha biskoazh n'eus bet den oc'h esae laerezh ar Briñsez. »

« — Ac'hanta ! » eme an daou gentañ, « ma vije eñ hag a sinje deomp gant e wad rentañ deomp amañ ar « cheval-de-broñ » (?) evit m' hor bije kaerañ daou deñzor a zo er bed, neuze e laoskjemp anezhañ... Ober a ri, preñv-douar ? »

« — Ya, » eme Jañ-Lui. « Ober a rin. »

Hag eñ da sinañ. Neuze e voe laosket da vont en hent. Met pa oa deuet er-maez eus ar porzh, edo al louarn o ruilhal war ar geot, an dour adarre en e zaoulagad. « Ma ! » emezañ, « paour-kaezh den ! Kaer a zo tapout ac'hanout, ha kaer am eus da gelennañ, ne rez van ebet eus va c'homzoù. Bremañ ac'h eus sinet adarre gant da wad rentañ amañ ar

« cheval-de-broñ » ; met hennezh a zo pell ac'hann. Koulskoude p'ac'h eus sinet, kerzh war va c'hein adarre ha krog ennon, evel diagent, rak me 'zo adarre o vont d' ober hent. »

Ar paour-kaezh Jañ-Lui, ken trubuilhet, ne varc'hatas ket da vont war gein al loen paour. Hag ar re-mañ adarre d'ober hent. Biskoazh Jañ-Lui n' en devoa gouvezet dre belec'h e oa tremenet ken na ehanas al louarn da lavarout dezhañ :

« — Erru omp. Kerzh bremañ en traoñ... An dro-mañ, » eme al loen, « selaou ac'hanon mar kerez, rak ma n' am selaouez ket, ne zeui ket alese en bev... Setu aze emañ an nor vras. N' ac'h eus ken d' ober nemet he digeriñ hag e weli daou ramz a bep tu d' an nor. Ar porzh a zo pavezet en metal. Ageñver an nor-se ez eus ur portal all digor. Treuz ar porzh ha neuze ec'h en em gavi en eil porzh, ha hennezh a zo pavezet holl en arc'hant gwenn, hag ouzh-eeun e weli un nor all digor hag ec'h antrei er porzh-se ha hennezh a zo pavezet holl a aour melen. En dorn dehoù, e kroec'h ar porzh, emañ ar marchosi. Pa antrei e-barzh ar marchosi, eno ez eus bridoù aour ha dibroù aour, hag en dorn kleiz ez eus bridoù arc'hant ha dibroù arc'hant. Met selaou ac'hanon bremañ ervat : m' ac'h eus c'hoant, laka un dibr aour war da varc'h, met laka ur brid arc'hant dezhañ en e benn ; mar lakaez ur brid aour, neuze ar ramzed a zo dihun raktal hag alese ne zeui ket en bev. Bremañ ac'h eus pemp kardeur d' ober da dro, ha m' az pez un tamm amzer, m' ac'h eus c'hoant ez i d' ober un tamm tro da welout Priñsez ha Menez Aour hag a zo bremañ kousket... Kerzh bremañ, met gra evel a lavaran dit. »

Ha Jañ-Lui er porzh. En em gavet e oa gantañ just evel a levere al louarn dezhañ. Pa oa aet er marchosi e welas an dibroù hag ar bridoù evel ma oa bet lavaret dezhañ gant al louarn. « An dro-mañ, » eme Jañ-Lui, « ne vanko ket din ober sotoni. » Hag eñ o lakaat an dibr aour war gein ar marc'h hag o lakaat ur brid arc'hant dezhañ en e benn... Gwelout a rae en doa c'hoazh amzer, hag eñ da vont da antren e-barzh kastell Priñsez he Menez Aour. He c'haout a reas kousket. Jañ-Lui, evel ma oa bet douget war gein al louarn, e oa yen e dreid ; hag eñ o vont er gwele evit tommañ anezho un tamm bihan. Pa oa deuet er-maez e taolas pled ouzh kaier ar Briñsez digor war an daol. Hag eñ o verkañ warnezañ :

« *Jañ-Lui, mab ar Roue a Frañs*
Mar erru nep ofañs
Gant Priñsez he Menez Aour
Me a responto eviti ».

Setu Jañ-Lui d' ar marchosi da gerc'hat ar marc'h ; met

kaout a reas dezhañ e oa kaeroc'h ar brid aour evit ar brid arc'hant, hag eñ o tegas ur brid aour gantañ war e vrec'h. Pa oa deuet e-maez ar porzh e welas al louarn o c'hoarzhin outañ hag a lavaras dezhañ ar c'homzoù-mañ :

« — Bremañ, » emezañ, « emaout o vont etrezek ar gêr. Met selaou ac'hanon c'hoazh ervat. Pa vi o vont gant da hent, nan ez ket da brenañ kig diouzh ar groug da gentañ. D'an eil, pa errui e kastell Priñsez he Blev Aour e vo lavaret dit dont en traoñ raktal ; met goulenn evit da boan ma vo roet dit ar Briñsez evit ur pennadig bihan war dailher da varc'h, ha setu evel-se e vo bet ganit kaerañ daou deñzor a zo er bed. Da gentañ ar ramzed n' oulint ket kement-se, met lavar dezho alc'hweziñ ha morailhañ an nor-borzh ha setu evelsedig nan helli ket tec'hel kuit. A-barzh ar fin ec'h asantint reiñ ar briñsez dit war dailher da varc'h. Pa vi skuizh oc'h ober arvezioù, n' az po ken d' ober nemet reiñ un taol kentr d'laz marc'h hag e savo ac'hano hag ez ay kant lev 'raok lakaat troad ebet war an douar. Pa errui e-barzh kastell ar voualc'h arc'hant, eno n' anavezont ket ar marc'h hag e c'houlennint diganit Priñsez he Blev Aour, met lavar dezho reiñ dit ar voualc'h arc'hant en he c'haoued aour war barlenn Priñsez he Blev Aour, ma vo bet ganit kaerañ tri deñzor a zo 'barzh ar bed. A-barzh ar fin e vo asantet ganit... Kenavo neuze ; n' az kwelin mui, ha beaj vat dit. »

Evel m' en doa lavaret al louarn dezhañ e oa en em gavet dezhañ kaout ar Briñsez war dailher e varc'h. Kement ha ken bihan en doa graet derc'hel warnezo ken o devoa asantet ; a-barzh ar fin ar ramzed a lavaras dezhañ dont en traoñ, met pa glevas kement-se Jañ-Lui a roas un taol kentr d' e varc'h, hag ar marc'h o sevel dreist ar vur uhel ouzh kroec'h hag ez eas da ziskenn en douar kant lev ac'hano.

Erruet a reas el lec'h edo ar voualc'h arc'hant en he c'haoued aour. Digoret e voe an nor dezhañ da antren ha setu an hini en doa aliet egile da leuskel anezhañ e bev evit degas dezho Priñsez he Blev Aour, a lavaras d'egile :

« — Gwelout a rez ez eo hemañ ur paotr fin ; ha daoust a belec'h ez eo ar marc'h kaer a zo gantañ ?... Met ro dimp ar Briñsez bremañ. »

« — Ya, » eme Jañ-Lui, « met a-raok he reiñ deoc'h, roit din ar voualc'h arc'hant en he c'haoued aour evit ma c'hellin lavarout e vo bet etre va daouarn kaerañ tri deñzor a zo er bed. »

Unan eus ar ramzed a lavaras d' egile : « Pa vo prennet an dorojoù, nan eus ket a zañjer ». Setu e voe lakaet ar voualc'h arc'hant neuze en he c'haoued aour, ha roet d' ar briñsez war

dailher ar marc'h gant Jañ-Lui... Hemañ oc'h ober ur bern geizoù gant e varc'h hag o reiñ un taol kentr dezhañ ; kerkent e savas ar marc'h adarre evel an dro gentañ, uhel da groec'h, hag ez eas kant lev ac'hano a-raok lakaat troad ebet war an douar.

Ar ramzed ouzh hen gwelout o lammat dreist ar vur hag int d' en em bilat. E-pad ar c'heit-se, Jañ-Lui a yae etrezek ar gêr. Met siwazh dezhañ, e tichañsas dezhañ en em gaout er bourk e-lec'h ma oa e vreudeur er prizon. Trist-meurbet e oa tud ar bourk-se pa erruas Jañ-Lui ; hag eñ da c'houlenn perak e oant ken trist ; hag e voe respontet dezhañ penaos daou vab ar Roue a Frañs a zlee bezañ krouget eno an deiz war-lerc'h. Ha Jañ-Lui o c'houlenn gwelet e vreudeur. Goulenn a reas ivez pegement e koustfe dezhañ paeañ evit o zennañ eus ar prizon, hag e voe respontet dezhañ e koustfe dezhañ teir barrikenn aour. Neuze Jañ-Lui o c'houlenn digant Priñsez he Blev Aour :

« — Ha tu a vefe deoc'h da bourchas teir barrikenn aour ? »

« — O ya, » emezi, « se 'zo nebeut a dra, rak pa ziluzian va blev e tennan arc'hant ha pa griban anezho e teu aour. »

« — Neuze, » eme Jañ-Lui, « n' eus d' ober nemet prenañ div grib ; c'hwi a gribo ha me a ray ivez. »

Jañ-Lui a reas pourchas dezhañ teir barrikenn hag a reas o didalañ ; hag en ur ober div eur o devoa karget teir barrikenn. Ha Jañ-Lui o lavaret dont da welet hag-eñ e oa trawalc'h evel-se. Lavaret e voe dezhañ e oa mat evel-se hag en dije e vreudeur, an deiz war-lerc'h vintin.

Pa oa deuet e vreudeur er-maez ar prizon, p' en doa gwelet pegen cheñchet e oant, en devoe truez outo : « A, gwersed, » emezañ, « aze an hini e oac'h aet da glask, ar voualc'h arc'hant da lakaat en he c'haoued aour ? Me am eus he c'havet ha pa erruimp er gêr, mar bev hon tad c'hoazh, e vo gwellaet raktal ».

Met an daou labous-mañ a gerzhe war-lerc'h Jañ-Lui. Ar mab henañ a lavaras d' e vreur :

« — Ma nan hellomp ket disammañ eus hemañ e stumm pe stumm, me nan in ket d' ar gêr. »

Jañ-Lui a selle war e lerc'h diwar gein e varc'h, hag a lavaras dezho :

« — Alo ! paotred, deuit war-raok, un tammig bihan buanoc'h eget ne zeuit. »

« — Ya ! » eme e vreur henañ, « te 'zo brav dit lavaret kement-se paz out war gein ur marc'h ; met ni a zo dinerzh

ha ma vije te a asantje hor gwelout a bep eil ganit o vont war dailher ar marc'h ez ajemp aesoc'h. »

Jañ-Lui a asantas diouzhtu. Setu ar mab henañ war gein ar marc'h ; ar mab hanter-henañ ha Jañ-Lui a valee. En em gavout a rejont e-kichen un toull don. E vreur hanter-henañ a lavaras dezhañ :

« — Sell, » emezañ, « pegen don n' eo ket ar puñs-mañ. »

« — A feiz, ya, » eme Jañ-Lui, « hennezh a zo don. »

« — Ya, » eme e vreur, « ne welit ket alese ; tostait d' ar bord evel m' emaon-me hag e welot ar foñs. »

Setu Jañ-Lui oc'h ober evel ma oa bet lavaret dezhañ gant e vreur. Ha kerkent e vreur a roas un taol-bout dezhañ, hag eñ da gouezhañ e-barzh.

Neuze an daou-mañ a lavar da Briñsez he Blev Aour teurel pled da lavarout d' ar roue kozh ar pezh he devoa gwelet. Setu pa errujont e ti o zad, hag ar re-mañ o lavaret dezhañ n' o devoa ket bet amzer da skrivañ d' ar gêr, met o devoa kavet ar voualc'h arc'hant ; ha kerkent e voe lakaet a-us da wele ar roue, met houmañ ken trist e-barzh he c'haoued ne lavare ger.

Erfin, un devezh, al louarn gwenn, oc'h erruout war bord ar puñs :

« — Aze emaout, Jañ-Lui » emezañ.

« — Ya, » eme Jañ-Lui, « amañ emaon, loen paour. »

« — A, » eme al louarn, « n' ac'h eus ket sentet ouzhin. Lavaret em boa dit chom hep prenañ kig diouzh ar groug hag ac'h eus graet. »

« — Ya, loen paour ; bet em eus amzer da soñjal e kement-se abaoe, met war an taol ne ouien ket oc'h ober petra edon. »

« — A feiz, » eme al louarn, « ez an c'hoazh ur wech da esae da dennañ alese. »

« — Biken, » eme Jañ-Lui, nan hellin erruout war c'horre ar puñs don-mañ. »

Met al louarn a ziskennas e foñs ar puñs hag lavaras da Jañ-Lui : « Krog bremañ em lost ha krog ervat ; me 'esaeo sevel ac'hanout war-benn ». Al louarn a blante e ivinoù e-barzh ar sabrenn hag ar vein, met 'benn ma oa erru en hanter ar puñs e vankas e ivinoù hag e kouezhas Jañ-Lui hag al louarn an eil war egile... Al louarn a lavaras da Jañ-Lui :

« — Krog c'hoazh, » emezañ, « ur wech all mac'h esaein c'hoazh. »

« — Nann, » eme Jañ-Lui, « loen paour, laosk ac'hanon da vervel amañ bremañ, rak poan a-walc'h ac'h eus kemeret ganin. »

« — Ingal eo, » eme al louarn. « Sent ouzhin ur wech c'hoazh. »

Setu Jañ-Lui oc'h adkregiñ adarre evel an dro gentañ, hag al louarn da skrapat kement ha ken bihan ma c'hallas sechel Jañ-Lui war-benn. Kerkent ha ma oa savet war-benn e teuas ur barrad-avel hag ez eas e zilhad holl a-ziwar e dro, hag e voe lakaet en noazh-pilh-polotenn. Al louarn neuze a lavaras dezhañ : « Setu aze un ti hag a zo ur vaouez kozh e-barzh. Antre 'barzh an ti da c'houlenn dilhad. Da gentañ e vo komzet vil ouzhit, met a-benn ar fin az pezo kement a fell dit. Goude ez i da di da dad ; da varc'h n' en deus gouzañvet den ebet war e dro abaoe maz out kouezhet er puñs-mañ. Na'z po ken d' ober nemet mont da c'houlenn labour hag e vi degemeret mat, met arabat en em reiñ da anavezout d' az preudeur ».

« — Gwechall, » eme Jañ-Lui, « e oan pinvidik, met bremañ ez on paour evel Job. N' on ket evit reiñ netra dit, loen paour, evit ar boan ac'h eus kemeret ganin d' ober va beaj. »

« — Me, » eme al louarn, « n' em eus ezhomm a netra, met m' ac'h eus bolontez vat, ha kontant e vefes da reiñ din a-benn un deiz hag ur bloaz amañ, an hanter eus ar pezh az po ? »

« — O ! » eme Jañ-Lui, « tout ar pezh am bo a roin dit, loen paour. »

« — Nann, » eme al louarn, « an hanter a c'houlennan hag an hanter am bo c'hoant da gaout. »

Ha setu al louarn aet diwar wel. Ha Jañ-Lui da di ar vaouez kozh. Homañ p'hen gwelas a lavaras dezhañ :

« — Loen lous, da betra e teuez em zi er stumm-se ? Kerzh a-raok ; n' am eus netra d' ober ganit. »

« — Maeronez, » eme Jañ-Lui, « me a oa kouezhet er puñs sec'h a zo aze, met ur c'hamalad din en deus ma zennet er-maez, ha mar bije ho polontez reiñ un tamm dilhad, mar plij, da goach ma mezh. »

Setu an hini gozh o kemeret truez outañ hag o reiñ dezhañ ur roched, ur porpant, ur bragoù, un tog hag ur c'hozh votoù-koad. Jañ-Lui o trugarekaat an hini gozh ha raktal etrezek ti e dad.

Skeiñ a reas war an nor-borzh hag e teuas ar borzhierez da zigeriñ an nor ha da c'houlenn digantañ hag eñ e oa o klask an aluzon.

« — Nann, » eme Jañ-Lui, « o klask labour an hini ez on. »

« — Gortozit neuze ur pennadig ; me a ya da gaozeal gant an Aotrounez. »

Mibien ar roue, pa voe degemennet dezho ar c'heloù-se, a lavaras kemeret anezhañ. Kaset e voe d'ar gegin, roet dezhañ da zebriñ ha da evañ, ha goude e voe lavaret dezhañ mont d' ober war-dro ar marc'h a oa er marchosi e traoñ ar porzh. Jañ-Lui, pa welas ar marc'h, a gomañsas da ouelañ o welout pegen treut e oa erru ; ar marc'h a zeuas ivez an dour war e zaoulagad. Ha Jañ-Lui o reiñ dezhañ foenn, un tamm kerc'h, ha goude e kas anezhañ d' an dour ; hag e karzhas dindanañ, e skrivellas anezhañ hag e vroustas anezhañ. Pa en doa graet al labour-se, hag eñ o tistreiñ d' ar gegin da c'houlenn petore labour en dije bremañ d' ober. Mab ar Roue a lavaras dezhañ :

« — Te n' out ket bet oc'h ober war-dro ar marc'h. »

« — Eo, » eme Jañ-Lui, « n' hoc'h eus d' ober, Aotrou, nemet dont da welout. »

Setu mab ar Roue da draoñ ar porzh. Bountañ a reas e fri er marchosi hag e welas ar marc'h o tebriñ boued. Gwelout a rae e oa bet torchet ha karzhet dindanañ. Hag eñ o lavarout :

« — Gortoz bremañ ur pennadig bihan, maz in da gaozeal gant va breur. »

Ne oa ket bet pell evit mont da gontañ d' e vreur en doa kavet ur mevel a-seurt m' o doa ezhomm : ar marc'h a blege dezhañ. Degemennet e voe da Jañ-Lui dont d' ar gegin, hag e voe lavaret dezhañ n' en dije netra d' ober nemet intent ouzh ar marc'h ha pourmen anezhañ pa blijfe gantañ ; bevet e vije evel mibien ar roue nemet e tebrje er gegin.

Met Jañ-Lui, p' en dije amzer, a yae d' ober kaoz gant ar jardiner. Un deiz e klevas ar jardiner o lavaret e oa pallennet an hent a-hed ur c'hard-lev bennak, eus porzh ar c'hastell betek ur c'harroñs kaer-kaer, ur c'harroñs aour ha kezeg gant un harnez aour warno, hag a oa lavaret da vab ar Roue, an hini a oa bet o kerc'hat marc'h ar Briñsez, mont da gaozeal ganti.

Aet e oa mab henañ ar Roue, ha poultrennet en doa e vlev kent mont eus ar gêr, lakaet e wiskamant kaerañ ; met pa welas ar pallennoù kaer a oa war an hent, ne grede ket mont drezo ; mont a rae dre gostez an hent. Sac'hañ a rae e vlev hag e zilhad e-touez an drez, ha pa erruas e-kichen ar c'harroñs, e lavaras :

« — Demat, Priñsez. »

« — Demat, priñs, » emezi, « c'hwi eo an hini a zo bet o kerc'hat va marc'h ? »

« — Ya, Priñsez, me eo. »

« — Penaos neuze emañ va c'hastell ? »

« — O ! kaer, kaer-meurbet. »

« — Ha va forzh, penaos emañ ? »

« — Ho porzh, Priñsez, a zo mein-bavez eus ar re gaerañ. »

« — It d' ar gêr gant ho mein-bavez ha livirit d' an hini a zo bet o kerc'hat ar marc'h dont da gaozeal ganin. »

Hemañ a yeas d' ar gêr, e viz 'lec'h ma lavaran deoc'h, da gontañ d' e vreur ar pezh a oa tremenet. Setu e vreur en em lakaet en hent da vont da gaozeal gant ar Briñsez. Ha ne grede ket ivez mont war ar pallennoù kaer-se, hag e reas evel e vreur : mont a reas dre vord an hent ; freget en doa e vlev, freget en doa e zilhad 'benn mac'h erruas gant ar Briñsez.

« — Demat, Priñsez. »

« — Demat, priñs. C'hwi an hini a oa bet o kerc'hat ar marc'h ? »

« — Ya 'vat, Priñsez, me an hini a oa met va breur am boa degaset em lec'h, rak me 'oa oc'h ober war-dro va zad hag a zo pare. »

« — Penaos emañ va c'hastell neuze ? »

« — Ho kastell, Priñsez, a zo kaer, kaer-meurbet. »

« — Ha va forzh, penaos e kavit anezhañ ? »

« — Ho porzh, Priñsez, a zo pavezet gant mein-benerezh. »

« — It d' ar gêr gant ho mein-benerezh, ha livirit d' an hini a zo bet o kerc'hat ar marc'h dont da gaozeal ganin. »

Jañ-Lui a oa o farsal gant ar jardiner ha hemañ a gontas dezhañ petra a oa c'hoarvezet.

« — Ma ! eme Jañ-Lui, « ma vije te a roje din da zilhad, me a vije aet ivez da welet ar briñsez-kaer-se. »

« — Ne gredfes ket mont, » a respontas ar jardiner dezhañ.

« — Ma ! » eme Jañ-Lui, « ro din da zilhad hag ez in evit ur fars. »

Setu ar jardiner d' ar gêr hag o reiñ e zilhad dezhañ da wiskiñ, nemet e votoù-koad a oa kalz re vras evit Jañ-Lui. Ha Jañ-Lui e-maez ar porzh. Pa oa aet war an hent, hemañ a yae dre greiz ar pallennoù kaer ; pa erruas e-kichen ar Briñsez :

« — Demat, Priñsez. »

« — Demat, » emezi. « C'hwi eo an hini a oa bet o kerc'hat ar marc'h ? »

« — Ya, » eme Jañ-Lui, « me eo, Priñsez. »

« — Penaos emañ va c'hastell ? »

« — Kaer-meurbet ez eo ho kastell. »

« — Daou vab ar roue a zo bet betek amañ hag o-daou

o deus lavaret din ar memes komzoù ; met va forzh, penaos emañ ? »

« — Va digarezit, Priñsez ; n' eo ket ho porzh, met ho porzhioù eo rak tri a zo diouto. Pa' m boa digoret an nor vras e oa daou ramz a bep a du d' an nor. Ar porzh kentañ e oan aet ennañ a oa pavezet e metal tout. A-geñver an nor-se e oa un nor all digor ha pa oan antreet ar porzh-se e welis e oa pavezet en arc'hant gwenn tout. N' eo ket gwir, Priñsez ? »

« — Eo, » emezi, « ha goude ? »

« — Goude, » eme Jañ-Lui, « a-geñver an nor-se e oa un nor all hag ec'h antreis adarre en ur porzh all. Ar porzh-se a oa pavezet en aour melen. En tu-hont, e krec'h ar porzh, edo ar marchosi. Pa oan aet er marchosi, en tu dehou 'barzh ar marchosi e oa bridoù aour ha dibroù aour ; en tu kleiz e oa bridoù arc'hant ha dibroù arc'hant... Met, va digarezit, Priñsez, rak ne oan ket va-unan. Ur c'hamalad a oa ganin hag en doa diskouezet din penaos ober : « Laka un dibr aour, mar kerez, war gein ar marc'h ; met gant a ri, lak ur brid arc'hant dezhañ en e benn, rak ma lakez ur brid aour, diouzhtu eo dihun ar ramzed hag alese ne zeui ket en bev. »

« — Ha goude, » eme ar Briñsez, « pelec'h e oac'h bet ? »

« — Goude, » eme Jañ-Lui, « e oan deuet a-raok gant va marc'h. »

« — Un tu bennak all e oac'h bet c'hoazh. »

« — N' em eus ket a soñj, » eme Jañ-Lui.

« — Penaos ? ne oac'h ket bet em c'hambr ? »

« — Eo, » eme Jañ-Lui, « dont a ra da soñj din e oan bet en ho kambr ha c'hoazh e oac'h kousket en ho kwele hag e oan bet un tamm tro o tommañ va zreid en ho kichen. Pa oan o tont kuit e taolis pled ouzh ho kaier digor war an daol hag e skrivis warnañ :

« *Jañ-Lui, mab ar Roue a Frañs,*
Mar erru nep ofañs
Gant Priñsez he Menez Aour,
Me a responto eviti ».

« — Hag e leverec'h din e oac'h mab da Roue Frañs ? »

« — Hag e oan, Priñsez, hag ez on bepred, met gwalleurioù a zo bet erruet ganin. »

« — Deuit em c'harroñs... Setu amañ ur paotr bihan hag a zo deoc'h. »

« — Kontant on, » eme Jañ-Lui.

P' en doa kontet e vuhez d' ar Briñsez, petra a oa erruet gantañ oc'h ober e veaj, homañ a c'houlennas digantañ hageñ ne vije ket kontant da welout c'hoazh ur wech e dad.

« — O, eo, » eme Jañ-Lui, « a-greiz-kalon, met siwazh din, n' e welin ken. »

« — Eo, » emezi. « Selaou ac'hanon bremañ. Me 'ya da vont gant va c'harroñs d' ar c'hastell hag a c'houlenno gwelout ar roue hag e kredan e vo aotreet din. N' az po ken d' ober nemet kreiñ em davañjer ha derc'hel mat, hag e teui d' an nec'h d' am heul. »

Pa oa klevet e tostae ar c'harroñs d' ar c'hastell, e voe digoret an nor-borzh, ha setu int oc'h antren e-barzh ar porzh. Goulenn a reas ar Briñsez keloù eus ar Roue. Lavaret e voe dezhi edod o c'hortoz ar vuhez da vont digantañ. Goulenn a reas bezañ kaset en e vetek. Diouzhtu e voe kaset da gambr ar Roue ha Jañ-Lui a yae da grec'h pazenn-ha-pazenn, krog en he davañjer. Pa oant antreet er gambr, ar voualc'h arc'hant a dorras div walenn eus he c'haoued hag a zeuas da ganañ war skoaz Jañ-Lui ; ha Priñsez he Blev Aour hag a oa war bennoù he daoulin e-kichen gwele ar Roue a savas ac'hano da lammat e kerc'henn Jañ-Lui. Ar roue kozh a lammas ivez e-maez e wele da c'houlenn : « Va bragoù, va bragoù, pelec'h emañ va bragoù ? me 'zo yac'h ! »

Setu Priñsez he Blev Aour o kontañ d' ar Roue petore tro a oa bet graet da Jañ-Lui. Ar roue pa glevas a yeas kement a gounnar ennañ ken na roas urzh da stagañ daouarn e zaou vab henañ ken e vije gwelet petra d' ober diouto. Jañ-Lui a c'houlenn digant e dad reiñ ar pardon dezho :

« — Nann, » eme ar Roue ; « n' eus forzh petra a c'houlenni diganin, tout a roin dit nemet-se. »

Lakaat a reas ar Roue goriñ ar forn e-pad tri devezh ha teir nozvezh, ken e oa ruz-tan ar vein evel houarn ; ha neuze e reas troujouezañ e zaou vab e-barzh. An deizioù war-lerc'h e voe graet festoù bras er c'hastell. Dimezet e voe Jañ-Lui da Briñsez he Menez Aour, hag ar Roue kozh hag a oa intañv pell a oa, a gemeras Priñsez he Blev Aour.

'Benn un deiz hag ur bloaz goude, edo Jañ-Lui o vale en alezioù ar jardin, hag e tiflukas eus traoñ ar jardin al louarn gwenn :

« — A ! loen paour, » eme Jañ-Lui, « erru out ? »

« — Ya, » eme al louarn, « deuet on evit kerc'hat ar pezh ac'h eus prometet din. »

Jañ-Lui a lakaas digas an daol er jardin hag eno e tegasas tout ar pezh en doa da rannañ, hag e lavaras d' al louarn ober al lodennoù :

« — Nann, » eme al louarn, « te a raio al lodennoù, ha me a zibabo. »

P'en doa graet Jañ-Lui al lodennoù gwellañ ma en doa gallet, hag eñ o lavarout d' al louarn :

« — Choaz bremañ. »

« — N' emaint ket tout aze, » eme al louarn.

« — Ma ! loen paour, mar gouzout ez eus c'hoazh un dra bennak, lavar din hag vo degaset amañ diouzhtu. »

« — Ur mab ac'h eus ivez, » eme al louarn.

« — O va Doue, » eme Jañ-Lui. « Kas anezhañ tout ganit pe lez anezhañ ganin, biken ne c'hellfen daouhanteriñ va mab. »

« — Neuze, » eme al louarn, « nan out ket un den. Un hanter am boa divizet, un hanter am boa goulet hag un hanter am eus c'hoant da gaout. »

Setu Jañ-Lui o lakaat degas e vab eno hag ur gontell vras, hag oc'h astenn e vab war an daol en ur lavarout : « Bolontez Doue bezet graet ». Serriñ a reas e zaoulagad hag e savas e gontell ouzh kroec'h evit rannañ e vab. Met kerkent al louarn a dapas e droad dindan brec'h Jañ-Lui hag a lavaras dezhañ :

« — Gortoz bremañ... N' ac'h eus ket a soñj, » emezañ, « pa oas o komañs e penn da veaj, e oas tremenet e-biou ur bourk hag e oa un intañvez, 'barzh porched an iliz e-tal un arched, hag az poa paeet interiñ an den-se ? »

« — Eo, » eme Jañ-Lui, « pa lavarez din, loen paour, e teu da soñj din. »

« — Ac'hanta, » eme al louarn, « me eo ene an den-se degaset gant Doue d'az kas da benn da veaj. N'em eus ezhomm netra eus da berzh, rak me a zo o vont bremañ d' ar baradoz ha te a zo ivez war an hent mat ; n' ac'h eus ket ezhomm nemet derc'hel d' hen heul. »

Jañ-Lui a zeuas an dour war e zaoulagad hag a dapas e vouchouer godell d'o zorchañ, hag a-benn m'en doa disec'het anezho, en doa kollet ar gwel eus al louarn, na biskoazh abaoe n' eus bet klevet komz anezhañ...

Er c'hastell e oa bet friko, ha me, en ur dremen, am boa bet ivez va lod hag a zo deuet da gontañ se deoc'h amañ.

Kontet gant Eujen BRIGANT, Lann-Ploubêr.

Dastumet gant M. KLERG, 19-1-1950.

E peoc'h an nevez-hañv

gant *Per DENEZ*

I

Ur blijadur e vez atav pourmen dre vaezioù Bro-Roazhon. Hogen er mare-se eus ar bloaz — derou an nevez-hañv — hag er c'horn-bro-se — torosennoù Plegastell — e oa muioc'h eget ur blijadur : un tañva eus ar baradoz. Didrouz-kaer e pigne hor c'harr-tan krapenn goude krapenn, ha bewech ma tizhemp al lein anezho e tispake dirak hon daoulagad an hevelep gwel souezhus : da zehou ar Wilun kamm-digamm er pradeier marellet gant bleuñv ar goukoug — gwezenn ebet enno nemet an dervenned diveget ha diskoultret a vevenne an tachadoù — ha da gleiz, en tu-hont d' ar radenegi ha d'ar parkoù e-lec'h ma tiwane an ed, bochadoù pin ar c'hrec'hiennoù. Un aezennig karget gant sinder ar bloaz yaouank a ziskenne eus al laezioù da c'hoari gant stummoù mistr ar banal ha da skarzhañ an diwezhañ mogidelloù diwar c'horre ar stêr. Bugale o tiwall ar saout er brugeier a youc'he deomp e brezhoneg yac'h hag o chas, c'hoant dezho moarvat diskouez pegen brav e ouient redek, a zilamme war hol lerc'h en ur harzhal.

N' oufen lavarout pegen evurus en em santen e yec'hed hag e sioulded va bro : mizvezhioù e oan bet dalc'het gant va micher e Roazhon ha kemend-all a vec'h a oa bet warnon an holl amzer-se ma n' em boa ket gallet zoken disterniañ un endervezh-pad ha diskenn betek meilh ar Boel, kann ha munut e skrin he reier limestra. Kleñved ar gêr a oa peget ken kriz ennon, avat, ken bras hiraezh am boa da frondoù balzamek ar pinegi, ma ne oan ket chomet da soñjal em labour pa oa deut Salaun ar Bargil — ar pennenseller-polis a roe lojeiz din — d' am c'haout er mintin-se gant e ginnig burzhudus. Paket ganin un nebeut diankajoù ha lezet war an daol va bolennad kafe hanter-evet, n' em boa graet nemet ur rampadenn betek ar c'harr a c'hortoze dirak an nor. Treuzet hor boa ar balioù bras, al liorzhoù a-ramp war ar stêr, ar c'harterioù ijinerezhel gant o labouradegoù, o zachennoù glas, o ziez bihan kempenn, hag a-barzh un hanter-eur e ruilhemp a-dizh-kaer war-du ar c'hreisteiz.

Neuze en doa Salaun kavet amzer da zisplegañ din perak

e oamp aet ken prim-se en hent. Mintin-mat e oa bet klevet e Roazhon kelou eus marv Erwan Dinasked, mestr bras al linenndreserezh keltiek : lazhet e oa bet an arzour en e di, e Plegastell, gant un taol-pistolenn. Sede kuzul diouzhtu etre renerien ar polis ha divizet ganto kas ar c'homiser Maodir hag e vignon ar Bargil war al lec'h. Ha peogwir ne vezer ket boas, e Breizh, da chom da ranellat pa 'z eus labour d' ober, e oa lammet Maodir en e garr-nij ha dec'haloupet Salaun d' ar gêr da hejañ ac'hanon en doare a ouzer.

Karet en dije ar Bargil, teodek ha ma oa e-giz d' ur C'hernevad, derc'hel da fistilhañ a-hed an hent. Re vamet e oanme, avat, gant kened ar maezioù oc'h advevañ evit teurel evezh outañ. Ken e rankas an enseller paour tremen gant kompagnunezh e gelaouenn ha lezel ac'hanon da rambreal, aluskell va huñvre ouzh kanig sorennus ar c'heflusker.

Hor blenier an hini eo a lakaas un dibenn d' am sorc'henn. Aet e oamp e-biou da gêriadenn St Malo Fili, e krap ouzh tor he bre, pa chome hor c'harr a-sav e penn ur grec'henn ha pa droe davedomp ar pikol melegan hag a oa ouzh ar rod :

« — Gwelout a rit, du-hont, e-kichen ar stêr, an ti bihan gwenn e-kreiz ar gwez e bleuñv ? Aze eo bet lazhet an den. Na pegen kaer ul lec'h, da vevañ koulz ha da vervel, 'gav ket deoc'h ? »

C'hoant hor boe direudañ hon divesker. Tri c'hant metr ac'han, e traoñ ar pradeier war ziribin, e save ur siminal gwennrazet hag un doenn mein-sklent dreist d' ar gwez roz ha gwenn. Sioul e oa al lec'h, sioul evel ar vro hag ar stêr, ha diaes krediñ e oa deut an Ankou da gantren dre eno pa darzhe ar vuhez e pep lec'h ha pa oa lug an aer gant c'hwez put ar broñsoù o tiflukañ. Ha, koulskoude, er c'henkiz gwenn e-touez ar gwez roz, e oa bremañ tud a leñve hag ivez, moarvat, re all a verve en o c'halon levenez ar gasoni.

Eveldon e voe fromet ar Bargil, hag hep ur ger ez ejomp gant an hent bras, ar c'harr o tont d' hon heul war-bouez an dinaou. Pelloc'h un disterig e tigore, a bep tu, ur wenodenn : unan, da gleiz, a grape, ken ledan hag ur c'harr-hent, war-du al lanneier hag ar c'hoadoù pin, ar c'herreg ruz o toullañ amañ hag ahont gwiskad kiñvi he briennoù ; eben, hag a ziskenne, da zehou, tramek ar stêr hag ar c'henkiz, a veze dizarempred abaoe pell sur-mat, rak peuzaloubet e oa gant an drez ha stanket gant barroù an onn-du.

« — Ul lec'hig brav d' an amourouzien da guzhat, » emeve, c'hoant din kas kuit, gant ur farsadenn, ar sebez ankeniet a oa kouezhet warnomp.

Ne blijas ket va evezhiadenn d' ar Bargil, evit doare, rak

ne ziserras ket e veg. Pignat a rejomp er c'harr, treiñ da zehou e traoñ an diribin ha, goude heuliañ e-doug pemp munud ar bali hir etre div renkennad pupli, e tegouezhemp dirak an ti bihan, heson e anv evel ar vro hec'h-un : Kiligonan.

II

D' an neb a wel un diskenn-polis evit ar wech kentañ ez eo plijus-bras an digoroù. E-tal kirri-tan ha kirri-nij ar gargidi e oa un nebeut archerien gwisket e louet o vont hag o tont ; e-kichen dorikell al liorzh, gwarded c'hlas o tivizout en ur vutuniñ ; pelloc'h ur bagad kañfarded, a ziskoueze en em santout seul diogeloc'h ma sankent donoc'h o daouarn en o chakodoù ; hag e pep lec'h, oc'h en em zifretañ evel merion a vije bet flastret o moudenn, kelaouennerien o kemer notennoù hag o luc'hskeudenniñ kement tra a c'helle bezañ luc'hskeudennet : ar c'henkiz, ar gwez e bleuñv, ar stêr hag ur c'harzh bet foeltret gant ur c'harr-nij o touarañ.

Re voas e oa ar Bargil evit kaout dudi gant kement-se : ne baras ket an disterañ mousc'hoarzhig war e vuzell, zoken, pa zeredas ar baotredigoù davedomp, ar re vras o kas ar re vihan ganto dre an dorn, evel pa vefemp bet da deurel dezho gwastilli ha madigoù. Lezel a reas hor blenier da zichoual anezho evel un nijadell filiped ha, sonnik e gorf tev, ez eas da gaout Maodir, un dreudasenn hir a zen a hañvale bezañ aet skuizh-bras ouzh hon gortoz. Pa oa an dro gentañ din ha d'ar c'homiser d' en em welout, e lavaras Salaun an anvioù :

« — Maodir, isrener an enklaskoù evit Bro-Roazhon. Grenadour Jos Tarideg, pevare bezenn hobregonet ar bagadoù-stourm. »

Ur stardadenn-dorn, ha diouzhtu e stagas ar c'homiser da gomz eus e labour.

« — N' eo ket re abred ez erruit, » emezañ, oc'h ambroug ac'hanomp betek al liorzh, « rak tuchantik e vezo goulennataet ar mab hag ar vatezh. Ne oa nemet an daou-se o chom en ti gant an den lazhet. Gwashañ 'zo, n' eus ket kalz tra da c'houzout ganto. Betek-hen n' o deus respontet nemet dre ya pe dre nann. Marteze 'vint distagellet gwelloc'h dirak ar barner. 'M eus ket re fizialis, avat : ne lavarint nemet gaouierezh. Met ne vern. Ne vern. Gouezet e vo pep tra en diwezh. Dija am eus kavet an arm a zo bet lazhet an den gantañ. »

Un hortad a reas ouzh dorig houarn al liorzh ha lezel amzer deomp da zont tre.

« — Setu pelec'h edo ar bistolenn, » emezañ, o tiskouez un ivinenn plantet e-harz troad un ivinenn benet e stumm un

alarc'h. « Kuzhet brav e-touez ar geot, a-hend-all : ur chañs eo bet din lakaat va dorn warni diouzhtu. Ken buan e vije aet ar mab pe ar vatezh d' he dastum ha kit d' he c'hlask er stêr goude-se, aotrou komiser ! »

Gant ur c'hoarzhig kounnaret e reas deomp hast 'affo war-du an ti. En ur vont e tisklerias :

« — Ar c'horf a oa e-kichen. E-kreiz an alez. Astennet war e gein, e dreid troet etrezek ar c'henkiz... Hervez a lavar an doau-hont, da nebeutañ, rak n' eus takad gwad na roudenn all ebet da brouiñ kement-se. »

« — Iskis eo, » eme Salaun etre e zent.

Diwar an treuzoù e troas Maodir davedomp er ur risignal :

« — Petra 'fell deoc'h, paotr ? Ma ne vefe ket iskis an traoù, daoust ha deut e vefemp amañ ? »

D' e heul ez ejomp en trepas. E-barzh ar sal-debriñ da zehou, e oa ar barner-enklask o c'hortoz.

III

Anaout a ris diouzhtu, en denig treut mourroù ledan a oa azezet ouzh an daol o follennata ur strobad paperioù, unan eus ar vourc'hizien-se o deus lakaet ar sotoni c'hall da badout ken pell en hor bro. Chom a rae an Ao. Barner Jirod evel un aspadenn eus mare ar renerezh estren ha n' ouzon pegeit en defe stouet hag ardaouet dirazomp ma ne vije ket bet troc'het e gomz outañ kras ha sec'h gant ar Bargil. Mantret e tiskouezas bezañ ar paour kaezh gant doareoù ken rust, met diglemm ez eas en e goazez adarre, pa ouie mat n' eus tra d' ober gant ourzed nemet chom sioul hep o broudañ pelloc'h. Kemer a reas Maodir ha Salaun pep a gador hag evidon, pa n' em boa gwir ebet da vezañ test d' an abadenn, e kavis dereat mont da gluchañ en distro war barlenn ar prenestr. Ur sell feuket a daolas an Ao. Jirod war va zu dreist bevenn e lunedoù ha lavarout, ginet e vouezh, na c'helle ket labourat pa veze tud o stankañ ar goulou outañ. Ken e rankis, evel ur paotrig sentus, mont da gemer va flas e-kichen ar Bargil.

Un den a gare al lezenn eviti hec'h-un e oa ar Jirod-se. Dre an hir ha gant kalz dudi e tisplegas e oamp bodet d' ober enklask diwar-benn marv al livour Erwan-Per-Gurvan Dinasked, oadet a zaou-ugent vloaz, mab da... hag all, hag all, kent dont da gomz eus pezh a c'hortozemp holl : eus testeni ar medisin. Hemañ, avat, a ziskoueze bezañ bet sammet-bras gant al labour : skaret en doa kuit kerkent ha m' en doa gallet ober, o lezel war e lerc'h ur baperenn aozet e stumm ur pellskrid ha na zeske, gwashañ 'zo, tra ebet

deomp ; displegañ a rae na oa gouli ebet war ar c'horf nemet un toull er bruched, e oa aet ar vilienn e-barzh ar galon moarvat, hag e vefe ret skejañ ar brusk da gaout anezhi endro. Pezh en dije gallet forzh piv lavarout hep skoazell medisin ebet. Re seven e oa Jirod da ziskouez e zisplijadur, met ne guzhas ket Maodir e hini : en ur c'hrozmolat war-lerc'h an droch-se e savas diwar e gador ha digar-meurbet e oa e vouezh pa c'halvas ar vatezh da zont tre.

IV

Un itronig en he zri-ugent vloaz e oa-hi, melen ha roufennet he dremm evel un aval-renetez kozh, naet ha kempennmeurbet he dilhad. Ur vaouez a urzh hag a zever. En he dorn e vrese ankeniet ur mouchouer gwenn hag a gase dibaouez d' he fri pe d' he daoulagad. Rak leñvañ a rae.

« — Deuit tostoc'h, moereb, » eme ar Bargil pa chome-hi alvaonet dirazomp.

Ur sell a drugarez a reas an itron gozh ouzh Salaun a-raok respont da Jirod e oa anvet Jaketa Kêriell hag e veve abaoe ugent vloaz e Kiligonan. « Deut on amañ nebeut goude eured ar mestr, » a ziskleriias, « ha peogwir ez eo marv ar wreg yaouank daou vloaz war-lerc'h ez on chomet da sevel ar paotrig ha da ren an ti. »

« — Ha neuze, pe da vare hoc'h eus gwelet an Ao. Dinasked da ziwezhañ ? »

« — Da vare koan, aotrou. Evel kustum en doa tremenet an endervezh o livañ el laez, met abred a-walc'h e oa diskennet da gaout e voued. Skuizh an tamm anezhañ, a glemme, ha c'hoant gantañ mont diouzhtu da gousket. Ha n' eo ket souezh e oa skuizh. Rak en em lazhañ a rae gant al labour, kaer am boa lavarout dezhañ mont goustadikoc'h. Met pennkalet eo bet a-hed ar wech... Ma, aet eo 'tañ d' e wele ha me n' on ket chomet pell war e lerc'h da dreiñ er gegin. Amzer ober skaotaj ha fardañ un tammig tan er sal-debriñ, peogwir en doa Kongal labour d' ober... Kongal a zo ar mab, aotrou. Neuze 'm eus c'hwezhet tan evitañ er fornigell ha da nav eur e oan morvitellet. »

En em soñjal a reas Jaketa.

« — Gant an deiz on savet. Morse n' em eus karet landreantiñ da vintin hag, ouzhpenn-se, kalz traoù am boa d'ober. Hiziv e tlee ar mestr kaout e zaou-ugent vloaz ha dav e oa din evel just aozañ ul lein un tammig lipousoc'h. Siwazh, n'eo ket levenez a oa tonket deomp... Pa zigoris stalafioù ar gegin e suprmantis ur c'horf er penn all eus al liorzh... »

Ne echuas ket. Tarzhañ a reas da zifronkañ.

Anat e oa na ouie ket Jirod penaos kregiñ en-dro gant an diviz.

« — Ha neuze ? » a silas en diwezh, an doare dezhañ d'en em zigareziñ.

« — Neuze... neuze e stagis da hopal, pennfollet. Deredek a reas Kongal. Ma ho pefe gwelet ar paourkaezhig ! Krediñ a ris e oa o vont da semplañ. Ne reas ket. Met diflach ha digomz e chomas, evel un den seizet. Met an hini eo a rankas lavarout dezhañ dougen ar c'horf en ti, ha me ivez a rankas pellgomz d' ar mezeg ha d' ar polis. Ne oa Kongal evit ober tra, ar mabig paour. »

« — Ne oa bet trouz ebet e-doug an noz ? »

Termal a reas Jaketa.

« — Ma n' ouzon ket daoust ha pouezus eo, met lavarout a rin memes tra. Deoc'h e vo da welout. E kreiz an noz am eus klevet div strakadenn. Avel vras a oa, ha soñjal a ris e oa bet ur stalaf o skeiñ ouzh ar voger. E gwirionez, ne daolis ket evezh ouzh ken nebeut a dra. Er beure-mañ hepken, goude an holl reuz-se, e teuas koun din hag e sellis ouzh ar stalafioù : prennet-mat e oant holl, nemet evel just re ar gegin a oan o paouez digeriñ. »

C'hoant en doe ar Bargil gouzout hiroc'h.

« — E kreiz an noz, a lavarit ? »

« — Pemp munud goude hanternoz, rik-ha-rik. Gouzout a ran mat, rak bez' e oa an daouzek taol o paouez seniñ en trepas. »

« — Ha diouzhtu an eil war-lerc'h eben e teuas an div strakadenn ? »

« — Nann. Div pe deir munutenn, marteze, a voe etrezo. »

Ne ziskouezas ket Jirod bezañ dedennet-bras gant ar c'heloù. Treiñ a reas d' ur gudenn all.

« — Mat en em gleve an Ao. Dinasked hag e vab ? »

Prim e teuas ar respont.

« — Kongal a zo ur paotrig dreist, aotrou, ha va mestr ne oa ket gwelloc'h den egetañ war an douar. Diaes e vefe bet kavout tad ha mab oc'h en em garout muioc'h kenetrezo. »

Furchal a reas ar barner en e sac'h-ler ha tennañ dioutañ ur bistolenn paket en ur frilien. Evezhiek e lakaas ar benveg war an daol hag evezhiekoc'h c'hoazh e tigoras ar mouchouer. Gant ur mousc'hoarzh hegarat e c'houlennas :

« — Ar wech kentañ eo deoc'h gwelout an dra-mañ ? Gantañ eo bet lazhet an Ao. Dinasked. »

Ur sellig yen ha skornet a daolas ar vaouez war ar bistolenn — ur sellig a oa marteze euzh ha spont ennañ.

« — Ya, » emezi kalet he mouezh. « Ar wech kentañ eo. »

Trugarez a lavaras Jirod, da ziskouez e c'helle mont kuit. Sevel a reas ar Bargil da ambroug betek an nor ar vaouezig munut sammet gant ar glac'har hag, o tont en-dro davet ar barner, ec'h astennas e zorn war-du ar bistolenn.

« — Diwallit ! Diwallit ! » a c'harmas Jirod, o wareziñ an arm gant e zivrec'h. « Roudoù ar bizied a zo chomet warnañ marteze. »

« — N' ho pet ket aon, » eme Salaun, « n' o mastarin ket deoc'h, ho roudoù-bizied. »

Tapout a reas ar bistolenn dre ar c'hanol ha tennañ ar c'harger er-maez.

« — Ha neuze ? » a c'houlennas Jirod, kounnaret.

« — Neuze, n' eus ket kalz tra, » eme egile, o lakaat ar benveg war ar frilien en-dro. « Nann, n' eus ket kalz tra. Un tenn hepken a zo bet laosket, setu holl. »

V

Un tamm kaer a baotr e oa Kongal Dinasked. Ken skañv hag ul levran yaouank e tostaas ouzh taol ar barner ha balc'h e saludas ac'hanomp dre hejañ e benn un disterig : seven met yen-meurbet.

Ken displijet e voe Jirod ma ankounac'haas e-pad ur vunutenn e zoareoù dereat.

« — Gwall-yaouank ez oc'h c'hoazh, aotrou Dinasked ar mab, » emezañ trentik e vouezh.

N' oulas ket Kongal teurel evezh ouzh an ton.

« — Naontek vloaz, » emezañ ken.

« — Ha petra hoc'h eus da lavarout diwar-benn marv ho tad ? »

« — Gwall-nebeut a dra. Er mintin-mañ on bet dihunet gant Jaketa o youc'hal el liorzh. Diskennet on d' ar red. Gouzout a rit petra 'm eus kavet eno. »

« — N' ho poa klevet mann a-hed an noz ? »

« — Mann ebet. »

« — N' ho poa ket klevet zoken ur stalaf o tigeriñ ? » a c'houlennas Jirod, c'hoant dezhañ ober goap, pe ouzh Kongal pe ouzh ar Bargil n' ouzon ket.

Un eiladenn e krenas sell ar paotr gant ur seurt trefu.

« — Mann ebet, am eus lavaret deoc'h. »

Ledanoc'h ez eas mousc'hoarzh Jirod.

« — Hag houmañ, » emezañ o tiskouez ar bistolenn, « anavezout a rit ? »

Darbet e voe da Gongal leuskel ur c'harmadenn.

« — Evel just ez anavezan ! Pistolenn tad-kozh an hini eo. Diwallet e oa prizius-bras gant va zad e tiretenn e daol-skrivañ. Rak, c'hwi 'oar, tad-kozh 'zo bet o ren an emgannoù-straed e Roazhon a-enep ar C'hallaoued. » Lorc'h a oa en e vouezh. « Bez' hon eus c'hoazh zoken un nebeut eñvorennoù all eus brezel an dieubidigezh... » A-greiz-holl en doe keuz da vezañ diskouezet e from. « Ya, » emezañ sec'h, « anaout a ran. »

« — Neuze, » a c'houlennas Jirod hag en doa damglozet e zaoulagad gant un orbid hegaset pa oa bet meneg eus brezel an dieubidigezh, « neuze, forzh piv en ti a c'helle tapout ar bistolenn ? C'hwi, da skouer, a c'helle kemer anezhi ? »

Ruziañ a reas ar paotr.

« — Forzh piv a c'helle he c'hemer, » emezañ. « An diretenn ne veze morse alc'houeziet. Hag an tennoù a oa en ur voestig e-kichen an arm. Dindan dorn an holl. »

« — Dindan dorn ho matezh ivez, a fell deoc'h lavarout ? »

Ne respontas Kongal netra, met aon am boe evit lunedoù Jirod. Salaun an hini eo a glaskas terriñ ar barrad o tont.

« — Un abeg bennak en dije bet ho tad d'en em lazhañ ? » a c'houlennas. « Morse n' en doa lavaret e oa aet skuizh gant ar vuhez ? »

Gwelloc'h e vije bet d' ar Bargil chom peoc'h ha lezel ar barner da dapout un taol-dorn war e fri. Kounnaret-ruz e oa ar paotr.

« — Nann ! » a youc'has. « Gant den ebet ne vez aes ar vuhez, met kalonek e oa va zad, kalonek ha brogarour : ne vije ket aet da zistrujañ, gant e zaouarn hag a oa graet evit krouiñ ar gened, un ijin a c'helle servijout d' e bobl. Nann ha nann ! »

« — Enebourien en doa er vro marteze ? » a c'houlennas Jirod.

« — N' en doa ket. »

Rust e oa bet ar paotr. Tost ken rust all e voe ar barner :

« — Tra ken da lavarout ? »

« — Koulz e vije din chom hep respont, » eme Gongal. « Met ober a rit ho micher. Kompren a ran. Zoken pa n' oc'h ket seven. Klevit neuze. Pa gasis korf va zad d' e gambr, e verzis un dra a souezhas ac'hanon kalz. Ne oa ket bet difaotret e wele. »

Hag hep ur ger ouzhpenn ez eas kuit ar paotr en ur stlakañ an nor.

VI

Ali e voemp holl na chome tra d'ober, evit an ampoent, nemet mont da welout ar c'horf marv. Ha da heul Maodir, a

anaveze mat an ti dija, e pignjomp gant an diri betek penn al laez.

Evel ar sal-debriñ, hag evel pep sal all er c'henkiz moarvat, e oa bet livet ar gambr gant an arzour e-unan, ha war he mogerioù en em zispake, ruz war zu, troellennoù kevrinus ar Gelted. Ouzhpenn ar gwele e oa un adskeudenn eus kizelladur bras Gavrinis ha soñjal a ris na c'helle ket bezañ, evit Erwan Dinasked, bravoc'h bennozh eget al linennoù-hud a ginkle nevedoù an Drouized. Sioul-meurbet, hogos laouen, e oa dremm an arzour, evel dremm unan a zo aet da gousket en arzour, an Tri Bann. Hag ar beradennoù gwad skornet war e vruched, zoken, a hañvale bezañ un arouez eus madelezh an Aotrou.

Sevel a reas ar vaouez en he manteled — ur stumm du n'am boa merzet ken e diskleur ar gambr serret he stalafioù ha mouchet he melezourioù — a oa azezet e-tal ar c'horf, d' hol lezel da dostaat. Ken fromet e oamp holl, avat, ma voe disoñjet ganeomp, ur pennad, e oa enklaskerien ac'hanomp : chom a rejomp mantret, evel na vezer mantret nemet gant marv un den meur. Maodir a zeuas ennañ e-unan da gentañ, hag a reas ar furch. Eus godell kleiz ar chupenn e tennas daou alc'houez, a ziskouezas d' ar vaouez e du.

« — Alc'houezioù an ti, » eme Jaketa, izel he mouezh. Ha trumm, gant kasoni a vije bet lavaret, e sachas anezho a-dre daouarn ar c'homiser.

Pa ne voe kavet tra all ebet er chakodoù nemet ar pezh a vez boas pep den da gas gantañ atav, e kuitajomp ar gambr, o lezel ar c'horf d' e beoc'h hag ar vaouez d' he fedennoù.

E-kichen e oa ar sal-labour. Trellus ar sklerijenn enni, pa zigore diouzh tu ar c'hreisteiz ur mell prenestr ken hir hag ar sal hec'h-un. Goloet he speurennoù gwennrazet gant tresadennoù taolet prim eno, hag ampalvarzhet he flañchod gant marc'hoù-koad, frammoù, rolloù-lien, podoù liv, hag hordennadoù barroù-livañ. Pezh-arrebeuri ebet nemet ur gador-vrec'h hag un daol-skrivañ. Kongal a oa azezet er gador : sellout a rae eeun dirazañ, hep leñvañ, hep fiñval, ha ne droas ket e benn d' ober an disterañ sellad pa dremenjomp en e gichen. N' hor boa tra da c'houl gantañ a-hend-all. Mont a rejomp da gaout an daol vras er c'horn ha digeriñ an tiretennoù an eil war-lerc'h eben. En unan e kavjomp, e-touez medalennoù, boutonoù dilhad-soudard ha tarzhadoù obuz, boestig vihan ar boledoù. E galleg e oa skrivet traoù warni ha Jirod, a ouie lenn ar yezh-se, a reas an droidigezh evidomp :

« — Boestad ugent tenn plomveget evit ar gourdonerezh. »

Lamet e voe ar golo.

« — Pet a zo ? » a c'houlennas Maodir. « Unan a zo bet lazhet an Ao. Dinasked gantañ, nav a chom c'hoazh e karger an arm... »

« — Ha sed amañ an dek all, » a echuas ar barner.

« — Sed amañ an dek all, » eme Salaun, ken izel ma ne voe den nemedon o klevout. « Ha koulskoude, daou denn a zo bet laosket. »

VII

Morse n' em eus karet an ostalerioù e kêr : tiez da gargañ deoc'h ho kof n' int ken, ha kenavo tudoù, kit buan diwar va zro ! Rak-se e nac'his mont gant Maodir da leinañ e Mesag ha n' oulis ket ivez selaou Jirod pa ginnige din ur plas en e garr-nij da zistreiñ da Roazhon : e Plegastell e felle din chom ken na ve dibunet ar gudenn. Goulenn a ris 'tañ gant ur paotrig a dremene war lez an hent en ur droc'hañ sutelloù koad-kistin kas ac'hanomp betek e vamm, hag en em lakaat ouzh taol gant ar gouerien n' hor boe ken d' ober : silzig fritet, krampouezh ed-du ha laezh-trenk a oa, pezh a gar. Aon am eus e chomjomp re bell ouzh tal ar barrikennoù da dañva sistr ar merour, rak o tiskenn war-du Kiligonan en em santemp ken morgousket hag al labousedigoù a chome kluchet e bleñchoù ar girzhier, houpet o fluñv, ur richanig o tont ganto bep an amzer. Ur pennad bale dre greiz al lanneier a zivorfilas ac'hanomp ha sklaer biskoazh sklaeroc'h e oa hor spered p' en em gavjomp gant Maodir dirak ar c'henkiz.

« — A ! Aze 'maoc'h ! » eme ar c'homiser. « Goulennet 'm eus ganto » — diskouez a reas Kiligonan gant e viz-meud, dreist e skoaz — « da belec'h e oac'h aet, met ne ouient ket. Evel just. Ne ouzont morse tra pa vije ret gouzout. Lamponed ! N' int ket re en o aes, 'gav ket deoc'h ? »

« — Ne gredan ket e vent, » a respontas Salaun evit bezañ seven.

« — Ale 'tañ, frei kozh, » eme ar c'homiser, o lakaat e zorn gant kalz a vignoniezh war skoaz ar Bargil, « petra 'soñjit eus an afer ? »

« — Soñjal a ran e reas ar muntrer ur fazi bras pa lezas an arm-se war al lec'h. »

Kavout a ris fur lakaat va zeod da vont en-dro.

« — Klevit 'tañ, Salaun, perak e komzit atav eus ar muntr hag eus ar muntrer ? Marteze en deus Erwan Dinasked en em lazhet. »

« — Nann, Jos, nann. N' en deus ket. Soñjit un tammig, va faotr : ma ho pefe c'hwi c'hoant en em lazhañ, daoust ha

mont a rafec'h en ho liorzh e-kreiz an noz da dennañ un taol pistolenn en ho kalon ? Kalz kletoc'h e oa an arzour en e gambr da echuiñ e vuhez, m' en doa c'hoant echuiñ. War zek emlazh, Jos Tarideg, e c'hoarvez nav en ur sal prennet ha serret-mat. Petra 'fell deoc'h, en em lazhañ zo un afer prevez ha ne garer ket bezañ direnket pa reer seurt labour ! »

Ur c'hoarzhig kriz a zeuas gantañ, a zisplijas din kenañ, met a seblantas lakaat ar c'homiser a-du-krenn. Gant e viz e skoas Maodir un nebeut taolioù war va bruched hag en ur ober ur wilc'hadenn dihuedet, evel unan a oar kalz traoù hag a gemer plijadur o c'hoari gant diouiziegezh ar re all, e lavaras :

« — N' en em chalit ket, Tarideg. Ne vin ket pell oc'h enkañ deoc'h ar muntrer. » Ur sell a-gorn a reas neuze ouzh Salaun ivez. « Goulennit 'tañ gant Kongal, ar seurt paotr fich, daoust ha displijout a ra dezhañ mont er-maez eus e di dre an nor ! Ha kasit anezhañ da welout ar roudoù brav a zo e-kreiz ar bleunioù dindan e brenestr. Me 'gred na vo ket ken balc'h-se ken, ar paotr kran ! »

Damglozañ a reas Salaun e zaoulagad, evel ma rae atav pa veze ret d' e spered degemer ha klenkañ buan un dra bennak dic'hortoz, met ne respontas grik. Meizañ a reas Maodir en doa gounezet ur poent aze, ha derc'hel a reas d' e zoare un tammig gwarezer.

« — A ! Ret din lavarout deoc'h. N' em eus ket disoñjet ho poazioù, frei kozh, met an dro-mañ ne c'helloc'h ket kousket e ti an den lazhet. Keuz am eus evidoc'h, pa garit kement kompagnunezh an Ankou... N' eus ket lec'h, setu ! » Pegiñ a reas ar gounnar ennañ adarre pa zeue da gomz eus tud Kiligonan. « Nann, evel just, n' eus ket lec'h ! Ganto ne vezo morse na lec'h na tra ! Gortozit avat, hepdale e kavin lec'h dezho, marc'hadmat hag evit pell ! » Sioulaet e seblantas bezañ gant ar soñj-se hag e don-mouezh goapaus a gemeras en-dro. « Kousket a c'hellot er Botgarzh : tost a-walc'h emañ ar maner. Met n' eo ket avel an nevez-hañv a gaso an anaon betek ennoc'h, paour kaezh den !... Evidon-me e tistroan da Vesag. Dreist ar geusteurenn ha, na petra 'ta, sichant ar mitizhien ! » Un taol-lagad bividik a reas war-du ennon. « Kenavo 'tañ, paotred. Ken arc'hoazh ! »

Divarc'het e oa chomet ar Bargil, din da welout, met n' em boe ket truez : e c'hoarzhadenn divalav a oa c'hoazh em skouarn.

« — 'M eus aon, Salaun, na lezo ket hemañ kalz labour deoc'h d' ober. »

(da genderc'hel.)

UR WELADENN DA ABATI BODGWENN

gant *M. KLERG*

NOTENN. — E parrez Plene-Yugon emañ abati Bodgwenn. Kouezhet e oa en e boull, met a drugarez d' ur manac'h kalonek ha feizleun, emañ o tanzen dont en-dro da vezañ un ti a bedenn. Anavezet eo bet ar manac'h se : Dom Aleksi, evel Abad ar Manati, gant Urzh veur Sito. Evel-se ne vern petra a c'hoarvezo, ne daio ket da goll al labour graet ; da vihanañ, e-keñver ar relijion. Rak n' eo ket lavaret e vefe un afer vat evit Breizh, rak mui-ouzh-mui (nemet unan anavezet-mat) e tro manatioù ha kouentoù-meur Breizh da vezañ tiez Gallaoued. Ha Dom Aleksi evitañ da vezañ eus Breizh-Uhel a zo ur Breton a galon.

Meurzh-fask ar Pantekost : brav an amzer goude glaveier di-baouez, un aezhennig fresk o c'hwezhañ war ar maezioù adglazet. Ha me a c'haoliad war va marc'h-tan, o vont eus a Blouvael va farrez c'henidik, e Breizh-Uhel, war-du an abati brudet a benn bremañ e Breizh hag en tu-hont da harzoù Breizh : Bodgwenn. A dreuz tosennoù ar Menez, e rankan sevel ; en tu all da Sant-Jili-ar-Menez, emañ ar vro ouzh en em gleuzañ hag o ledanaat en tu kleiz, war-du Plesala, ha daoust ma' z eo risklus a-walc'h, pa vezer war gein ur marc'h-tan, sellout a gostez, e c'hellan gwellout war gribenn un dorgenn, chapel ar Seizh-Glac'har e parrez Sant-Wesac'h (St Gouennou)... Ur c'hrav tenn hag e treuzan Koadlinez (Koelneu 'giz ma lavar ar baizanted diwar-dro) pe Collinée hervez m' eo badezet gant kartennoù ha skridoù ar C'hallaoued... Emaon, war unan eus begoù uhelañ ar MENEZ ; un anv a zilerc'h ar Vretoned, ur relegenn, 'vel ma kaver kalz e Breizh-Uhel 'lec'h ma 'z on gwriziennet don, daoust m' am eus nac'het he yezh, da heul yezh ar C'hallaoued. Lavarout a reer : « M'neu » dre-mañ hag e Plouvael ivez, petra bennak ma 'z eus a-hend-all kemmoù bras a-walc'h etre rannyezh va farrez c'henidik toniet skañv, ha rannyezh ar MENEZ ponneroc'h... Peadra da studiañ, danvez-imbourc'hioù, priziusoc'h eget studi ar yezhoù er warlaezioù hag er Broioù latin a vefe amañ, mar karfe ar ouizieien hag ar re a bled gant skiant ar rannyezhoù ! Daoust he ne vefe ket tu ivez da lenn istor Breizh, istor hor pobl, istor hor yezh war vuzelloù an dud a gomz ur rannyezh romanek heñvel ouzh

galleg ar XVIet kantved, war a leverer hag heñvel-kaer a-hend-all ouzh ar brezhoneg e-unan ?

Met strakal a ra atav va marc'h-tan etre va divesker, hag a-boan ma c'hellan en ur ziskenn d' an druilh-dras war-du ar Gourre, gwelout pell-pell en dremmwel, bae Ifinieg. A-zehou e troan p' en em gavan e bourk ar Gourre ha kemerout un hent rust a ra d' am flugez hejañ, evit d' am loen-houarn bezañ soupl-kenañ. Sed-amañ un abadenn avat : diw pe deir gwech, e rankan ehanañ da c'houlenn va hent, rak kel lies a groaz-hent e zo dre-amañ ha ken nebeud a skritelloù ma n'eus tu ebet d' en em zibab ! Ha va marc'h oc'h ourzañ. Met 'o vezañ ma 'z omp mignoned va marc'h ha me — dreist-holl abaoe an amzer m' en deus va sikouret da ziframmañ seizh bugel diouzh ar c'hatekiz gallek — ne fell ket d' am loen va dilezel ! Ha war-raok adarre !

Benn ar fin, e traoñ ur flagenn kelc'hiet a bep tu gant koadeier ha parkeier ha lannieroù e tispak dirak va daoulagad an Abati. Goustadik e tiskennan war-du ennañ. Ur pleg-krenn hag emaon er porzh. E-kreiz ar porzh, pebezh dismantr ! gant mein benerezh e-leizh a-stlabez, chomet evel-se abaoe pell 'zo, da c'hortoz adkemerout o flas. Er penn all avat, ez eus bet savet ur c'horf-ti nevez ; hag e tostaan war va flaen, en ur serriñ tamm-ha-tamm war an aezhenn. Dont a ran diwar va marc'h ; un tamm kempenn d' am dilhad, ha me er chapel, er pezh a servij da chapel bremañ, da c'hortoz talvezout da sal-debriñ diwezhatoc'h. 'Giz ojivennek ez eo ar volz ; peder aoter a zo ha skebell-koad d'ar venec'h gant pezhioù levrioù evit o ofis ; ur c'haer a Grist skultet a zo war an aoter-vras ; nesoc'h emañ aoter Stez Anna, gant ur skeudenn eus Patronez Breizh deuet eus Abati Bon-Repoz ha roet d' an Tad-Abad gant an hini a 'zo perc'henn da Vonrepoz... Aoter Itron Varia 'r Peoc'h hag Itron Varia a Druez a zo ivez. Ur bedenn e-kreiz ar sioulder, rak ne glever ket zoken kan ur skrilh tro-war-dro...

E-lec'h mont diouzhtu da glask ur manac'h bennak d' am heñchañ e ran tro an domani va unanik. Setu ar stankoù di-sec'h ; bremaik e klevin ez eus bet lezet an dour da redek rak re labourus e oa derc'hel naet ar stankoù-se hag herzel ouzh ar plant-dour da ziwan ; hag ouzhpenn, ar pesked dour-dous a vez ezhomm d' o fichañ ha d' o aozañ gant mui a evezh eget ar pesked-mor. Diwezhatoc'h eta, pa vo deuet niverus-a-walc'h ar venec'h, e vo gallet ober marc'had gant marc'ha-dourien-besked ; da c'hortoz avat n' eo ket gant c'hwec'h manac'h hepken e c'heller ober kalz a dra. A-bouez bras eo kaout pesked evel ma ouzoc'h, rak menec'h Bod gwenn a heul

reolenn Urzh Sito (zoken a-raok bezañ aotreet gant Pennoù-Meur an Urzh-se) ha difennet eo outo debriñ kig : laezhaj, fourmaj ha pesked a ya d' ober ar pep brasañ eus o bevañs.

Ar jardin avat, n' eo ket gwall gonfortus he gwelout daoust d'un nebeudig gwez-frouezh ! d'un toullad pennoù artichaod : troet eo bet an douar evelkent, met douar ponner ez eo ha diaes-tre da balat pe zoken da arat. Pelloc'h, er penn uhelañ d' al liorzh, ar voger a rae gwechall tro an Abati ; bepred emañ en he sav, divoulc'h zoken e meur a lec'h met poent bras hec'h adchekañ... Er bloaz 1938 a gav din, e oan bet o welout Bod-gwenn evit ar wech kentañ, ha d' ar mare-se ne oa bet graet netra c'hoazh pe hogozik netra d'an Iliz : bremañ avat en ur vont en iliz, e welan ez eo bet savet an douar hag an donenn a c'holoe leur an ti-sakr ; lamet eo kuit an iliav a bege etre gwaskoù ar vein, tennet eo bet kuit ar masoneriaj a stouve ar gwareier. Met n' eo ket echu al labour rak e-karg Paotred an-Arzoù-kaer emañ ; ha ne da ket buan an traoù war-raok ganto ; ar yalc'hadoù votet dezho ne vezont ket pell o teuziñ etre o daouarn. Ret eo degas tud eus Pariz (tud a vicher sanset !) evit ober ar pezh a zo da ober, ha neuze o vezañ m' emañ Bodgwenn e-kreiz ur vro gollet, e ranker mont da glask e bredoù d' ar Gourre pe da Blene-Yugon, hep kontañ ar beajoù etre Sant Maloù hag ar Gouent ! Da c'hras Doue, pasianted a-walc'h o deus ar venec'h, met evel ma lavare Dom Aleksi hag a gavis da c'houde : « Echu e vije al labour 'benn bremañ, ma vijen bet lezet d' hen ober va-unan... Homañ 'vije kaerañ iliz a zo er vro tro-war-dro... » N' eo ket diaes krediñ kement-se, rak an Iliz hag a zo eus ar XIIIet kantved, he doa teir nev : div anezho a oa bet diskaret, ha stouvet e oa bet ar gwareier, gant kozh vasoneriaj dre urzh un Abad-Leveour bennak ; aes-tre avat ez eo d' un den a vicher adkavout stumm kentañ an Iliz.

E-kreiz ar c'heur bez Jili-a-Vreizh, an dug kaezh ! Abaoe ma oa krog ar venec'h a veze en Abati, da c'hoari las ha da redek an douilhez kent ar Reveulzi, met dreist-holl a-c'houde an dispac'h, pa oa bet aet kuit ar venec'h diwezhañ o lezel brud fall war o lerc'h, ne glevas ket nemeur a bedennoù ; nemet marteze mouezhioù an turzunelled er forest o hirvoudiñ da bried gwalleurus Frañseza a Zinam. Aluzen ur bedenn dezhañ ha da gement-hini a garas Breizh hag a varvas eviti, kent diboukañ er c'hloastr, dirak ur stlabez a vein ; ne weler mui nemet diazez ar c'hloastr e mein-glas ; ar pilierouigoù avat a zo bet torret, hag un nebeudig togoù-mein kizellet nebeudig togoù-mein kizellet a oa warno, a zo bet simantet tro-war-dro ouzh mur ar gouent evel eñvorennoù. Met... petra eo an asez bizhier kleuz-se heñvel-mik ouzh gwerzhidoù gar

pe eskern-morzhed ? Biskoazh kemend-all ! N' eo ket eskern ez int met kozh tuelinier pri, korzennoù moarvat evit an dour! N' on ket evit kompren eus a belec'h eo bet difluket ar c'horzennoù-se ledet war ziazezoù ar c'hloastr. Ma ! Lezomp se gant gouiziekoc'h egedomp !

Ur sell neuze ouzh sal ar chabistr (pe an emvodlec'h ma kavit gwell) chomet eo en e spes pe dost : « Perlezenn Vodgwenn ez eo », hag eus an XIIet kantved, hervez. Pa vo adtoet ar sal-se, adkempennet an diabarzh anezhi, adgwerennet ar prenester bihan sternet gant pilieroù moan, e vo un dudi d' al lagad, hep komz eus an dudi a vleunio er galon o soñjal e c'hall adarre ar venec'h en em vodañ d' en em guzuliata evit reiñ ul lusk nevez d' o buhez-ene ha da vuhez o c'houent.

Trawalc'h am eus gwelet va unan, ha me da glask un ambrouger bennak... An tad abad n' emañ ket er gêr ; dambrest avat e tle en em gaout, hag ez eo ur manac'h yaouank a zeu d' am heñchañ ; adober a ran tro an abati ha neuze e savan d' an nec'h, da welout ar c'hambroù paour ha noazh, hag al levraoueg. Homañ a zo ur pezh sal hir, goloet ar c'hostezioù anezhi gant renkennadoù diniver a levrioù : Doueoniezh, Prederouriezh, Gwir an Iliz, Istor Bro-C'hall, Istor Breizh, h.a. Un hanter-kosteziad a zo d' an traoù breizhek : traoù gallek evit ar muiañ, met ivez traoù brezhonek : Bibl ar Gonideg a welan ha zoken ul levr e gouezeleg. An Tad Aleksi a zo aluzener ar Gorsez ha mignon bras da Daldir ha dastum a ra muiañ ma c'hell a levrioù diwar-benn Breizh. Ne oar ket brezhoneg e unan, met unan eus ar venec'h a zo eus Perroz-Gireg, ur brezhonegour anezhañ hag en deus staget ouzh dorioù ar c'hambroù skeudennoù sent Breizh gant ur skridig brezhonek diwar e zorn, dindan pep skeudenn.

N' hellan dalc'hañ avat hag e tiskennan d' an traoñ, ha piv a welan ? An Tad Abad e-unan ; hag o tont davedon seder hag hegarat : — « Chêkon ! c'hwi an hini 'zo aze ? » emezañ. Hag ar gaoz en-dro. « Bet 'm oa plijadur ouzh ho klevout o prezeg warlene e brezhoneg hag e kembraeg e Gorsez Tregastell. N' am boa komprenet ger ebet avat, met n' eus forzh : netra ne ra din kement a blijadur evel klevout ur sarmon e brezhoneg. Soñj am eus pa oan er skol e Gwengamp, ez aemp bep bloaz da Lanvelleg da bardon Sant Kare, gant muzik ar Golaj, ha stad a veze ennon o klevout ar sarmoner ; ne gomprenen grik, met se oa ingal ! C'hoazh em eus soñj eus diskan ar c'hantik a veze kanet. » Hag an Tad Abad o stagañ da ganañ en ur brezhoneg reizh a-walc'h kantik Itron Varia Sant Kare :

Itron Varia Sant Kare
O mamm Jezuz, mamm a druez
Goulennet evidon pardon
C'hwi 'zo ma mamm ha ma Itron.

Tremen hanter kant vloaz a zo abaoe an amzer ma 'z ae Aleksi Presse da berc'herinañ da St Kare ! Ha ni hon daou, an Abad-Meur ha me, Breizh-Uheliz hon daou, en hor sav e-tal dismantroù, o hiraezhiñ da Vreizh-Izel, d' he yezh ha d' he barzhoniezh !

Goude ur pennad-kaoz war gement-se, war doareoù an Abati, e c'houlennis digant ar Manac'h-Meur petra e oa ar c'horzennoù-pri a oa ledet eno — « Korzennoù-pri, » emezañ, « eus an amzer c'halian ha roman, evit degas dour d' ar soudarded a oa amañ, rak en ur c'hamp roman emaomp. Goulennet hor boa aotre da gorzenniñ dour ur feunteun a zo 400 m. bennak ac'halenn, ha pa 'z omp bet kroget da doullañ evit lakaat korzennoù, hon eus dizoloet ur c'horzennadur-dour eus ar marevezh galian ha roman... Deuit war va lerc'h da welout. Sellit amañ tro-war-dro : a-hed 1.800 m. bennak ez eus ur *vallum* roman ! » Ur park a dreuzomp, ur park war e gostez 'lec'h ma sav gwinizh treut a-walc'h : — « Amañ n' eus tamm kondon ebet ; kreiz ar c'hamp a oa amañ, d' am meno, ha m' hor bije amzer da gleuziañ e vijemp sur da zizoleiñ traoù talvoudus... Bet ez eus bet amañ ur manac'h (n'eo ket chomet siwazh !) hag a oa troet gant an traoù kozh, ha kavet en doa er forest amañ tost, roudoù kenkizoù roman leun a ludu, kenkizoù bet tangwallet ». Ar forest ! ne oa nemet treuziñ ar c'hleuz roman evit bezañ enni ; nag a draoù kuzhet en he c'hreiz, hep mar ebet ! Hed un hanter lev bennak eus ar manati e tremene an hent brudet eus a Gorseul (Kersaout ma kirit) da Wened ; gallout a reer her gwelout bepred hag e anv a zo latin distreset : ETRAT (via strata : straed).

« Gwelout a rit, a zalc'he an Tad, dre belec'h e tremene ar c'hleuz roman. Ahont e tu ar c'huzh-heol e tremene dres e plas un daol-vaen, an daol-vaen a oa bet diskaret, met lezet e oa bet eno. P' am bo amzer e tegasin anezhi tostoc'h d' ar gouent. Ouzhpenn, bez' ez eus c'hoazh ur maen gant ur skeudenn kizellet disneuz-a-walc'h warnañ ; n' eo ket anat nemeur ar skeudenn pelloc'h, debret eo bet gant an amzer hag ar vugale a c'hoari skeiñ mein ganti, dont a ray honnezh amañ ivez pa c'hellin he c'herc'hat. »

Pelloc'h eget ar bloaz 1936, ma teuas an Abad Dom Aleksi — goude bezañ bet torret eus e garg a Abad-Tamie — da adsevel Bodgwenn, hep den war e dro ; pelloc'h eget ar bloaz

1137 ma teuas menec'h eus Bear amañ e-kreiz ul lec'h dizarempred war lezenn ar c'hoad gwisket gantañ livioù kaer an diskar-amzer (e miz Here 1137 e oa se) ; pelloc'h zoken eget amzer ar Romaned e kaver roudoù an dud er flagenn-mañ yen ha glep : ur bern ludu mesket gant kenn-houarn a verk moarvat roudoù un deuzerez-houarn keltiat, pelloc'h an daol-vaen a zegas da soñj eus nevez-varevezh ar maen. War an uhel e tu an hanternoz, un hanter-lev bennak eus an abati war zouar parrez Plene Yugon e weler ur chapel ; en he c'hichen daou vaenhir en o sav ha daou all en o gourvez a zo testoù mut eus oberiantiz mab-den er c'hornad-mañ eus Breizh.

Hag an anv a v-Boken e-unan, petra eo e gwirionez ? An anv a Vodgwenn implijet ganeomp penn-da-benn hon danevell, n' eo nemet ur ger ijinet a-benn font gant Taldir. Ar stumm koshañ anezhañ a zo « Boquiani » (Bokiani) met kaer ez eo ar ger Bodgwenn ha tapet brav (1). Ma oan evel stonket o klevout evel-se istor an amzer dremenet. Raktal avat, e tintas ur c'hloc'h, kloc'h ar manati o tegemenn e tostae eur ar gousperoù, rak amañ e vez heuliet an heol evit eurioù an ofis. Ur pennadig goude, dre ma saven en-dro gant an hent a ra un hanter-dro d' ar manati, e tistone bepred em diskouarn hag em ene mouezh an Tad Abad o tizoleiñ din evel un diouganer, sekredoù an amzer dremenet, mouezh ar c'hloc'h o c'hervel ar venec'h eus al labour d'ar bedenn, ha mouezh (mut honnezh, avat) an dud a vevas, a boanias amañ hag a roas d' ar Vretoned lod eus o gwad hag eus o spered. Bodgwenn ! unan eus lec'hioù meur hor bro !

(1) Hervez ar stumm Boken e c'hellfed treiñ an anv dre Bodken : Bod-kaer, repu (minic'hi) kaer, un anv brezhonek rik neuze. Met gwelloc'h diwall. Gwelout Teofil Jeusset (Sav, Nnn 27) hag a ro stummoù all, gant ur furm Bodkian adsavet gantañ.

Krog on da grediñ n' eus nemet ar re baour a oar bezañ brokus. Pe neuze, n' heller ket kaout war un dro arc'hant ha menozioù.

PADRAIC PEARSE
The story of a success.

PREDERIADENNOU

E SIGUR UN NEBEUT SKRIVAGNERION VREZHONEK

Pennad IV

Notennoù diwarbenn oberenn YOUENN DREZEN

gant *Youenn OLIER*

I

Ul lec'h ispisial en deus gonezet Youenn Drezen el lennegezh vrezhonek. N' eo ket hepken dre m'en deus an hini kentañ embannet ur « romant » hir e brezhoneg goude ar brezel kentañ ; hogen ivez dre maz eo unan eus an dibaotoc'h dibaotañ skrivagnerion vrezhonek m' eo ar brezhoneg yezh o c'havell. Met gwelloc'h a zo : tres e c'houyezh c'henidik a gaver war ar brezhoneg. Graet en deus zoken ur re-implij eus luc'haj Pont'n abad e-barzh « Itron Varia Garmez », en divizoù dreist-holl hag a zo diaes da intent a-wechoù en abeg da se. « Karr-kañv an aotrou maer » hag ar pezhioù-c'hoari n'int ket kement da bismigat er c'heñver-se. E-lec'h all, e yezhplaen ordinal IVG en danevelloù hag er barzhonegoù ne ro gouyezh Pont'n abad nemet un arliv da vrezhoneg Y. D. ; ha gwell a se eo : rak hogos un tunodo ez eo ar « Pontnabadeg » a-wechoù, hag anat eo n' eo ket seurt luc'hajoù evit pinvidikaat ar yezh voutin. A-hend-all, dre vras ez eo ledan tre geriadur Y. D., unan eus ar re ledanañ zo, en e varzhonegoù koulz hag en e zanevelloù, ha rak-se eo o deus kertri d' e lenn brezhonegerion emc'hraet nevez deut d' ar yezh. Hag eñ brezhoneger a-vihanik n' en deus ket klasket Y. D. kennebeut skrivañ evit ar bobl, nemet marteze en diwezh holl p' en deus savet e bezhioù c'hoari. Setu c'hoazh e zigemm diouzh R. Hemon pe J. Riou. Skouer ar skrivagner rik na soñj ket, pe nemeur, el lennerion ha nebeutoc'h c'hoazh e Breizh, ez eo bet (1).

(1) Bez' e fell din lavarout n' eo ket ar vrogarantez e breder pennañ.

II

E gwirionez en deus savet Y. D. atav oberennoù lennegel rik. Dreist-holl e varzhonegoù. Hag eus ar re-mañ e fell din komz da gentañ. Disheñvel a-walc'h int diouzh re R. H. pe M. Glanndour. Merkomp da gentañ n' eus deus ket klasket en em ouestlañ da vat d' ar varzhoniezh. Muioc'h a aesded a zo koulskoude en e werzennoù eget e re R. H. a-wechoù da skouer, daoust ma seblantont bezañ frouezh ul labour start-oc'h eget re M. G. (ar barzh-mañ a hañvalfe a-walc'h skrivañ ouzh mouezh an Awen).

Hag ouzhpenn-se n' eo ket ken don ha barzhoniezhoù an daou skrivagner-se kennebeut. Gwir eo ez eus menozioù enni ma karit. « Nozvezh Arkuz » he deus da destenn — war e seblant — tonkadur Mab-den. Hogen e neb lec'h ne santer ur from gwirion ho lakfe da skrijañ : n' eus ket a wir anken eno, hag ar glac'har a voe egin ar barzhoneg-se n' eo ket ar pezh a sko spered al lenner. N' eo ket Y. D. barzh ar galon — hag en e holl skridoù a-hend-all ne gejer nemet gant un trivlierezh bas a-walc'h.

Traoù all eo a gaver e-barzh « Nozvezh Arkuz » da skouer. Ur meulgan da zouar Pont'nabad hag ar mor e c'hronn (testenn adveret en « *Amzer fall* », en « *Dour en-dro d' an Inizi* » ha betek en *IVG*). Evit o livañ ha displegañ e garantez outo en deus Y. D. dispignet teñzorioù e ijin. Da gentañ en deus gouezet adsevel evidomp skeudenn varzhus e vro, hini douar kreisteiz Kernev : ur varzhoniezh fetis, taolennerez gweledvaoù, barzhoniezh an daoulagad eo hini Y. D. : bez' e oar sevel ivez gweledigezhioù ec'hon, Breizh an hoaladoù kentañ, e-barzh « Nozvezh Arkuz » pe hudlivadur aloubadur ar c'hornog gant ar Gelted : un dro c'hoazh da veuliñ douar Breizh m' eo bet ganet gantañ, ur meulgan d' ar ouenn, ha d' an tir en deus roet goudor dezhi. N' eus netra par da voem gourvenegus gwerzennoù zo, fetis ha diwirvoudel war un dro, leun a zouster hag a hud, a livioù hag a sonioù douar Breizh,

El listri luskellet war houlenn ar c'huzh-heol
e kan ar roeñverion dre ma skoont en dour.

N'eus ket nemet se a gaver e-barzh barzhonegoù Y. D., met ivez a-wechoù ur prezegerezh helavar, a gav er werzenn ur stern start tre, spis ha fraezh, skedus evel pezhioù moneiz nevez-skoet, evel :

Netra na den ne vir ouzhimp kerzhout war-du ar pal
pe c'hoazh :

Dichek em eus stouvet bep tro klapenn va enebour
Mar don bet gloazhet e kannoù, darc'haouet 'm eus rustoc'h.

Ar pezh a sko spered al lenner e barzhonegoù Y. D. eo startded an ereadurezh, hag ar werzenn. Evel m' em eus merket uheloc'hik er skouerioù am eus roet, seurt perzh zo hini ar prezegerezh dreist-holl ; gouezet en deus ivez ar skrivagner ijinañ hag aozañ kelluskoù lies, nepred di-asur, pegen hir bennak e vent, mentet a-wechoù diouzh dic'hwezhadennoù an anal. Er c'heñver-se eo disheñvel Y. D. diouzh R. H. pe M. G. a zo kalz doureloc'h ha kuñvoc'h peurliesañ e werzennoù. Ur perzh mat all en deus Y. D. : perc'henn eo, evel m'em eus merket, d' ur geriadur pinvidik tre, livek ha nerzhus. Gouest eo da sevel ur werzenn evit ar skouarn, hag a « stlak », e gwirionez ; a-wechoù zoken e ray re implij eus an eilsonerezh evel e-barzh « Mintin war an erin » a seblant bezañ bet skrivet diwar ur c'hlaoustre.

An tamall brasañ a rin da varzhonegoù Y. D. eo ez eus un tamm kemmesk enno. Kemerit *Amzer fall* — merzadoù dreist-holl — pe *Nozvezh Arkuz* : o berraat pe hiraat a c'hellfed evel ma karfed. Setu perak e plij din muioc'h en un doare pezhioù berr savet e-barzh raksternioù e-giz « *Bremaik e nozo* » pe « *Mintin war an erin* ». Eno da nebeutañ ez eo bevennet resis an oberenn, ha kaerder al linenn a zo ur bam d' ar spered. War va meno eta e talv muioc'h barzhoniezh Y. D. dre ar munud eget dre ar savadurezh, ha gwelloc'h e vefe bet doareet « *Nozvezh Arkuz* » ma vije rannet e meur a bezh ha graet ur rummad anezhañ.

III

Mar deo douar ar vro penndestenn « Nozvezh Arkuz », bez' ez eo ivez hini « An dour en-dro d'an Iinizi » evel m' em eus meneget uheloc'hik. An talbenn hen diskouez anat a-hend-all. (Rak perak n' eo ket bet dibabet anv ar plac'h Anna Bodri da dalbenn da skouer ?) Gouzout a ran ez eus eno ivez un « istor karantez » : n' eo ket ar pezh pennañ en oberenn a gav din avat. Rak roll Anna Bodri eo dres lakaat an arzour yaouank da anavezout e vro. Setu da betra e talv dreist-holl an holl bourmenadennoù gant e « vuiañ garet ». An darvoud pennañ sañset evit an istor karantez a zo dreist-holl un dro d'ar skrivagner da livañ holl zudi ha barzhoniezh pleg-mor ar mor-bihan : « Gouloù an heol war ar mor ». Ar garantez ouzh douar ar vro n' eo ket amañ un trivliad goular a-walc'h, e-giz hini ar rannvroelourion, met un trid don gwriziennet el lusk-natur galloudek hor stag ouzh kement zo

buhez. Ha kavout a ra din n' eo ket bet dilevezon, rak lavarennoù evel « *Hag un dra all Iribe, ar glav. Ha marz ar c'houmoul goude ar glav* » pe c'hoazh « *Breizh a zo anezhi koshañ douar ar bed* » a zo temoù bet meret a c'houdevezh gant M. G.

Kement-se a ziskouez e c'hellje Y. D. tremen hep an « istor karantez » aozet marteze evit spontañ ar vourc'hizion gaezh a oa lennerion Walarn d' an ampoent. Rak divizerezh zo el livadur-se eus an orged, hag ouzhpenn tres al lennegezh c'hallek boutin. Evidon-me ne santan nep gwirionded ennañ, ha krediñ a ran en defe gellet Y. D. pe dibab ur framm all da zanvez dudius e oberenn pe tremen zoken hep framm ebet. Unvanoc'h ha glanoc'h eo ar merzad he defe lezet e spered al lenner.

« *Sizhun ar breur Arturo* » n' eo ket heñvel tamm ebet ouzh « *An dour endro d' an Inizi* ». Da gentañ, Breizh n' eo meneget amañ nemet dre zegouezh. Ouzhpenn-se, ar pezh a ziforc'h an danevell-mañ diouzh oberennoù all an hevelep skrivagner, ha diouzh skrivagnerion all evel J. R. ha R. H. — nemet e-barzh « ar c'hoar henañ » marteze — eo e kaver enni un treserezh-ene pizh a-walc'h : ar c'hentañ skrivagner brezhonek eo an defe furchet ken don stad ene ur c'hrennard o kreskiñ da c'hour. Gwirion tre eo e notadennoù. A-hend-all, ma ne gaver ket primder ha buanded, herregezh ha birvidigezh, an doare di-anal a red penn-da-benn da « *An dour endro d' an Inizi* » e verzer muioc'h a unvanded e dezrevell an destenn ha marteze ivez muioc'h a surentez en arz. Klasket en deus Y. D. krennañ an danevell evel en ur pezh-c'hoari gallek klasel. Gouzout a ra Y. D. diouzh derc'hel al lenner bepred war evezh ; emeur dalc'hmat o c'hortoz disoc'h an darempred boulc'het etre an danvez manac'h hag ar plac'h. Betek an diwezh evelato ne ouezer ket piv a vo trec'h e spered ar paotr, betek taol dic'hortoz an dibenn. Arz Y. D. zo damheñvel amañ ouzh hini dramaourion c'hall ar XVIIet kantved. Gouzout dibab un istor degouezhet d' e varr-uhelañ ha prest da zisoc'hañ. Ar mank, amañ eo ne santer ket muioc'h er « sizhun » eget en danevell all ur gwir zrama. N' eus ket a from er gwall zarvoud gwashañ a ziskouezer c'hoarvezout gant un danvez manac'h. Amañ n'eo ket tamall arz ar skrivagner a zo d' ober, hogen diskleriañ e vank gant e ziouer a drivlierezh don. Hag e diwezh ar pennad-mañ e rin un evezhiadenn dre vras a dalvezo koulz evit barzhonegoù ha danevelloù : ne zeu ket Y. D. a-benn da santout da vat kudennoù gwashañ ar vuhez. Trivliadoù seurt gant orged « An dour endro d'an Inizi » a chom d' ar muiañ etre kig ha

kroc'hen. Istor ar manac'h n' eo nemet hini ur paotr a zizolo eo graet evit mont gant merc'hed. Kement-se evitañ n' eo ket un afer bras, peogwir eo reizhet an traoù a-benn ur sizhun. Hag e « Nozvezh Arkuz » n' eo ket an Ankoù a zo an awener pennañ.

Ouzhpenn-se, lennegelezh ar skridoù-se a noazh ouzh o gwirionded. Re goant, re binvidik eo marteze yezh ar « Sizhun » re sioul ar stumm dezrevell hag un tammig klasket efedoù zo evel hini ar bleunioù jenoflez evit an drama wir en defe gellet bezañ. Se eo a lamm digant oberennoù Y. D. ar veurded a gaver e-barzh « Pirc'hirin ar Mor » da skouer. Ar pezh a zere ouzh Y. D. e gwirionez (a gredfemp, ma ne lennfemp nemet an oberennoù-mañ) eo an epikurouriezh skañv a zo meulet e-barzh « Mintin war an Erin » — anezhi trevezadenn ur pezh barzhoniezh eus Horatius — ha « Bremaik e nozo ».

IV

Setu perak e plij din muioc'h kalz ar c'hounlevr en deus savet Y. D. diwar-benn e vignon Jakez Riou eget ar peb all eus e oberenn. Amañ e kavomp an den ha n' eo ket ar skrivagner. Amañ ivez e kaver meurded. Komzoù eeun Y. D. o kontañ e vugaleerezh en harlu e Bro-Spagn pe o tisplegañ e c'hlac'har pa gas kelan e vignon en-dro da Zouarnenez ne c'hellont ket bezañ ankounac'haet. Bez' ez eus enno ur « war-eeunded », un diwisk diwar beurwirionded a sko don kalon al lenner. Amañ eo erfin e kavomp Y. D. en e wellañ. Hep kontañ ez eo un diell, a bouez en istor hol lennegezh er c'hantved-mañ.

V

N' eus netra personel e c'hoariva Youenn Drezen (en enep da hini R. H. a dro a-wechoù d' ar barzhoneg evel « Biniaouer an heol hag ar glav »). Buhez e gornbro Pont'nabad an hini eo a zo taolennet ennañ ; an dremm farsus anezhañ e « Karrkañv an aotrou maer » ha « Youenn vras hag e leue » ; an tu reuziek anezhañ e « Mor Penmarc'h ». E-lec'h ez eus farserezh on bet techet da grediñ da gentañ ne oa nemet se ennañ, hag e oa aliesoc'h er gerioù zoken eget en darvoudoù pe e temzoù-spered an dud. Met anzav a ris oc'h adlenn ar pezhioù-c'hoari nevez zo e oar Y. D. fustañ ken mat ha J. R. Bretoned c'hallekaet an XXvet kantved. Evit gouzout dres petra a dalv evit ar Vretoned ar stourmoù politikel degaset er vro gant ar C'hallaoued, pe gant petra o deus ar rese mesket ar relijion e spered hor c'henvroiz n'eus nemet

kemer arvest kentañ « Karrkañv an aotrou maer » pe « Youenn vras hag e leue ». Din-me ne blij ket kement-se « Anduilhenn ar Person ». Re eo diouzh giz ar gall Rabelais. Plijusoc'h eo « Ret eo nouiñ ar gurun gozh ». Gwir eo emañ ar fenterezh er gerioù amañ c'hoazh. Met gouezet en deus ar skrivagner diskouez ivez kalz karantez o livañ tud eus hor pobl evel ar vartoloded kozh pe ar person, doareoù tud eus Breizh kozh a zo o vont da get.

N' ouzon ket ha displeget eo bet morse pezhioù-c'hoari Y.D. (1). E gwirionez, a-walc'h e vefe ober dezho un tamm aoz evit ma vefent mat evit ar patronajoù e Breizh-Izel rak n'eo ket ur c'hoariva lennegel rik (sed pezh o digemm diouzh e danevelloù pe e Varzhonegoù). Met dav e vefe evit se ober bruderezh dezho.

VI

Dont a ran da gomz bremañ eus « Itron Varia Garmez ». Soñj am eus ag ar mare ma voe embannet : an holl a oa o c'hortoz an oberenn abaoe pell zo, ha moulet oa bet kalz meuleudi diwar he fenn kent dezhi dont eus ar wask.

E gwirionez eo IVG un oberenn a bouez bras. Da gentañ dre e vent : n' oa ket bet embannet biskoazh seurt levr a lorc'h gant ken splann skeudennadur. Merkomp diouzhtu avat n' eo ket ur romant er ster klasel : mankout a ra an unded hen gra. Bez' ez eus en oberenn div pe teir lodenn zoken ; unan m' eo ker Pont'n Abad ar penn-c'hoarier anezhi, hag an dilez-labour ar benn-destenn ; an eil e-lec'h m' eo Paol Tirili ar penn-den, hag e donkadur arzour digomprenet ha c'hwitet ar greizenn dudi. Erfin bez' ez eus un « istor karantez » laosk a-walc'h a'n em stlej penn-da-benn d' ar steuenn. War a seblant evelato eo bet tonkadur Paol Tirili ar wir destenn en eginadur kentañ an oberenn e spered ar skrivagner goude marv Jakez Riou. Ar pezh hen diskouez eo ar pennadoù kentañ gouestlet d' an arzour, d' e vennad, e varv a gloz al levr, hag erfin pennadoù kreiz evel re ar verdeadenn a ragaoz ar marv-se (er c'heñver-se ez eo IVG ur stagadenn da NA hag an hevelep orin a zo dezhañ emichañs). Goude se eo bet c'hwezhet an danvez (ne vije bet nemet hini an danevell) gant istor ar gêr hag hini Joz Taro ha Mimi Andro, hag aloubet eo bet kement ganto ma teuer da zisoñjal Paol Tirili meur a wech. Rak-se ez eo skuizhus al levr da lenn a-wechoù rak ne oar ket spered al lenner ouzh petra en em stagañ. Ma

(1) « Karr-kañv an aotrou Maer » ha « Ret eo nouiñ ar Gurun kozh » a zo bet c'hoariet e beilhadegoù graet war ar maez gant tud yaouank eus Rosho. — N. a. R.

felle d'ar skrivagner pouezañ war gwalleur an hinienn, hini Paol Tirili dreist-holl ez eo savet fall al levr. Ma felle dezhañ avat diskouez e c'hell droukverzh an hinienn bezañ disoñjet e kreiz holl reuz e gengeriz ez eo an dizunded-se un ampartiz. Rak ne c'heller barn un oberenn nemet diouzh mennad ar skrivagner warni.

Un nebeut pismigadennoù am eus d' ober a-hend-all. Re a zivizoù zo el levr a-wechoù (gouzout a ran : ur mailh war ar yezh komzet eo Y. D. met arabat lakaat re) re a vreutadennoù hir (etre ar veleion daoust ma n'eo ket diwirion ar poltredoù — skouerek un tammig, gwir eo) re a brederiadennoù ha daoust ma vefe mat tre deomp ober prezegennoù evel hini paotr B. A., ne deo ket e blas en ur romant rak ne ra nemet pounneraat an danevell.

Din-me eo divourrus ivez kemmesk ar wirionez hag ar faltazi ; re wir eo livadur kêr Pont'n Abad ha Pontnabadiz a anavezomp e-tal darvoudoù na c'hellomp ket krediñ enno evel ar perzh a gemer Breizhataviz en abadennoù (istor ar gerzhadeg da Gemper zo un istor gwir : hini Sant Nazeriz a yeas war droad betek an Naoned e 1933 — ha war varc'hhouarn e 1950). Met anavezout a reomp re vat Pont'nabad a-hend-all : an istor tremenet a c'heller faltaziañ ; an hini bremañ avat a zle chom pezh ez eo.

Mat eo resizañ traoù all ivez. Arabat da skouer klask treserezh ene ebet el levr. Paol Tirili a zo an arzour a c'hwit war e oberenn. Hogen n' eo nemet an dra-se — pa ne brezeg ket en anv Youenn Drezen. Gwelout a reomp an Taro oc'h en em gannañ ha Tin o servijout an ostizion. Hag o eneoù ? gwir eo, ken tanav net ! Diaeş e vefe o zresañ. Gouzout a reomp ivez pezh a ra Mimi Andro, nebeut avat pezh a soñj.

Petra eo eta oberenn Y. D. peseurt perzhioù mat he deus a-benn ar fin, a c'houlennot ? Hama ! en diwezh e kav din en deus ar skrivagner klasket livañ buhez ur gevredigezh : sed pezh en deus tizhet d' ober da nebeutañ. Reuz divent ur gêr o vervel gant an naon. N' eus kont eus an hinienn nemet e-keñver tonkadur ar gêr (o buhez prevez n' he deus ket kalz a bouez eta). Joz Taro a zo unan eus ar harozed en em gann ouzh ar Urzh vac'hom a lazh ar Gêr (hag a-se gwelloc'h e vije bet ober eus P. T. paotr « Gwenn ha Du » hepken e sell da unded an oberenn). Ar veleion o un ne c'hellont komz nemet eus ar walenn a zo kouezhet war ar vro. Paotr an ostaleri ivez Tin, na soñj nemet en e wenneion, ha na fell ket dezhañ dimeziñ e verc'h gant un didalvez m' eo e blanedenn diouzh hini ar Gêr. Erfin kompren a reer perak e kaver tud er romant ha n' en em ziskouezont nemet e-pad ur pen-

nad : ar merc'hed er poull-kannañ en deroù pe Larnikol ar maer da skouer, ar vaouez kozh Naïg lazhet gant ar warded. En istor ar Gêr o deus kement a bouez ha P. T. pe J. T.

Ar pezh plijusañ eta en oberenn eo ar c'hendaolennoù ledan ha buhezek en deus savet ar skrivagner : an abadennoù er c'hoc'hu, ar gerzhadeg da Gemper, an douaridigezh, an emgann ouzh ar bolised, arrestadur Joz Taro, an emgann all da heul. Kement-se a zo un arourgerz dispar e-lec'h e vev muioc'h ar bagad eget an hinienn. Fiñv ha lusk an engroez pe tud a-stroll, sed pezh a oar talvezout mat tre Y. D. Netra buhezekoc'h eget ar c'hendaolennoù-se flamm o livioù hag herrek o c'herzh.

Met gwelloc'h zo : ma n'en deus ket klasket Y. D. c'hwiliañ da vat ene an dud a laka en e romant, en deus gouezet o diskouez o diavaez en un doare fetis dispar : seul zisoñjusoc'h ma n' o deus nemet ar vuhez korf-se koulz lavaret. Sebezhus eo penaos e chom en hon eñvor koun an dud-se hon eus kejet ganto, gant o stumm, o jestroù, o c'homzoù dreistholl. Aze emañ an dalc'h : dre ar yezh e vevont holl dreist pep tra ; drezi o deus i buhez, ur vuhez ken padus ma vint evel dassorc'het a-benn kant vloaz ac'hann. Espar eo nerzh al luc'haj-se lakaet e genou an dud hag a zo a-walc'h d' o livañ muioc'h eget pep displegadur. Rak-se eo ez oa ur gwall fazi treiñ IVG e galleg. Koll a rae al levr a grenn evel-se blaz ar gwirion, blaz ar gwelet hag ar c'hlevet a roe dezhañ ar muiañ a briz.

Ouzh-penn-se 'zo c'hoazh en oberenn-se. Taolennadur ar gêr hec'h unan ; netra nemet anvioù ar c'harterioù o deus un heklev e spered an hini a anavez ar gêr-se. Met bez' ez eus ivez lovadur Pont'n abad e un, gant e lenn-vor ma sell PT outañ bemdez hag ar mor c'hoazh ha bepred : n' en deus ket gellet Y. D. tremen hep sevel merdeadenn ar morhoc'h dirak Kombrid ha Pont'n abad : un digarez dreist-holl c'hoazh da ermaeziañ e garantez ouzh e zouar, ha da sevel ur pennad leun a varzhoniezh livek ha flamm.

Evit klozañ — un oberenn binvidik tre eo IVG ; met n' eo ket deut a-benn ar skrivagner da hec'h urzhiañ mat : re a draoù a zo chouket ennañ : abaoe buhez ar maer Larnikol talvoudus evit an istor a-dra-sur betek tabut ar merc'hed er poull-kannañ. Gouzout a ran n' eus ket a urzh er vuhez, met anien pep arz eo dres dibab hag urzhiañ an danvez anezhi.

Ar pezh a vank en diwezh eta d' al levr da vezañ un taolmicher eo ivez pezh a ra diouer da holl oberennoù Y. D. dre vras : un trivlierezh gwir. N' omp ket gwall drefuet e gwirionez gant tonkadur trist an arzour. Marteze peogwir eo ur

c'hañfard. Hogen dreist-holl, me gred, peogwir eo bet diuzet an den evit lakaat splann menozioù zo, evit komz en anv Y. D. : re arouezennel eo P. T., diwar faltazi Y. D. eo ha n'eo ket e istor unan gwir. Hag hen santout a reer. N' heller ket eta e nep doare keñveriañ ar romant-se ouzh « Katrina » eus Salminen a zo kement a zenelezh don. Re ziavaezel en holl eo oberenn Y. D.

VII

Chom a ra din da gomz eus stummoù soñjal Y. D. Ne fell ket din implijout ur ger all, rak ne gredan ket e fellfe da Y. D. tremen da brederour.

E gwirionez ez eus da ziazez awenadur e oberenn un epikurouriezh splann a-walc'h. Kounit hepken « Mintin war an Erin » pe « Bremaik e nozo ». A-hend-all diskan an danevelloù koulz hag hini IVG eo ar « joa-bevañ », hini azen ar gouent da skouer (SABA). Bez e fell da BT « krediñ er yec'hed, krediñ e madelezh ar vuhez ». Erfin kemenn ar garidi aet da get e N. A. eo « Bev » pe estlammadenn ar « Bremaik e nozo » « Bevañ » — evel ma vev plant ha loened. Moarvat e fell da Y. D. herzel ouzh menoz kristen ar vuhez, met n' eo ket splann peurliesañ.

Harpet eo marteze an epikurouriezh war un doare natu-relouriezh. Ac'hann pouez an douar tad pep boud bev. Ken bras eo e fiziañs ennañ ma teu Y. D. d' en em zislavarout en un doare iskis a-walc'h ha hetiñ « gellout huniñ divelkoni » evel an traoù m' eo darn anezho (N. A.). Gant aon rak kement a zegas poan kleñved pe striv an hini eo avat. Gwe-lout a ra Y. D. int diseblant ha digas, n' o deus nemet en em lezel da vont ha neuze e teu da c'hoantaat bezañ heñvel outo (N. A.) netra ken.

A-hend-all ez eo imoret fall tre Y. D. ouzh Doue peogwir dres en deus lezet ar boan hag an droug er bed. « Perak ar boan, perak ar marv » a zo ur goulenn kentoc'h hegaset eget ankeniet, a gav din, a-hend-all. Ne damallin ket da Y. D. evel ma rae « Galv » bezañ livet Pont'n abadez evel m'emaint. Frouezh ar sklavelezh int. Ar pezh a rebechin avat eo bezañ diskouezet prizout anezho re evelato : brizh youl ar Vretoned « Me 'zo kontrol » n' eo nemet aheurterezh an azen an hini eo (lakaomp e ra goap Y. D. amañ evurusamant). Met perak ober eus P. T. un doare haroz, hini an oberenn e gwirionez, sañset peogwir ne fell ket dezhañ sentiñ ouzh n' eus forzh petra ? (« Ha me Yann Seitek a ranko sentiñ memes 'tra ») C'hwediñ a ra P. T. plegouriezh gwenvidik nay ar gristenion,

met (p. 270) nac'hañ a ra ivez skuilhañ ur berad eus e wad evit Breizh : Ne gred ket enni kennebeut. Ne fell ket dezhañ bezañ tapet genaouek. Arvarouriezh rik ha nac'hus (2) en diwezh : Evit kas da benn gwall anken P. T. e tiskouezer anezhañ deomp o tisteurel Urzh Doue koulz hag hini an dud. Neuze ne chom ket mui dezhañ, nemet mervel hep spi. Dilezel eta ! Pebezh skouer a haroz evidomp-ni emsaverion e gwirionez.

Bez' ez eus romantelezh c'hoazh en arvarouriezh-se. Ne soñj ket P. T. en re all da vat, n' o c'har ket ; gwall hegaset eo hepken gant dioterezh ha diboellded ar bed hag ar gevredigezh. P. T. n' eo prederiet ervat nemet gant e oberenn, sevel e zelwenn : hag honnezh n' he deus talvoudegezh nemet evitañ e un. Ha c'hoazh ne zeu ket a-benn da grediñ er pezh a ra : Eñ ivez a ra un huñvre eus e labour meur. En ur bern lavarennoù e teu en-dro ar ger-se, da skouer « Da seveniñ e dammig huñvre », p. 310 ; « N' eo den kad da reiñ korf d' e huñvre », « Ar gwashañ 'zo ne c'heller ket kas an huñvreoù da wir ». Amañ avat striv ebet d' en em zieubiñ diouzh an digalon, ar pezh a gaver er c'hontrol en oberenn Roparz Hemon evelato.

VIII

A bouez eo oberenn Y. D. a gav din en diwezh evelato. Da gentañ evel testeni stumm spered un niver Brezhoned dic'hallekaet e-keñver yezh, met chomet stag ouzh spered ar sevenadur hag al lennegezh c'hallek. Stumm e oberenn a-hend-all n' eo ket brezhonek rik. Da skouer, n' eo ket e zanevelloù diouzh hengoun ar gontadenn vrezhonek poblek evel m' eo « Geotenn ar Werc'hez » e meur a geñver. « Itron Varia Garmez » a zo un tammig diouzh doare ar romantoù gall « unanimiste ». Hag ouzhpenn-se en oberenn ez eus an testeni istorel rik en IVG a zo a bouez a-walc'h : un diell eo a roio da anavezout petra oa tud vunut ur gêr a Vreizh Izel e 1935, ha petra oa ivez ar politikerezh en hor bro.

Un arzour hag ur skrivagner gredus eo bet Y.D. koulskoude prizet ha pleustret e arz gantañ da vat : Sirius eo ivez, ha n'en deus ket argilet rak merat an diaesañ kudennoù e-barzh IVG peurgetket. Marteze ne reas ket gant ur santerezh don a-walc'h, met ne vern, evel m' eo n'hell ket e oberenn bezañ diyac'hus d' un den yac'h, ha d' ar studier anezhi e vo atav ur vammenn a zudi daoust d' he mankoù.

Lanuon, 11-5-1950.

(2) P. T. a veiz ar mank-se a-wechoù : « An nerzh dall ne dalv da netra » (IVG, p. 264).

KAD MAG TURED

hervez Levr an Aloubadegoù

(Amañ da heul an danevell a gaver e *Lebor Gabala* pe « Levr an Aloubadegoù », anezhañ un darn eus an dastumadenn graet en XIet kantved hag anvet « Levr ar Vuoc'h C'hell » (*Lebor na h-Uidre*). Daoust ha kalz berroc'h eget danevell ar *British Museum*, e kloka hemañ evit traouigoù 'zo.)

1) Gourvibion Bethach, mab Iarbonêl an Diouganer douaren Nemed, a voe en Inizi Gougleiz ar Bed, ma teskjont drouiziezh ha gouiziegezh ha diouganerezh hag hudouriezh ; barrek e teujont da vout war arzoù Furion ar Baganiezh. Ar rese eo an Tûatha Dê Danann a zeuas en Iwerzhon.

2) Aloubiñ a rejont da gentañ menez Connmaicne Mara en Bro-Gonnac'ht ; e-pad tri devezh e voe teñvalaet an heol ganto.

3) Diuz a lezjont gant ar Fir Bolg : ren pe emgann. Etrezo hag ar Fir Bolg e voe kentañ emgann Mag Tured : kant mil eus ar Fir Bolg a voe lazhet eno.

4) Neuze e vanas an tu kreñv gant Tudoù an Doueez Dana, da lavarout eo doueez ar micherioù (1). An doueed eo an dud gouest ; int-i a ouie kanañ karmoù an drouized hag ar baotred-karr hag an hanaferion.

5) An Tûatha Dê eo a zegasas en Iwerzhon ar *Fâl* meur, sed ar Maen a Ouiziegezh a voe (lakaet) en Teamair ; ac'hann an anv a « Gompezenn Fâl » roet da Iwerzhon, ha tevel a reas a-c'houde an deiz ma voe stoket gant Cûchulainn. Pa bignas warnañ ar Gouron hag e ziskibl Lugaid, mab Tri C'haer Emain, ne yudas ket.

6) Aba neuze ne yudas nemet pan dougas Cond roue Teamair. E galon a sailhas er-maez anezhañ, a zilezas Tea-

---

(1) Ez skiantel, n'eus darempred ebet etre ar ger **dân**, troc'henel **dâna** (dre a hir) « micher », hag anv an doueez **Dana** (dre a berr). Hogen boas e oa Iwerzhoniz evel Indeziz ouzh ar seurt deveradurezh arouezel a anver e sañskriteg **nirukta.**

mair hag a yeas da glask bod en Tâiltiu, hag eno emañ kalon Fâl. Torret eo bet galloud ar falsdoueoù gant ganedigezh ar C'hrist.

7) Nuada Airgetlam a oa roue war an Tûatha Dê Danann. Kregiñ a reas e ren seizh vloaz kent d' ar re-mañ dont en Iwerzhon, hag echuiñ pa voe troc'het dorn Nuada en emgann kentañ Mag Tured.

8) Edleo mab Adloe an hini kentañ eus an Tûatha Dê Danann a voe lazhet en Iwerzhon. En emgann kentañ Mag Tured e varvas Ernmas hag Echdach hag Etargal ha Fiachra.

9) Goude-se e renas Bres mab Elatha war Iwerzhon e-pad seizh vloaz, da lavaret eo ken e voe pareet dorn Nuada.

10) Nuada Airgetlam a renas goude e-pad ugent vloaz. E zorn argant a oa ennañ nerzh kement dorn en pep biz hag en pep mell. Graet e oa bet an dorn-se gant Diancecht, skoazellet gant Credne ar minter.

11) Tâiltiu merc'h Mag Môr roue Bro-Spagn a oa rouanez ar Fir Bolg. Goude lazhadeg ar Fir Bolg en emgann Mag Tured ez eas da goad Cuan, hag e tifraostas ar c'hoad, ha kent penn-bloaz e oa ur parkad melchon en bleuñv e lec'h ar c'hoad-se.

12) Gwreg e oa Tâiltiu da roue ar Fir Bolg, Echaid mab Erc e anv, hag a voe lazhet gant an Tûatha Dê Danann. Roet e oa bet Tâtltiu gant he zad Mag Môr roue Bro-Spagn da Echaid, en doa he c'haset gantañ da Iwerzhon.

13) Chom a reas er gêr anvet Tâiltiu diouti, m' he devoe da (eil) pried Eocho Garbh mab Duach, ur gour eus an Tûatha Dê. Cian mab Diancecht a roas dezhi da advab e vab Lug, en doa bet digant Ethne merc'h Balor Balcbeimnech (2).

14) Mervel a reas Tâiltiu er gêr a zoug hec'h anv. Emañ bez Tâiltiu er Biz d' ar grug, hag ar c'hoarioù bet savet gant Lug (da gounañ marv Tâiltiu) a vez lidet bep bloaz, pemzek deiz a-raok kala Eost ha pemzek deiz goude. *Lugnasad,* pe gouelioù Lug (2), a vez graet eus deiz kala Eost.

15) Nuada Airgetlam ha Macha merc'h Ernmas a gollas o buhez en eil emgann Mag Tured : Balor Balcbeimnech an hini o lazhas. Ogme mab Elatha *(sic)* douaren Nêt *(sic)* a

(2) **Balcbeimnech** : « kreñv e daolioù ».

voe lazhet gant Indech mab De Domnann, roue ar Fomôire. Bruidne ha Cassmael a voe lazhet gant Octriallach mab Indech.

16) Goude marv Nuada hag Ogme ha Bruidne ha Cassmael e roas an Tûatha Dê Danann ar rouantelezh da Lug, hag hemañ gant ur maen eus e vatalm a lazhas e dad-kozh Balor.

17) Sed amañ niver ar gadourion a gouezhas en emgann taer-se, en tu-hont d' ar re am eus meneget. Indech mab De Domnann an hini a lavaras o niver, pa c'houlennas Lug outañ pet den marv a oa bet en emgann Mag Tured. Ateb a reas Indech : « Da gentañ seizh ha seizh-ugent, d' an eil seizh kant, d' an trede teir gwech tri-hanterkant, d' ar pevare nav c'hant hanterkant, d' ar pempet ugent, d' ar c'hwec'hvet dek ha pevar-ugent, hep kontañ Ogme mab Elatha douaren Nêt ».

18) Lug mab Ethne a renas war Iwerzhon e-pad daou-ugent vloaz goude eil kad Mag Tured. Etre an div gad e oa bet seizh vloaz warn-ugent.

E-lec'h kaout dispriz evit al latineg, n' o doe ket [ar Vrezhoned] brasoc'h c'hoant eget gouzout mat anezhañ. En hevelep doare e teuas hor gwiskamant broadel da vezañ diouzh ar c'hiz, ha gwelet e voe an toga e pep lec'h. Ken e voe bleniet ar Vrezhoned, tammig ha tammig, da anavezout an holl draoù-se hag a ra d'ar sioù-fall bezañ plijus-dreist — ar bolzioù, an tiez-kibellañ, ar banvezioù fougeus. Pa gomzent eus ar seurt nevezintioù e lavarent e oa anezho ar « sevenadur » : pa ne oant e gwirionez nemet un arouez eus o sklavelezh.

Takitus. AGRICOLA, Pennad 21.

AL LEVRIOU

EVIT KET HA NETRA gant Abherri. — Ur romant brezhonek o tont er-maez a zo un darvoud peogwir n' hon eus ket unan zoken bep bloaz. Evit ket ha Netra (perak an talbenn-se digomprenus evit al lodenn vrashañ eus ar vrezhonegerien) eo an eil romant a welomp abaoe ar brezel, o daou skrivet gant gwenediz.

Un doare deizlevr eo, hep deiziadoù : ur plac'h, Fant, a gont he yaouankiz, he c'harantez, he galvadenn d' an Emsav, dismantr an Oriant hag al lazhadeg war-lec'h ar brezel.

Ar pajennoù kaerañ eus al levr a gaver marteze en eñvorennoù bugaleaj Fant e-lec'h ma 'z eo taolennet gant karantez hag arz arvor Bro-Wened a anavez mat an oberour pep pleg anezhañ. Taolennoù eus tan an Oriant a zo skrijus ha displeget en un doare resis ha fromus.

Ar c'hreiz eus al levr, adelek Portivi ne blij ket kement din, dreist-holl an istor garantez, al lizhiri, ar prezegennoù war ar relijion pe war an emsav, o c'havout a ran hegasus. Er c'hontrol en eñvorennoù n' eus prezhegerez ebet, naturel ha simpl ha bev ez int, gwir lennegezh.

Evit ket ha Netra a zo romant ur c'hristen hag ur broadelour hag a chomo un destenn galonek eus ur mare kriz en istor Breizh. An holl a gavo dudi ouzh e lenn.

Evit ket ha netra : 360 lur war baper boutin - 750 war Velin d'Arches. — Skridoù Breizh, Square du Casino, La Baule. C.C.P. 1116-64 Nantes.

P.-R. GIOT, Armoricains et Bretons, étude anthropologique. — Ur skouer eo labour an Ao. Giot e-keñver ar c'houstiañs hag an evezhiegezh a dleer kavout — ha na gaver ket bepred — en ur skiantour. Difraostet en deus war un dro hendenoniezh hor bro, en ur studiañ drezañ e-unan an holl relegoù anavezet (da vihanañ, ar re a c'heller kaout krog warno hiziv an deiz), hag an denoniezh a-vremañ, o kemer an danvez-soudarded da zanvez-labour. Nebeut a dud a zo gouest da veizañ ervat pegen tenn hag amjestr eo un enklask a zenoniezh, pe war relegoù pe war dud vev e vije. Hag, e gwirionez, ne oa betekhen labour klok ha sirius ebet diwar-benn denoniezh Vreizh. Ne fell ket din lavarout ez eo peurglok labour Giot, pell ac'hann, hogen, evel ma lavar e-unan, ur stern prizius vo evit an holl studiadennoù war ar munud hag a c'hello bezañ graet e korn-mañ-korn.

Ma ne oa ket anavezet mat denoniezh Vreizh, da vihanañ ne oa ket diouer a vojennoù war he c'hont — ne gomzan ket hepken eus ar sotonioù hep diazez ebet, evel ar re a lavarer c'hoazh diwar-benn ar Vigoudenned (tra souezhus : an neuz « mongolheñvel » pe « eskimoheñvel » ne vez ket mui gwelet gant ar merc'hed yaouank, muioc'h kempennet o fas ha cheñchet ganto doare o blev...), hogen ivez eus « klichedoù » hag a rede bed ar skiantourion, n' eus ket pell c'hoazh. Lakaet e veze da wir peurliesañ e oa Norzheion eus ar Vrezhoned divroet, hag o doa ar re-se diarbennet en diabarzh ar gouennoù kozh, anezho Alpeion mui pe vui ; setu perak, a la-

vared, e oa brasoc'h ar vent, hiroc'h ar c'hlopenn ha sklaeroc'h al liv en Arvor eget en Argoad, hag e Breizh-Izel eget e Breizh-Uhel.

Distrujañ a ra P.-R. Giot an holl fazioù-se, didruez. An daou rumm niverusañ e Breizh, hervez e labour, a zo : an Atlant-Kreizdouareion, bras a-walc'h, pennet-etre, blev du, daoulagad sklaer a-walc'h (« tud an hirvein ») ; an Alpeion, bihan, krennbennek-tre, blev gell, daoulagad gell pe sklaer (du eo an daoulagad gant an daou rumm-se e broioù all ; krediñ a ra da Giot ez int « dislivet » e Breizh). Ar re gentañ, erru an Arvorik da nevez-varevezh ar maen (ne dalv ket boan komz eus aspadennoù rummoù koshoc'h, evel hini Teñvieg pe hini Cro-Magnon), a gaver stankoc'h er C'hornog ha war an aodoù (tremenet int bet alies da Nozheion) ; ar re all a zo deut diwezhatoc'h eus ar Reter ha niverusoc'h ez int e Breizh-Uhel (n' eo ket bet studiet Ille-et-Vilaine ha Loire-Inférieure gant Giot, hogen hañvalout a ra poblañs an daou zepartamant-se bezañ alpek evit al lodenn vrasañ) hag er menezioù. Dinareion ne gaver ket ; Kreizdouareion rik, nebeut-tre — ha Norzheion, ken nebeut all.

Souezhet e vo meur a lenner, moarvat, gant an dastumadoù-se, ha dreist-holl gant niver dister an Norzheion — me an hini kentañ, hogen n' on ket gouiziek a-walc'h war an danvez evit daelañ war an dra-se. Hogen goulenn a reor ivez pere eo ar « Vrezhoned » ha pere an « Arvoridi » pe ar « C'halianed ». Setu respont Giot : da gentañ, kalz stankoc'h poblet e oa Arvorik er Vet kantved, ha kalz distankoc'h ar Vrezhoned eget na greder peurliesañ ; d' an eil, e oa eus ar re-se Atlant-Kreizdouareion peurgetket, da lavarout eo heñvel ouzh an darn vuiañ eus Arvorikiz. Ha setu penaos, eme an oberour « ar Vrezhoned a zegasas en-dro ar yezh keltiek ne oant keltiegorion nemet dre zegouez, peogwir e oa o orin e Kornog ar bed kreizdouarel ». Ha merzañ a ra ez a frouezh e labour a-du gant kendastumoù an Ao. Falc'hun, a vije, hervezañ, pouezusoc'h ar **substratum** rakvrezhon e Breizh-Vihan eget n' eo bet lavaret.

A c'hell bezañ. Hogen un dra a chom : yezh ha sevenadurez ar Vrezhoned o deus trec'het war re Arvorikiz. Ret eo enta e vijent bet kreñvoc'h egeto — seul vuioc'h mar deo gwir e oa bihan niver ar re nevez-deut. Sellit ouzh ar vro amezek, Neustria : an Normaned, tud kadarn maz eus, o deus gwall bell 'zo kollet pep roud eus o yezh (nemet ur ger bennak en o rannyezh c'hallek) ; mouget eo bet gant sevenadurezh ar C'halian-Romaned. Hogen yezh ar Vrezhoned a zo bev bepred (hag i erru pevar c'hant vloaz a-raok an Normaned). Hag ar re a lenno tezenn an Ao. Giot a ouezo ez eo bev ar yezh-se hag he deus ul lennegezh kaer, rak an oberour, gant aon da lezel al lenner badaouet gant ar sifroù hag ar muzulioù, a echu e levr gant barzhoneg hollvrudet Kalloc'h : **Men Gouen...**

Arzel EVEN.

NOTENNOU

HOR C'HENE/LED. — Eileen James, kembreadez anavezet-mat e Breizh, ha desket ganti ar brezhoneg a zo bet dimezet nevez 'zo gant Trefor Beasley, ezel brudet eus Strollad Broadel Kembre.

Per ar Bihan hag Antoneta ar C'huñv a zo bet euredet en iliz Itron Varia-Bellevue, d' an 28 a viz Gouhere.

Per Denez ha Morwena Steven a zo laouen o reiñ da c'houzout deoc'h o deus bet ur mab, Gwendal, d' ar 1an a viz Eost.

Janed ha Remont Bothorel a zo laouen o kemenn deoc'h ez eo ganet dezho ur verc'h, Annaig, d' ar 4 a viz Eost.

Ronan Huon hag Elen er Meliner o deus bet ur mab, Gwenael, d' ar 7 a viz Gwengolo.

Mikaela, Jakez, Mari-Loeiza, Kristiana, Mari-Jozefa, Alan Liberal a zo laouen da gemenn deoc'h kelou ginivelezh o c'hoar Tinaig-Mari-Anna, d' ar 14 a viz Gwengolo.

Gourc'hemennoù ha hetoù gwellañ d' an holl.

TRUGAREZ — Hor mignon **Per ar Bihan,** sammet gant re a labour en deus goulennet ma vije lammet e garg a sekretour digantañ.

Dezhañ e oa da zerc'hel ar c'hontoù en urzh, d' ober war dro an arc'hant ha da gas ar gelaouenn d' ar goumananterien. Ul labour arabadus, en deus sevenet en un doare dreist hag hep gopr e-pad meur a vloavezh, o reiñ bemdeiz Doue div eur eus e amzer vak d' ar gelaouenn.

Gant keuz eo e welomp hor mignon o kuitaat ac'hanomp ha fellout a ra dimp, amañ, e drugarekaat en anv an holl lennerien, gant spi e c'hello, goude un tamm diskuizh, adkemer e lec'h en hon touez.

PROFOU. — Sed roll ar profoù hon eus degemeret e-korf an daou viz diwezhañ :

MEZHEVEN. — Per ar Meur, 200 lur ; Ivona Martin, 1.000 ; P. D., diner ar yezh, 300 ; K. P., 2.000 ; M. Alisse, 2.070 ; Youenn Olier, 100 ; Kervenez, 200 ; Dimezell Y. Pochat, 1.000 ; Marsel Kolin, 50 ; J. Daniou, 200 ; P. D., diner ar yezh, 300. — **War un dro, 7.420 lur.**

GOUHERE. — Girord, 140 lur ; P. D., diner ar yezh, 300 ; P. D., 400 ; Le Poulichet, person, 100 ; dizanv, 200 ; dizanv, diner ar yezh, 200 ; Itr. de Bellaing, 200 ; P. D., diner ar yezh, 300. — **War un dro, 1.840 lur.**

EOST. — Marsel Kolin, 50 lur ; R. Vaillant, 200 ; Dim. Cazin d'Honinethun, 200 ; F. ar Bleiz, 50 ; G. ar C'hamm, 100 ; Anna Griffon, 3.000 ; R. Ansker, 400 ; M. Aodig, 200 ; Marc'harid Gourlaouen, 5.000 ; P. D., diner ar yezh, 300 ; J. Bizien, 100 ; Marsel Kolin, 50. — **War un dro, 9.650 lur.**

GWENGOLO. — Dim. B., 5.000 lur ; Frañsez Kervella, 10.000 ; Y. ar Gwaz, 200 ; Loic Guilleux, 500 ; L. Chalier, 700 ; L. de Kerhor, 200 ; P. D., diner ar yezh, 300 ; Paol Gwilherm, 200 ; Ao. Mary, person, 100 ; R. Huon, 10.000. — **War un dro, 27.200 lur.**

E fin miz Gouhere hor boa evit 52.580 lur a brofoù p' hor boa

warlene d' an hevelep mare 68.042. Ur blijadur eo bet evidomp eta gwelout hor c'houmanterien oc'h ober ur striv, hor galv a zo bet klevet peogwir hon eus tizhet bremañ 89.430 lur p' hor boa warlene 79.761 lur.

Trugarez eta, gant harp an holl e vo tu da genderc'hel.

EMBANNADURIOU. — 10.000 lur eus ar profoù a zo bet lakaet e kef an embannadurioù. Daoust da-se ez omp pell c'hoazh da gaout a-walc'h a arc'hant evit moulañ tra-all ebet. Ret e vo gortoz eta hag adlenn ur wech an amzer ar pennad « Digarezit » en niverenn 24.

EMGLEV AN TIEGEZHIOU. — Ur blijadur eo bet evidomp klevout keloù eus krouidigezh Emglev an tiegezhioù gant Jakez Konan e penn. An emglev se ne zegemer nemet ar familhoù ma vez enno ar brezhoneg yezh ar pemdeiz. Setu aze ur strollad a c'hello ma zalc'h en un doare strizh d' e c'her-stur, goulenn, gant gwir abeg, ar brezhoneg er skolioù peogwir e vo yezh o bugale.

ESKOPTI SANT BRIEG O C'HALLEKAAT BRO DREGER. — Emañ Eskob St Brieg o paouez reiñ un taol biz-troad a-zoare da yezh hor Bro. Un nebeut mizioù 'zo e lavaremp pegen fall e oa stad ur c'hatekiz brezhoneg e Bro-Dreger, ne felle ket d' an Eskob ad-embann al levr e brezhoneg. Gant ul lezenn nevez en deus kaset e daol da vat ha bremañ e komprenomp perak ne dalveze ket ar boan advoulañ ar c'hatekiz brezhonek.

Nevez embannet ez eo bet levr lezennoù Eskopti St Brieg. Setu ar pezh a oa merket el levr kozh : p. 45, reolenn 150 :

« 4° Tous les catéchismes se feront en langue bretonne dans les paroisses où la prédication ordinaire se fait en breton. »

E lec'h ar reolenn-se zo bet lakaet an dra-mañ :

« 4° Les catéchistes auront à cœur de se tenir en liaison avec les autres éducateurs de l'enfant (famille et école). »

Ha setu. An holl o deus komprenet. Un taol pilpouserezh gwell-oc'h a zo diaes da gavout. It d' ar skol c'hallek ha goulennit peseurt yezh e vez desket d' ho pugale. Met ya eveljust. Grit evel ar skol. (Daoust hag-eñ e vez goulennet digant ar gerent petra a vo desket d' o bugale er skol ?)

Evidoc'h brezhonegerien emskiantek e chom un dra d' ober goulenn groñs (hoc'h ali a dalvez) ma vije desket d' ho pugale ar c'hatekiz en o yezh, ha pa vefec'h o chom e St Brieg, Landreger pe Wengamp.

Ouzhpenn-se ur c'hlemm a dlefe bezañ kaset a-enep da seurt doareoù. Ur gevredigezh evel Kroaz Breizh a c'hellfe ivez stourm a enep ar re a glask lazhañ hor yezh.

Ha bremañ er-maez eus ar Spered Broadel daoust hag eñ e tlefe bezañ sioul koustiañs ar re a zesko ar relijion d' hor bugale en ur yezh n' anavezont ket ?

Gant ar reolenn nevez e vo un taol-chañs d' ar c'hatekiz brezhonek derc'hel da grakvevañ, hag ar veleien a venno stourm ne gavint moarvat, na sikour na skoazell a-berzh mistri-vras an Eskopti ; skoilh hag enebiezh ne lavaran ket... Gwir eo, petra eo ar gwashañ evit ur brezhonegour : ar skol c'hallek pe ar c'hatekiz gallek ?

KADOR AR GORSEZ DA JARL PRIEL. — Kador ar gorsez kinniget gant Kembreiz a zo bet gonezet gant hor mignon ha kenlabourer Jarl Priel, an dramaour brudet, evit div varzhoneg,

« Evelse 'mañ » hag « E-tal ar feunteun ». Hor gwellañ gourc'hemennoù.

DIWAR-BENN AN NIVERENN 27. — Meur a lizher hon eus bet goude hon niverenn gouestlet da Vro-Friz :

— Mat-tre an niverenn diwezhañ. Domaj eo ne vez ket graet ken kempenn diwar-benn Breizh. Marteze e teuio. Gwelladur a zo gant « Al Liamm » e meur a geñver. Trec'h da « Walarn » ez eo war veur a boent.

A. L.

— Brav-tre eo niverenn diwezhañ « Al Liamm », leun a skeudennoù ouzhpenn-se ! Hol lakaat a ra da anaout Bro-Friz, hag e ray plijadur da Friziz gwelout omp dudiet ganto.

Un niverenn a seurt-se diwar-benn Bro-Euzkadi a vefe plijustre, hag hor mignon Mirande a vefe aze evit reiñ un taol-skoazell ha da lakaat an traoù war o rez.

Kan Broadel Bro-Friz a vije bet mat embann. N' emañ ket en niverenn.

Pezh a blijfe ivez d' al lennerien, d' am soñj, eo doareoù ur c'horn-mañ-korn eus Breizh evel ma 'z eus bet graet gwechall war « Gwalarn ».

Talvoudus eo ivez studiadennoù diwar-benn ar yezh. Ur « bajennad ar yezh » (gerioù bev, troioù-lavar klevet, gerdarzhadurezh, hag all) a rafe mil vad d' an holl.

Y. K.

— Ur wir a blijadur eo bet evidon lenn niverenn diwezhañ « Al Liamm ». Muioc'h mui e teu da vezañ par da Walarn.

A. M.

BRO GUENED Nnn 8. — Laouen omp bet o welout e teue tammta-tamm d' ar brezhoneg ar gelaouenn Bro Guened. En niverenn miz Eost ez eus 6 pajenn e brezhoneg diwar 16 (hep menegiñ follennoù ar prezegour). Ne oa bet biskoazh kement a vrezhoneg ebarzh. Hor gourc'hemennoù eta evit ar welladenn. Spi am eus ez aio lodenn ar brezhoneg war greskiñ ha ne raimp ket gaou d' hol lennerien o kuzuliañ anezho da lenn Bro Guened m' o deus c'hoant kaout un tammig gwenedeg bep miz.

Ur fazi a zo da reizañ en niverenn : Jarl Priel n' en deus ket laret en doa desket ar brezhoneg war an diwezhat... hogen e oa deut war an diwezhat da skrivañ yezh e vro.

UR GELAOUENN NEVEZ. — Hepdale e teuio er-maez « La Terre Bretonne » ur gelaouenn e galleg a spered kristen. Pleustriñ a raio war gudennoù arboellerezh ha sevenadur e Breizh ha e roio war un dro keleier eus ar vro. Un niverenn a vo bep daou viz. Rener : an Ao. E. Gautier, beleg, 233, rue de Vaugirard, Paris (15e).

NIVERENNOU KOZH AL LIAMM HA TIR NA N-OG. — Niverennoù 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8' 11 **Al Liamm** ; — niverenn 1 **Tir na n-og** (rummad kozh) niverennoù 2, 3, 4, 5 **Tir na n-og** (rummad nevez) a c'heller kaout, 60 lur ar pezh. O goulenn digant sekretour « Al Liamm ».

LES GROUPEMENTS BRETONS DU SUD-EST. — Hor c'heneil oberiant Jakez Quatrebœufs en deus dastumet un toullad diskleriadurioù prizius a ginnig deomp dindan stumm ur c'haier tev

roneoskrivet. Gantañ e teskor meur a dra diwar-benn ar **c'hevredigezhioù breizhat**, vuhez vreizhat war aod ar mor kreizdouarel : ar c'hevredigezhioù, o c'hannadigoù, niver ar vretoned divroet, o doare-bevañ, h.a. Hor gourc'hemennoù evit al labour kalonek-se.

GWALARN. — Klask a reer da brenañ, evit ul lenndi a Vro-Gembre, niverennoù kozh eus Gwalarn pe, gwelloc'h c'hoazh, un dastumadenn glok. Zoken un nebeut niverennoù hepken a vefe deut-mat. Skrivañ da P. Denez, en aked Al Liamm.

PLADENNOU GOUEZELEK. — Dek kanaouenn gozh, enskrivet en enezenn Barraidh e 1938, a zo bet embannet gant al Linguaphone Institute, 207 Regent Street, London, W 1. evit ar Folklore Institute of Scotland. Priz ar pemp pladenn a zo 70 chilling. Levr ar c'homzoù, gant o zroidigezh, a zo gwerzhet evit 3 chilling 9 pence.

DA WERZHAN. — Pladennoù evit deskiñ Iwerzhoneg. Skrivañ d' ar gelaouenn.

PLADENNOU MANAVEK. — Mouezhioù ar vanavegerien diwezhañ a zo bet enskrivet e 1948 gant ar C'habiten Kevin Danaher, eus Komision Iwerzhonat ar Werinoniezh. Hepdale e vo embannet lod eus ar pladennoù enskrivet evel-se, ha goulenn a reer gant an dud o deus c'hoant kaout anezho kas o anv hepdale da The Director, The Manx Museum, DOUGLAS, Isle of Man. Priz ar rummad pladennoù (10) a vo e-tro 70 chilling.

HOL LENNEGEZH EN ESTRENVRO. — Pezh-c'hoari Langleiz, « an Div Zremm », troet en iwerzhoneg gant Seamus O'Tuama dindan an anv « An dha dhreach » a zo bet c'hoariet teir gwech e Dulenn, nevez 'zo, gant ar strollad « Craobh na Ceitinnigh ».

KEMBRE. — Alies hon eus komzet d'hol lennerien eus ar skolioù kentañ hollgembraek. Keleier nevez a zeu bremañ eus Kembre. E miz Here, e kontelezh Flint, e vo digoret, evit ar wech kentañ, ur skol a eil derez a vo kenteliet pep tra enni e kembraeg. Hag e derou an hañv en deus kuzul Skol-Veur Kembre degemeret goulenn ar Strollad Broadel, lakaet dirazo gant Gwynfor Evans, e ve savet ur Skol-Veur Hollgembraek. E Bangor, marteze, e vezo diazezet ar Skol-Veur-se.

EMVOD SKOURR BREIZH AR C'HENDALC'H KELTIEK.

D' ar c'hentañ a viz Eost e voe dalc'het e Roazhon kentañ **Emvod Broadel** Skourr Breizh ar C'hendalc'h Keltiek.

Ouzhpenn ar Vretoned, e oa daou Gembread, an aotrou Chaloni M. Harris hag an aotrou W. Jones.

An danvez-studi a oa : An Darempredoù etrekeltiek dre ar yezhoù keltiek ». An Aotrou Abherri, kadoriad an Emvod, a reas ur studiadenn diwar-benn an darempredoù lennegel etre Kembre ha Breizh. Lennet e voe ur studiadenn savet gant Roparz Hemon diwar-benn an darempredoù etrekeltiek er yezhoù keltiek en amzer da zont, hag ur studiadenn all, savet gant Youenn Olier, diwar-benn an darempredoù sevenadurel.

Pep tra a voe e brezhoneg, gant diskleriadurioù e kembraeg gant an Abad Klerg.

Votet e voe an divizadenn-mañ :

« Izili Skourr Breizh ar C'hendalc'h Keltiek, bodet e Roazhon, a ziskler e chomont feal, evel m' o deus graet betek-hen, da Reolennadur ar C'hendalc'h ha d' e spered a unvaniezh. Trugarekaat a reont ar Sekretour Meur, an aotrou Oscar Mac Uilis, a laka e boan da lakaat ar Reolennadur-se da vezañ doujet gant pep ezel. Kas a reont o gourc'hemennoù gwellañ da holl izili ar C'hendalc'h e Breizh, Iwerzhon, Skos, Manav, Kembre ha Kernev-Veur. »

Skourr Breizh ar C'hendalc'h Keltiek a zo ennañ 31 a izili, hag o niver a gresk atav, dre ma teu da vezañ anavezet. Evit bezañ ezel e tleer ober ur goulenn dre skrid da unan eus izili ar C'huzul Broadel : G. Bernier, P. Denez, an Itron Galbrun, an Itron de Bellaing, Kerlann, P. Loisel, E. Tymen ha Roparz Hemon.

En diskar-amzer, hervez ar Reolennadur, e vo graet ar Vodadeg Veur hag anvet ur C'huzul Broadel nevez.

Ar C'hadoriad-Sekretour : ROPARZ HEMON.

KELEIER EUS BRO-FRIZ

Ar priz Gysbert Japiks evit 1951. — Ar priz-se, kinniget gant Gouarnamant Rannvroel Bro-Friz a zo aet hevlene gant ar barzh. Sjoerd Spanninga evit e ziv zastumadenn varzhonegoù **Spegelskrift** (Ar skrid-melezour, 1949) ha **Nûnders** (Kregin, 1950). Roet e vo ar priz dezhañ e-pad Sizhun al Levr Frizek, a vo lidet e Boalsert e derou miz Du : 500 florin eo ar priz, da lavarout eo war-dro 55.000 lur gall.

Danevell ar Strollad-studi war an Digreizennañ. — Ur pennadig amzer 'zo en deus Gouarnamant Rannvroel Bro-Friz anvet ur strollad da studiañ kudenn ar digreizennañ politikel, arboellerezhel ha sevenadurel. Emañ ar strollad-se o paouez embann e zanevell, met alies n' eo ket deut an izili anezhañ a-benn d' en em glevout. An darn vrasañ n' o deus c'hoant goulenn tra ebet war an dachenn politikel, met lod a zo taer a-walc'h. Ar poent pouezusañ a zo bet graet emglev warnañ eo hini ar yezh : ret e vezo, eme oberourien an Danevell, reiñ d' ar frizeg an hevelep gwirioù ha d' an hollandeg. An Danevell-se, ma ray un tammig trouz en Holland, ne zegaso ket d' ar re wellañ e-touez ar vrogarourien frizat ar pezh a oant o c'hortoz.

Ar « Fryske Akademy ». — En em vodet en deus ar « Fryske Akademy » e Ljouwert e derou miz Gwengolo. Kresket eo bet skoazell arc'hant ar Gouarnamant Rannvroel, hag ouzhpenn an hanter eus ar c'huzulioù-parrez frizat a zo bremañ skodennoù. En tu hont da 20 embannadur a zo bet graet warlene.

Pezhioù-c'hoari. — Ur priz 500 florin a zo bet kinniget evit ur pezh-c'hoari e frizeg gant kevrennoù Ljouwert hag It Hearrenfean eus ar **Selskip foar Fryske Tael - en Skriftenkennisse.** 21 pezh a zo bet lakaet dirak ar varnerien, met n' eus bet roet nemet pevar meneg enorus. Izel a-walc'h eo eta stad lennegel ar c'hoariva, zoken ma 'z eo bev-mat.

De Tsjerne. — Kinniget eo bet ur priz gant ar gelaouenn evit ur rummad teir sonedenn : 12 den a gemer perzh er genstrivadeg. E diwezhañ niverennoù **De Tsjerne** ez eus bet embannet studiadennoù war ar varzhez amerikan Emily Dickinson (gant 15 barzhoneg troet e frizeg), war Poe ha Melville, war yezhoù kreisteiz Bro-C'hall (krediñ a ra d' an oberour e varvint), ha war ar barzh alaman Erich Kästner.

Anne WADMAN.

NOTENN A-BOUEZ. — An dornskridoù chomet hep bezañ embannet ne vezont ket kaset en-dro d' an oberour nemet e pefe ar mizoù.

An aotre a « gemeromp » da zibab ar skridoù da embann hep teurel pled eus al lizhiri dizanv kaset un tammig a-bep tu.

FARIADENNOU « EVIT KET HA NETRA »

Lakait :

Pajenn 14 : d'o **zi** e Damgan.
25 : e krogas ma eontr Jakez **gant**...
36 : gourdon eveldomp **ouzh merc'hed**...
49 : **kasaet**.
53 : **da** Fort de France gant hec'h eil **mab**...
63 : hen taolis **er** post...
71 : **oc'h** ober.
90 : **kevredadel**.
91 : disoc'het **he** deus...
105 : a gemenn **dimp**...
107 : bout mab **dezhi**...
125 : **ur** vombezadeg...
129 : Mor-bihan.
137 : **ha (ur wezh hepken)**.
142 : keñver...
145 : Poellgor.

Kørn ar Gwenedeg

E roll ar gerioù roet da skouer, lakaat ouzhpenn, en o renk :
amonenn (k. ymenyn).
kenoù (k. cnau).

PRENIT

DEIZIADUR 1952

ar skouerenn : 20 lur

an dek skouerenn : 150 lur

P. Le Bihan, 1, avenue Marceau, TRAPPES (S.-et-O.)

C. C. P. 5349-06 Paris

aes da lenn
aes da gelenn } **BREZHONEG EEUN**
aes da zeskiñ

1.400 ger hepken, ha meur a skrid savet ennañ :

1. ALC'HOUEZ AR BREZHONEG EEUN, embannet e *Gwalarn* e 1935, advoulet e 1936, advoulet dindan an anv LES MOTS DU BRETON USUEL e 1942 ; — e ti *Skridoù Breizh :* 80 lur.

2. METHODE RAPIDE DE BRETON, moulet e 1942, advoulet e 1950 ; — e ti *Skridoù Breizh :* 160 lur.

3. AN TENN, AR BARRAD-ERC'H, kontadennoù hervez Pouchkin, embannet e *Gwalarn* e 1935.

4. ISPOR BURZHUDUS HON TADOU, hervez Jafrez Menoe, embannet e *Gwalarn* e 1936.

5. AR C'HORF DINDAN DREID VA ZAD-KOZH, romantig-polis, moulet e 1949 ; — e ti *Al Liamm :* 50 lur (400 an dek).

6. GAOVAN HAG AN DEN GWER, hervez ur gontadenn gozh a Vreizh-Veur, moulet e 1949 ; — e ti *Al Liamm :* 30 lur.

7. ALANIG AN TRI ROUE, romant, moulet e 1950 ; e ti *Skridoù Breizh :* 240 lur.

da vezañ moulet er rummad Skridoù Nevez :

8. UR PRENESTR A OA DIGOR, romantig-polis.

9. HO KERVEL A RIN EN NOZ, romantig.

prest da voulañ :

10. AN TI A DRIZEK SIMINAL, romant-polis.

BREZHONEG EEUN } **e pep skol**
e pep rannvro
e pep ti

Skridoù Nevez

Moulet e vo, dindan renadur ROPARZ HEMON, ur rummad *Skridoù Nevez*.

Ar skridoù-se a vo graet evit an holl. Setu perak e vint e BREZHONEG EEUN.

Graet int da vezañ skignet e-mesk un niver bras a dud. Setu perak ne vint gwerzhet gant an embannerien (ne glaskint ket gounit ur gwenneg diwarno) nemet DRE ZEK.

Pep kaier a vo ennañ peurliesañ 32 à bajennoù : ur skrid hir (romantig peurliesañ) ha pennadoù bihan.

Penaos sikour SKRIDOU NEVEZ

Bez' e c'hellit sikour *Skridoù Nevez* evel-hen :

1. Kas un donezon arc'hant d'an teñzorier.
2. Rakprenañ DEK niverenn eus pep kaier, dre gas 1.000 LUR d' an teñzorier. Pa vo bet implijet ho mil lur, e vo kaset kemenn deoc'h gant an teñzorier.

Danvez an daou gaier kentañ

Kaier 1. UR PRENESTR A OA DIGOR, romantig-polis gant Roparz HEMON.

Kaier 2. HO KERVEL A RIN EN NOZ, romantig gant Roparz HEMON.

Follenn-rakpren :

Me, a sin dindan, a c'houlenn ma vo kaset din ur pakad DEK niverenn eus pep kaier *Skridoù Nevez*, betek ma vo implijet ar MIL LUR a gasan a-unan gant ar follenn-mañ.

Anv : .....

Chomlec'h : .....

Deiziad : .....

Sin. : .....

(Da gas d' an teñzorier : Yves TYMEN, 30, rue de la Résistance, Quincy-sous-Sénart (S.-et-O.) - CC. 572-325 Paris.)

(Skignit ar baperenn-mañ, mar plij. — Bennozh Doue !)

Ti-Moulerezh « AR SKREV »
Bali Bariz — AR BAOL
Diskleriet hervez lezenn :
4an trimiziad 1951

Niverenn er voulerez : 7647

Ar merour : P. AR BIHAN.

GOULENNIT BUAN

ar ***c'harned timbroù*** embannet gant Al Liamm en enor da labourerien hor bro :

Micherioù Breizh

ar grampouezherez, ar priajour, ar pesketaer, ar benermein, ar saver-kezeg, al labourer-douar.

Skeudennoù e tri liv disheñvel gant P. Peron.

Daouzek timbr e pep karned.

Priz ar c'harned : 100 lur.

GOULENNIT IVEZ :

...hor ***c'hartennoù-post*** en enor da Vreizhiz vrudet :

1) Penngwern, gwerinoniour 2) Itron Sant Priz, dastumerez kanaouennoù.

10 lur ar pezh.

...deiziadur 1952 : skeudenn gant P. Toulhoet.

20 lur ar pezh.

Mizoù kas : 15 lur.

Diskont 30 % pa brener 10 eus ur seurt da nebeutañ

AL LIAMM - TIR NA N-OG

Kelc'hgelaouenn daouviziek

Komanant - bloaz :

war baper boutin, 800 lur

war baper kaer, 1200 lur

Komanant-skoazell: 1500 lur

Rener : **Ronan HUON**

Roud ar Roc'h

LANNION (C.-du-N.)

Merour : **P. LE BIHAN**

1, Avenue Marceau, 1

TRAPPES (S.-et-O.)

C. C. 5349-06 Paris

"IMPRIMERIE LA MOUETTE"

LA BAULE